Køn i undervisning

—

undervisning i køn

En kortlægning af kønsperspektivet i dansk universitetsundervisning

KOORDINATIONEN FOR KØNSFORSKNING

2008

Indhold

Forord **1**

Rapportens opbygning 2

1. Undersøgelsens formål **3**

1.1. Formål 3

1.2. Baggrund 4

2. Undersøgelsens konklusioner **6**

"Fra dåseåbner til øjenåbner" – uddybende konklusioner og fremtidige perspektiver **7**

2.1. Aftagergruppen 8

2.2. Centralisering og/eller mainstreaming af undervisningen i køn? 9

2.3. To bud på fremtidig undervisningsplanlægning i køn 10

2.4. Initiativer må komplementeres af strategisk satsning på undervisning i køn 12

3. Fremgangsmåde **13**

3.1. Afgrænsning 13

3.2. Rapportens datagrundlag 13

4. Undervisning i køn – en aktuel institutionel kortlægning **16**

4.1. Aalborg Universitet 16

4.2. Århus Universitet 19

4.3. Syddansk Universitet 21

4.4. Roskilde Universitetscenter 22

4.5. Københavns Universitet 25

4.6. Danmarks Pædagogiske Universitet 25

5. Status og strategier for undervisning i køn – undervisernes perspektiv **31**

5.1. Enkeltfaglighed vs. Tværfaglighed: Muligheder og barrierer for undervisning i køn 31

5.2. Studieordningen – et nyttigt redskab til integration af køn 37

5.3. Organiseringen af undervisningen – undervisernes kompetencer er centrale 39

5.4. Hvilke former for undervisning fremmer integrationen af et kønsperspektiv? 40

5.5. Skræddersyede fagspecifikke forståelser af køn – et middel og et mål 43

6. Aftagerundersøgelse - de studerendes erfaringer og ønsker **45**

6.1. Spørgeskemaundersøgelse 45

Sammendrag 56

6.2. Interviews med de studerende 57

Sammendrag 61

Litteraturoversigt **65**

Bilag I: Opgaver med et kønsperspektiv **69**

Bilag II: Kurser med manglende kønsperspektiv **76**

Bilag III: Kurser med et kønsperspektiv **78**

Forord

Undersøgelsen *Køn i undervisning – undervisning i køn* er iværksat og gennemført af *Koordinationen for Kønsforskning i Danmark*.

Formålet med undersøgelsen er at gøre status over undervisning i køn som fagligt perspektiv, som den finder sted lige nu på de danske universiteter. Desuden er formålet at bidrage til udvikling og sikring af permanente undervisningsudbud og til systematisk integration af køn som fagligt perspektiv i eksisterende discipliner. Endelig er formålet at estimere ressourcebehovet for, at dette sker på tilfredsstillende vis.

Der er et generelt og øget behov for konsolidering og øget fokus på køn som fagligt perspektiv i undervisning på de danske universiteter. Dels er kønsrelaterede problemstillinger placeret centralt i aktuelle kulturelle, politiske og identitetsmæssige brændpunkter, som etnicitet, religion, modernisering og globalisering, genteknologi m.v., dels indebærer kønsmainstreaming - eller mainstreamingstrategien, som er indskrevet i den danske ligestillingslov, behovet for en kraftig udvidelse af kundskabsgrundlaget om kønsrelaterede problemstillinger, hvilket bl.a. kan ske ved en opprioritering af undervisning i køn som fagligt perspektiv mere alment[1]. Det gør universiteterne som vidensproducerende institutioner til centrale aktører i processen med at implementere mainstreamingstrategien både på universitetet og i det øvrige samfund. Dette indebærer bl.a. opprioritering af undervisning i køn som fagligt perspektiv.

Opprioritering og øget forståelse af kønsmæssige problemstillinger blandt kandidater fra de danske universiteter, vil således kunne bidrage til at kvalificere vidensgrundlaget for bl.a. politiske beslutninger, socialpolitiske initiativer og visioner for fremtidens samfund og universitet. Sidst men ikke mindst knytter projektet *Køn i undervisning – undervisning i køn* an til den aktuelle universitetsreform, der fremskriver omfattende forandringer i forhold til universiteternes hidtidige struktur og undervisning, ligesom der er bebudet en stærkere satsning på fleksibilitet, tværfaglighed og internationalisering og formidling. På samtlige områder har dansk kønsforskning og undervisning nogle forcer, som bør komme det fremtidige universitet og de aktuelle forskningsforandrende bevægelser til gode.

---

[1] Jf. slutdokumentet *Platform for Action*, Beijing Verdenskonference for kvinder 1995, *Amsterdamtraktaten* stk. 2 og 3 og *Ligestillingsloven*. I Norden er der fx blevet arbejdet med den såkaldte 3 R metode, med fokus på repræsentation, ressourcer og realia i offentlige organisationer. Mere relevant i denne sammenhæng er de indikatorer, som er udviklet i forbindelse med EU's forskningsprogrammer, hvor kønsmainstreaming består af WP (*Women's Participation*) og GD (*Gender Dimension*). Klinge, I., & Bosch, M. (2001): *Gender in Research. Gender Impact Assessment of the specific programmes of the Fifth Framework Programme. Quality of Life and Management of Living Resources* (EUR 20017). Brussels: European Commission Gender in Research 2001 samt Gertrud Åström (1998): "Kommuner med känsla for jämställdhet", in *Genus i praktiken på hans eller hennes villkor* (Jämställldhetsarbetares Föreningen, Stockholm).

Denne rapport præsenterer resultaterne fra undersøgelsen, som består af både en kvalitativ og en kvantitativ del. Undersøgelsens resultater har til hensigt at styrke udviklingen af tværfaglige undervisningsudbud i køn på de danske universiteter.[2]

Rapportens opbygning

Rapporten indledes med at beskrive undersøgelsens formål (kap. 1) og opsummerer undersøgelsens resultater (kap. 2). Dernæst gennemgås fremgangsmåden for undersøgelsen (kap. 3) og så følger en institutionel kortlægning af undervisningsvirksomhed i køn (kap. 4). Dette afsnit giver en oversigt over den undervisning i køn, der pt. finder sted på de danske universiteter. Oversigten er opdelt på institutioner. Nogle af institutionerne har tilknyttet kønsforskningscentre, hvorfra forskningen og/eller undervisningen koordineres. I gennemgangen er der lagt vægt på at præsentere de enkelte institutioner og deres eventuelle kønsforskningscentre, deres historik og nuværende udbud af undervisning og uddannelser indenfor køn.

I kapitel 5 præsenteres den kvalitative undersøgelse af køn i undervisning via interviews med relevante nøglepersoner og –grupper inden- og udenfor kønsforskningscentrene. Formålet er at give forskellige bud på, hvordan kan der ske en bedre udnyttelse af universiteternes ressourcer og undervisningsaktiviteter indenfor feltet kønsforskning; og hvilke behov der eksisterer for yderligere disciplinudvikling. Kapitlet formulerer konkrete forslag til opprioritering af undervisning i køn og tematiserer og realiserer, hvordan der kan skabes links og synergi mellem den tværfaglige og den enkeltfaglige undervisning og kursusudbud.

Kapitel 6 er en gennemgang af resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen med studerende fra udvalgte fag og institutioner. Kapitlet fremstiller de studerendes kendskab til, erfaringer med og ønsker for konkrete undervisningstilbud i køn.

Rapporten er udarbejdet af forskningsassistent Rikke Randorff Hegnhøj. Studentermedhjælp Trine Bramsen har assisteret ved udskrivning af interviews og indsamling af historisk materiale om danske kønsforskningscentre. Tak til lektor Inge Henningsen for vejledning i forbindelse med den kvantitative undersøgelse.

[2] Dette arbejde er der udarbejdet en lokal rapport om på KU på baggrund af et kommissorium fra rektoratet. Se "Tværfakultære undervisningsudbud i køns-, etnicitets- og andre ligestillingsperspektiver" (Koordinationen for kønsforskning, KU 2005).

1. Undersøgelsens formål

1.1. Formål

Formålet med undersøgelsen *Køn i undervisning – undervisning i køn* er at kortlægge og perspektivere de aktuelle undervisningsprofiler i køn på de danske universiteter. Mere præcist er intentionen at sætte fokus på sammenhængen og udviklingsmulighederne mellem den tværfaglige undervisning i køn, der primært forgår i tilknytning til kønsforskningscentre og den undervisning, som finder sted indenfor de enkelte discipliner – alt sammen indenfor de forskellige fagområder. Baggrunden for det er, at en betydelig del af den undervisning, som finder sted inden for feltet i dag, foregår uden for de enkelte centre, ligesom en stor del af forskningen også foregår udenfor centrene.[3]

Alt i alt er hensigten med undersøgelsen at kortlægge profilerne og at formulere strategier og visioner for den fremtidige organisering af køn i undervisning på de danske universiteter ud fra følgende spørgsmål:

- Hvordan kan der ske en bedre udnyttelse af universiteternes ressourcer og undervisningsaktiviteter indenfor feltet kønsforskning?
- Hvordan kan der skabes links og synergi mellem den tværfaglige og den enkeltfaglige undervisning og kursusudbud?
- Hvilke samarbejdsmuligheder eksisterer der og kan der skabes på tværs af fakulteter og på tværs af institutioner? Hvilke ressourcer og initiativer kræver det?

Konkret er hensigten at belyse følgende:

Tværfaglige perspektiver

Undervisningsaktiviteter relateret til kønsforskningscentrene

Tværfaglighed indenfor disciplinerne

Undervisningsaktiviteter hvor køn er integreret i udvalgte enkeltdiscipliner

[3] For en aktuel oversigt over dansk kønsforskning se *Køn i forskning – forskning i køn* (Koordinationen for Kønsforskning i Danmark, 2003) og *Forskerdatabasen* http://www.sociology.ku.dk/sochrc/Database/gmd.asp

1.2. Baggrund

Kønsforskning er en ung og dynamisk forsknings- og undervisningsdisciplin, som kun har tre årtier bag sig i den danske universitetsverden. Et faktum som udgør både kønsforskningens og undervisningens styrker og svagheder. De forskellige grene af kønsforskningen har ikke været tynget af lange historiske traditioner og har været fleksible og haft relativ let ved at tilpasse sig de omstruktureringer af universitets- og forskningsverden, som har fundet sted siden 1970erne.

Kønsforskningen startede kort fortalt som en græsrodsbevægelse blandt kvindelige studerende på universiteterne i 1970erne. Dette blev efterfulgt af en vis institutionalisering på fag og i centre i løbet af 1980erne. Omkring årtusindeskiftet er der flere steder taget initiativ til at mainstreame enheder for kønsforskning og undervisning ind i nye centre og institutter på grund af manglende tilførsel af ressourcer og svingende studenterinteresse. De tidligere centre har på grund af manglende tilførsel af ressourcer og svigtende studenterinteresser mainstreamet sig ind i større enheder. Det gælder fx det tidligere Center for Kønsforskning ved Århus Universitet (CEKVINA), som nu er integreret i *Center for Europæiske Kulturstudier*, ligesom det gælder *Center for Kønsforskning* ved Syddansk Universitet, der nu indgår i et bredere center for kulturforskning. For nuværende eksisterer der et center for kønsforskning ved det humanistiske fakultet på Københavns Universitet, mens FREIA ved Ålborg Universitet udgør et forum primært for forskere og ph.d.er ved det samfundsvidenskabelige fakultet. Derudover er nye centre opstået fx *Center for Ligestillingsforskning* på RUC samt en række forskningsmiljøer med stærke kønsforskningsprofiler indenfor pædagogik, idræt, sundhed og velfærdsforskning.[4]

I en nordisk kontekst har institutionaliseringen af dansk kønsforskning og undervisning været ganske beskeden i forhold til den udvikling, som har kendetegnet de øvrige nordiske lande. I løbet af 1990erne er der således sket en betydelig grad af opprioritering og institutionalisering af den tværfaglige undervisningsvirksomhed ved centre og fora i Norden.[5]

Begrebsafklaring

Kønsforskning anvendes i denne rapport som en paraplybetegnelse for forskning om mænd, kvinder og køn, og dækker over en række forskellige tilgangsvinkler og formål. Kønsforskning kan både være tæt knyttet til en konkret social og politisk virkelighed, bidrage til kønnets synliggørelse i kultur, historie og samfund samt fokusere på teori og metodeudvikling.

[4] Se også *kap. 4: Undervisning i køn – en aktuel institutionel kortlægning*.

[5] Fx ved universiteterne i Oslo og Trondheim, ved samtlige svenske högskoler og kønsforskningscentre takket være særlige satsninger og ved universiteter i Finland og Island.

I rapporten omtales integrationen af teorier og metoder fra kønsforskningen i det enkelte fag som 'et kønsperspektiv'[6] på undervisningen. At anlægge et kønsperspektiv på undervisningen defineres – i denne rapport – som at integrere litteratur fra kønsforskningens teorier og metoder i pensum (fx feministisk litteraturteori) og/eller introducere empiriske eksempler, der, kvantitativt og/eller kvalitativt tager højde for køn som et perspektiv (fx kønsopdelte statistikker).

Rapporten forudsætter således, at integrationen af køn i undervisningen bibringer et perspektiv, der retter sig mod nye/andre spørgsmål og retninger i det pågældende fags tradition/indhold, der skaber opmærksomhed mod køn som en analytisk variabel og et teoretisk og metodologisk begreb, der ikke alene inkluderer mænd og kvinder som analytiske kategorier, men også peger mod kønsrelationer mellem disse i et større strukturelt, samfundsmæssigt og historisk perspektiv.

Som nævnt er kønsforskningen vokset frem gennem 1970'ernes tværfaglige kvindeforskning, siden integreret i enkeltfag og formeret til forskellige teoriretninger, der også inddrager andre forskelssættende kategorier som etnicitet, klasse, alder, seksualitet, race og nationalitet.[7] Den seneste forskning på dette område *intersektionalitet* anvendes i henhold til at anskueliggøre, hvordan køn interagerer med andre socialt differentierende kategorier og magtrelationer som etnicitet, klasse, alder, seksualitet og race i moderne komplekse samfund. Som undervisningsperspektiv åbner og forbinder intersektionalitet hidtidige adskilte temaer og -perspektiver, hvilket har potentiale til at samle og styrke forskellige faggrene teoretisk såvel som metodologisk og i forhold til at skabe tværfaglig undervisning.

---

[6] En mindst lige så interessant undersøgelse er at lægge et udvidet/gennemtrængende kønsperspektiv på universitetsundervisningen og inddrage et pædagogisk perspektiv (se fx F. Bondestam: *Könsmedveten pedagogik för universitets- och högskolelärere. En introduktion och bibliografi*. Liber, Stockholm 2004) og et køns- og ligestillingsperspektiv på hele universitetsorganisationen (se fx Lis Højgaard og Dorte Marie Søndergaard (red.): *Akademisk tilblivelse. Akademia og dens kønnede befolkning*. Akademisk Forlag, København 2003) og formulere konkrete strategier (se fx rapporten "Alle talenter i spil – flere kvinder i forskning". Tænketank om flere kvinder i forskning, Videnskabsministeriet og Ligestillingsafdelingen 2005). Det er imidlertid ikke denne rapports formål, men i kap. 5 omtales forskellige pædagogiske overvejelser over, hvordan køn spiller ind som mere end et fagligt element i den enkelte undervisningssituation, ligesom denne rapport kommer med konkrete forslag, der retter sig mod universiteternes organisering af undervisning i køn.

[7] Se bl.a. Nina Lykke: "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen", in *Kvinnovetenskaplig Tidsskrift 1/2003*.

2. Undersøgelsens konklusioner

Undersøgelsen viser, at:

- Der er behov for at udmønte enkeltfaglige forskeres netværksdannelse i tværfaglige undervisningstilbud på tværs af fag.
- Udbud af undervisningsudbud i køn må legitimeres af det enkelte instituts og universitets strategiske satsning.
- Tværfaglige undervisningsudbud giver de bedste vilkår for at inddrage køn i undervisningen.
- Der er både fordele og ulemper ved at integrere køn i fagenes studieordninger.
- Der er stor efterspørgsel på undervisningslitteratur om køn.
- Integrationen af køn i enkeltfag er næsten udelukkende afhængig af underviserens kompetencer, ressourcer og frivillighed.
- Muligheder for fri bevægelighed mellem enkeltfag skaber tilgang til undervisning i køn.
- En succesfuld[8] integration af køn foregår ved AAU (Den samfundsvidenskabelige basisuddannelse) og KU (Idræt) og DPU (Pædagogisk psykologi).
- Integrationen af køn i undervisningen står stærkest på de fag og institutioner, der har en tæt tilknytning til veletablerede kønsforskningsmiljøer (AAU og RUC).
- De studerende efterspørger mere undervisning i køn på danske universiteter.
- Køn i overskrifter på kursusbeskrivelser har en negativ signalværdi.
- Køn må inddrages mere systematisk allerede på grunduddannelsen for at vække de studerendes interesse.

[8] Succeskriteriet er i denne sammenhæng, at disse fag tiltrækker mange studerende, der ikke har forkundskaber eller interesse for emnet på forhånd.

- De studerende foretrækker problemorienteret projektarbejde som en metode til at inddrage køn i undervisningen.

- En overvægt af studerende fra fagene Sociologi (KU), Historie (AU) og Internationale Udviklingsstudier (RUC) kritiserer det manglende kønsperspektiv i undervisningen.

- De studerende ønsker en bedre koordinering af de eksisterende undervisningsudbud i køn.

- De studerende i højere grad interesserer sig for anvendelsesperspektivet i deres uddannelse og vælger fag med øje for deres senere erhvervsvalg.

- De studerende fra AAU er mest tilfredse med undervisningen i køn.

- 'Ligestilling' og 'feminisme' er de mest populære kønsfaglige emner blandt de studerende.

- 'Queer teori' og 'intersektionalitet' er mest populære blandt de studerende øst for Storebælt.

- En overvægt af kvinder har taget kurser/fag i køn og skrevet opgave/speciale med et kønsperspektiv.

"Fra dåseåbner til øjenåbner" – uddybende konklusioner og fremtidige perspektiver

Nærværende undersøgelse har via tre temaer kortlagt og analyseret afsøgt, hvordan køn er integreret som fagligt perspektiv i dansk universitetsundervisning. Dette afsnit opsummerer undersøgelsens resultater og svarer på følgende spørgsmål:

Hvordan kan der ske en bedre udnyttelse af universiteternes ressourcer og undervisningsaktiviteter indenfor feltet kønsforskning som undervisningsdisciplin?

Hvordan kan der skabes links og synergi mellem den tværfaglige og den enkeltfaglige undervisning og kursusudbud?

Hvilke samarbejdsmuligheder eksisterer der og kan der skabes på tværs af fakulteter og på tværs af institutioner? Hvilke ressourcer og initiativer kræver det?

2.1. Aftagergruppen

De medvirkende studerende i denne undersøgelse ønsker mere undervisning i køn.[9] Alligevel er det karakteristisk, at underviserne i denne undersøgelse oplever, at det er svært at tiltrække de studerende til undervisning i køn.

En afgørende årsag til dette er - ifølge de studerende selv - at de bliver fanget i en 'double bind', når de ønsker at integrere et kønsperspektiv i deres uddannelse. I værste fald fører det til, at de studerende vælger undervisning i køn fra. Dels ønsker de muligheder for specialisering (som fx på KU og AAU) og mere teoretisk undervisning i kønsforskningens historie og videnskabsteori, dels ønsker de at koble kønskompetence på deres enkeltfaglighed

Overordnet er det vigtigste for de studerende, at de kan få stillet deres faglige interesse for specialisering i køn, samtidig med at de bevarer en enkeltfaglig identitet. De peger endvidere på, at det – indenfor rammer og undervisning af enkeltfag – bør være muligt at tone og erhvervsrette uddannelsen i køn mere, end de vurderer, det er muligt pt.

Andre studerende igen ønsker ikke at gå på kompromis med kønsfagligheden og kritiserer de nuværende undervisningsudbud i køn for ikke at være omfattende nok. De efterspørger således et bredt spektrum af temaer indenfor undervisning i køn fx inklusionen af etnicitet og seksualitet som særlige perspektiver på undervisning i køn.

Forskellige faktorer gør sig gældende, hvad angår at tiltrække studerende til (specialiseret) undervisning i køn. På de jyske universiteter er det umiddelbart sværere at tiltrække de studerende til undervisning i køn, og nyere temaer som intersektionalitet og queer-teori synes ikke at være slået igennem her endnu. Derimod er de studerende (overvejende fra samfundsfagene) meget orienteret mod anvendeligheden af deres udannelse og undervisning generelt, og efterspørger derfor – hvad angår undervisning i køn – praktisk-politiske problemstillinger og let omsættelig teori (dette gælder i øvrigt også til en vis grad for de studerende på RUC).

Specialiseringen i køn på sociologiuddannelsen på AAU er et konkret eksempel på et undervisningsudbud, der ikke kan oprettes på grund af manglende studenterinteresse. De studerende i denne undersøgelse henviser bl.a. til en træg og ekskluderende studiekultur og en opfattelse af kønsforskning som gammeldags og ikke erhvervsrelevant som den største barriere for at vælge specialiseringen. Underviserne på AAU bekræfter, at de mest populære specialiseringer er klart målrettede mod jobfunktioner fx

[9] For at give et retvis billede af dette behov kan det gentages her, at ca. 50 % af de medvirkende studerende i denne undersøgelse ikke har modtaget undervisning i køn. Det kan både være et tegn på en manglende interesse, men også et udtryk for, at de eksisterende undervisningsudbud ikke på tilstrækkelig vis opfylder de studerendes behov.

sundhedssociologi. Til gengæld er de studerende, som har gennemført specialiseringen tidligere, været særligt dygtige studerende, der opnår gode bedømmelser.

På universiteterne øst for Storebælt er der andre udfordringer for tilrettelæggelsen af undervisning i køn for at imødekomme de studerendes behov. På DPU praktiserer man en form for strategisk integration af kønsperspektivet i undervisningen; man introducerer køn som en uomgængelig social differentiering i den pædagogiske undervisning – på linje med andre differentieringsmekanismer som fx etnicitet og klasse. På Idræt på Københavns Universitet har man et tæt samarbejde mellem den naturvidenskabelige og den humanistiske/samfundsvidenskabelige undervisning der gør, at de studerende bliver præsenteret, og har mulighed for, at 'udveksle' perspektiver på køn og fx perspektivere deres fysiologiske viden om køn med et demokratisk perspektiv på idrætsdeltagelse og køn.

De studerende efterspørger bredere fagprofiler, der, efter deres mening, giver mulighed for at studerende og undervisere i fællesskab kan udvikle relevante undervisningstilbud i køn, gerne i samarbejde med eksterne parter. Det kunne fx ske i samarbejde med forskellige kulturinstitutioner, private og offentlige organisationer, ministerier eller repræsentanter for erhvervslivet med henblik på at etablere forsøg med praktikordninger og/eller anvendelsesorienteret specialeskrivning. Sidstnævnte behov udtrykkes overvejende af studerende fra humanistiske enkeltfag.

2.2. Centralisering og/eller mainstreaming af undervisningen i køn?

Undersøgelsen viser, at den traditionelle dobbelte strategi kønsforskningen som disciplin historisk set har praktiseret – specialisering vs. mainstreaming – står overfor stadige udfordringer. To centrale eksempler til illustration af dette er AAU og RUC:

Forskningsmiljøet på AAU står stærkt. FREIA har det største antal kønsforskere på et center i Danmark; de udbyder både en forsker- og en masteruddannelse. Derudover underviser forskerne – alle med et centralt kønsperspektiv – på flere samfundsfaglige uddannelser på BA og MA-niveau på universitetet. Centrets tværvidenskabelige profil dækker mange forskningsområder på en gang og kan derfor tilbyde undervisning og vejledning til de studerende indenfor en bred mængde af emner. Desuden indgår køn som parameter i studieordningen for den samfundsvidenskabelige basisuddannelse og i overbygningsuddannelsen i sociologi. FREIA har således succes med en tværgående og horisontal satsning på køn i undervisningen.

På RUC er situationen nærmest omvendt. Her findes ikke ét kønsforskningscenter, der er direkte knyttet til undervisningsvirksomheden på universitetet[10]; og fordi undervisningsformen på RUC består af forskellige kursusudbud med skiftende kontinuitet suppleret med et centralt fokus på problemorienteret projektarbejde og en overvejende individualiseret undervisningsform, hvad angår det at integrere køn som

[10] Omend Center for ligestillingsforskning efter rapportens afslutning er blevet indlejret på RUC.

perspektiv i undervisningen, synes integrationen af køn i undervisningen at være ekstremt personbåret[11]. Konsekvensen af dette er, at køn præsenteres som et muligt perspektiv på det pågældende fag, hvis der er lærerkræfter til rådighed på et givent tidspunkt i løbet af studiet, og hvis der findes forskere med en kønsprofil. Derimod er køn bredt indskrevet i en række studieordninger, hvor de humanistiske uddannelser står stærkest (i modsætning til AAU).

Sat på spidsen tegner der sig et billede, hvor AAU har store ressourcer til at udbyde undervisning i køn, men har problemer med at tiltrække de studerende.[12] På den anden side står RUC med en stor efterspørgsel på undervisning i køn fra de studerende, men med få ressourcer til rådighed og ingen central koordinering af udbud.[13]

Centralisering af undervisningsressourcer i køn indenfor den enkelte institution opleves til dels i denne undersøgelse som en både afprøvet og utopisk strategi, hvilket bunder i en aktuel forskningspolitik og offentlig diskurs, der ikke satser på køn og ligestilling som væsentlige tematikker. På samme tid er der en udbredt bevidsthed om, at centralisering eller fokusering af undervisningsressourcer i køn indenfor det enkelte universitet skaber legitimitet i forskningsmiljøet. Derfor eksisterer der, blandt de medvirkende i denne undersøgelse, et ønske om 'at knytte bånd' mellem forskerne, men i langt løsere faglige netværk, der går på tværs af forskellige institutter og fakulteter og som ikke nødvendigvis er understøttet af institutionelle tiltag i form af studieordninger.

Mainstreaming af køn i undervisning opleves som en givtig strategi, hvilket DPU især er et eksempel på, men erfaringerne viser også, at kønsperspektivet underprioriteres eller forsvinder i mængden af temaer og fagudbud. Når de studerende har (for) mange og forskellige fagudbud at vælge imellem, taber køn som emne i kampen om de studerendes interesse.

2.3. To bud på fremtidig undervisningsplanlægning i køn

Et godt bud på **en samtidig opprioritering af undervisningsudbud** og **udnyttelse af eksisterende forskning og ressourcer i køn** og **tiltrækning af de studerende** kan være satsninger på mere perspektivundervisning[14] og initiativer til tværfakultær undervisning i relevante og aktuelle

[11] Hvilket samtlige andre institutioner i øvrigt generelt giver udtryk for, når det kommer til at sikre kontinuiteten i undervisningsudbud i køn.

[12] Historie på AU og DPU modsvarer til dels denne tendens.

[13] KU modsvarer til dels denne tendens.

[14] En undervisningsform, der praktiseres på Malmö Högskola (se *Genus/miljö/migration och etnicitet. Om konsten att arbeta med perspektiv* 2004).

temaer.[15] Som forskerne i denne undersøgelse over en bred kam viser, er det oplagt at tænke i tilrettelæggelsen af sådanne undervisningsudbud indenfor kønsforskningen, fordi den som disciplin er tværfaglig.

I bedste tilfælde kan sådanne undervisningsudbud på samme tid føre til en større rekruttering af studerende til undervisning i køn og efterkomme de studerendes behov om mere undervisning i køn, der både er:

- forankret i en enkeltfaglighed (fordi undervisningen hviler på fakultære samarbejder),
- specialiseret (fordi undervisningen fokuseres om specifikke temaer fx globalisering, etnicitet, velfærd, sundhed etc.)
- anvendelsesorienteret (fordi undervisningen må kunne forankres i den enkelte studerendes allerede tillærte metoder).

En anden model kan være udbud af **fagpakker** eller **specialiseringsmoduler.** En specialisering i køn kan virke på et bredt grundlag og ind i flere enkeltfag. Grundlaget for sådanne undervisningsudbud er at udvikle didaktiske strategier for at tænke køn som en vigtig variabel, der har mange forskellige udtryksformer og interagerer med andre variabler. Fx kan man veksle mellem at tale om ligestilling, mangfoldighed, differentiering og kompleksitet. Erfaringerne fra denne undersøgelse viser, at når man indretter undervisningen mod forskelligheder, skaber det fokus på og interesse for køn blandt de studerende. I specialiseringen kan man gå et skridt videre og knytte de studerende opgaver og specialer op på køn som teoretisk, metodisk og analytisk perspektiv.

Enkeltfagene har den fordel, at de obligatoriske undervisningsforløb er mange og giver en unik mulighed for at integrere køn som perspektiv. Dette arbejder man med i videste udstrækning på Malmö Högskola. Her erfarer man, at (køns)perspektivets "*værdi ligger i at det kan anvendes for at øge meningen med det, som vi allerede er virksomme med. Det kan stimulere til en bred granskning eftersom det indebærer forskellige måder at betragte det samme på; dvs. en udvidet og forandret erfaring* (...) *(køns)perspektivet tvinger os til at reflektere udenfor det 'lokale' og mod det mere almenmenneskelige.*" (s. 63). På Malmö Högskola er der ingen given vej for at arbejde med (køns)perspektiv, men det forudsætter først og fremmest, at undervisningen bør afspejle virkelighedens komplekse spektrum og benytte innovative pædagogiske former. Et eksempel på dette er at omskrive titlen på kurset "Børn og unge i et udviklingsperspektiv" til "Drenge og piger i et udviklingsperspektiv". I denne undersøgelse benyttes denne metode flittigt på Historie på AU, hvor det obligatoriske kursus "Mennesket i middelalderen" bliver til "Kvinder og mænd i middelalderen". Denne strategi kan betegnes

[15] Et sådan katalogudbud er samlet i rapporten "Tværfakultære undervisningsudbud i køns-, etnicitets- og andre ligestillingsperspektiver" (Koordinationen for kønsforskning, Københavns Universitet 2005). Desuden findes der inspiration at hente i bilagene til denne undersøgelse.

som "øjenåbner-strategien" i modsætning til "dåseåbner-strategien". Sidstnævnte refererer til en langt mere obligatorisk undervisning, hvad angår det at imødekomme de studerendes behov og interesser.

2.4. Initiativer må komplementeres af strategisk satsning på undervisning i køn

Strategiske satsninger er ifølge denne undersøgelse alfa og omega for at opprioritere undervisningen i køn på danske universiteter. Det gælder både med henvisning til undervisningsvilkårene for forskerne (planlægning) og valgmulighederne for de studerende (bevægelighed mellem fag).

Initiativer må derimod komme fra faggrupperne selv, fordi de har den efterspurgte viden, kompetence og netværk, og desuden er ajour med de studerendes behov.

Ressourcer må afsættes fra ledelsen, da mange undervisere med kønskompetence i forvejen lader til at sætte stor frivillighed til for at integrere køn i den eksisterende undervisning. Derudover bruges mange undervisere med kønskompetence på forskellige fag til at 'udfylde' undervisningsdelen 'køn' i forskellige obligatoriske forløb. En kompensation for dette kan være **at kvotere køn ind som kompetence i eksisterende forsker- og undervisningsprofiler.**

Legitimering af undervisning i køn kan opmuntres ved ledelsens strategiske satsning og bør for øvrigt tilstræbes for at undgå "separatismens fælde", så undervisning i køn vedbliver at være for de specialiserede få, men gøres tilgængeligt for den brede gruppe af studerende, som allerede i forvejen producerer opgaver og specialer i køn – uden at have muligheden for at blive understøttet af relevant undervisning på området.

3. Fremgangsmåde

3.1. Afgrænsning

Undersøgelsens formål er at kortlægge og perspektivere køn i undervisning på danske universiteter på BA og MA-niveau. I undersøgelsen er inkluderet de fem ældste danske universiteter: Aalborg Universitet, Århus Universitet, Syddansk Universitet, Roskilde Universitetscenter og Københavns Universitet. Ydermere er Danmarks Pædagogiske Universitet inddraget. Afgrænsningen skyldes dels, at undersøgelsen er forsøgt begrænset, dels at det er et faktum, at dansk kønsforskning stadig i overvejende grad er mest udbredt i de humanistiske og samfundsvidenskabelige forskningsområder. Således er de teknisk-naturvidenskabelige universiteter fravalgt i undersøgelsen og ligeledes handelshøjskolerne.[16]

Derimod forsøger undersøgelsen at repræsentere så bred en fagprofil som muligt, indenfor de seks institutioners uddannelser. Undersøgelsen inkluderer derfor undervisning indenfor studier på humaniora, samfundsvidenskab, naturvidenskab og sundhedsvidenskab.

3.2. Rapportens datagrundlag

Undersøgelsen er gennemført ved hjælp af tre typer datamateriale:

1. Studieordninger og beskrivelser af fagprofiler for de enkelte uddannelser samt PR- og historisk materiale for de enkelte uddannelsesinstitutioner.

2. Spørgeskemaundersøgelse med studerende fra udvalgte fag og institutioner.

3. Interviews med forskere og studerende fra udvalgte fag og institutioner.

Det primære datagrundlag for undersøgelsen er de kvantitative og kvalitative resultater pkt. 3 og 4:

Spørgeskemaundersøgelsen

Formålet med spørgeskemaundersøgelsen er at give et aktuelt og omfattende billede dels af de studerendes kendskab til og interesse for køn som fagligt perspektiv, dels via registreringen af deres hovedfag, valg af kurser og opgave- og specialeemner.

[16] Danmarks Tekniske Universitet, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Handelshøjskolen i København, Handelshøjskolen i Århus, Danmarks Farmaceutiske Universitet og IT-Universitetet.

Respondentgrundlaget for spørgeskemaundersøgelsen er tilvejebragt via kontakt til udvalgte uddannelser på de fem universiteter: Aalborg Universitet (AAU), Århus Universitet (AU), Syddansk Universitet (SDU), Roskilde Universitetscenter (RUC) og Københavns Universitet (KU). Udvælgelseskriterierne for valg af institutioner og fag beror på en vurdering af, hvor der traditionelt foregår undervisning med et kønsperspektiv; det vil sige, hvor der i en årrække har været og stadig er konkrete undervisningstilbud i køn, der knytter sig til institutionens kønsforskningsmiljø fx som sidefagssupplering (KU og AU), specialisering (AAU og SDU) eller som et velintegreret tema (RUC).[17]

Spørgeskemaundersøgelsen er målrettet til enkelte studier med den hensigt at tilvejebringe et detaljeret og specifikt indblik i undervisningsudbud med et kønsperspektiv på udvalgte fag. Det er derfor helt tilsigtet, at undersøgelsen kun rammer bestemte fagområder på enkelte institutioner.[18] Det er således ikke spørgeskemaundersøgelsens intention at sige noget generelt om studerendes holdninger til køn som et tema i undervisningen, men derimod at kortlægge udvalgte respondenters vurdering af undervisningen i køn på netop deres studie, fagområde og institution.

Spørgeskemaundersøgelsens respondentgrundlag dækker en gruppe af studerende (ca. 1500) indenfor fagområderne samfundsvidenskab (54 %), humaniora (39 %), natur- og teknikvidenskab (2,5 %) og sundhedsvidenskab (4 %). Spørgeskemaet er sendt ud pr. e-mail og besvaret af 440 studerende. Spørgeskemaet er koncentreret om lukkede vurderingsspørgsmål, der fx måler de studerendes vurdering af repræsentationen af et kønsperspektiv i undervisningen (kurser, pensum og emner/temaer). Derudover måler spørgeskemaet de studerendes fremtidige ønsker og kønsfaglige interesser fordelt på fx teoretiske, metodiske og empiriske problemstillinger. Spørgeskemaundersøgelsens resultater præsenteres i kapitel 6.

Interviews

Der er gennemført i alt ni interviews med forskere og studerende fra udvalgte fag og institutioner. De fordeler sig således:

- 2 gruppeinterviews med studerende fra AAU og KU.
- 3 individuelle interviews med forskere fra RUC, AU, KUA.
- 4 gruppeinterviews med forskere fra KU, DPU, AU, AAU.

[17] I de seneste år har Danmarks Pædagogiske Universitet fået et veletableret kønsforskningsmiljø, der også udbyder undervisning, hvor køn er en integreret del af curriculum. Fordi uddannelsesstrukturen imidlertid varierer en del fra de andre universiteters, er DPU fravalgt i denne del af undersøgelsen. DPU udbyder udelukkende kandidatuddannelser inden for det pædagogiske felt, hvor hovedparten af de studerende kommer fra professionsbacheloruddannelser.

[18] I nogle tilfælde er der dog overlap (fx optræder der respondenter både fra KU og AAU fra faget Sociologi i undersøgelsen, fra Idræt (KU og SDU), fra Historie (AU og RUC) og fra Sundhedsvidenskab (KU og AU)), hvilket giver en mulighed for at konkludere mere generelt på fagområdernes integration af køn i undervisningen.

Interviewene med de studerende giver et uddybende indblik i deres ønsker for og interesse i køn som et perspektiv i undervisningen. Endvidere tilfører de studerendes perspektiv undersøgelsen en væsentlig viden om modtagergruppens erfaringer med undervisning i køn indenfor forskellige fagområder. De studerende er udvalgt ud fra et princip om geografisk og faglig spredning. Desuden foregår begge interviews på fag, der har en stærk eller direkte tilknytning til et kønsforskningscenter. De studerende har meldt sig frivilligt til interviewene efter en henvendelse til deres institut.

Forskerne er udvalgt ud fra et princip om geografisk og faglig spredning.[19] Desuden er tre af interviewene på forhånd reserverede til de eksisterende kønsforskningscentre i Danmark på henholdsvis AAU, AU og KU. Derudover er det undersøgelsens intention, at gennemføre interviewene på fag og studier, hvor der allerede foregår undervisning i køn for at inkludere tidligere og nuværende erfaringer med uddannelsesplanlægning med et kønsperspektiv. Desuden er det en prioritering, at der blandt forskerne er personer med mere eller mindre tilknytning til det danske kønsforskningsmiljø. Konklusionerne fra denne del af undersøgelsen præsenteres i kap. 5.

[19] Det har desværre ikke været muligt at gennemføre interviews med undervisere på SDU.

4. Undervisning i køn – en aktuel institutionel kortlægning

Dette afsnit giver en oversigt over den undervisning i køn, der pt. finder sted på danske universiteter. Oversigten er opdelt på institutioner. Nogle af institutionerne har tilknyttet kønsforskningscentre, hvorfra forskningen og/eller undervisningen koordineres. I gennemgangen er der lagt vægt på at præsentere de enkelte institutioner og deres eventuelle kønsforskningscentre, deres historik og nuværende udbud af undervisning og uddannelser indenfor køn.

4.1. Aalborg Universitet

FREIA - Center for Kønsforskning

FREIA er et tværfagligt forskningscenter for kvinde- og kønsforskning, der blev oprettet i 1990, ved Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold på Aalborg Universitet. FREIA er blevet udpeget som strategisk satsningsområde af Det samfundsvidenskabelige fakultet for perioden 2005-2009 på et forskningsprogram med titlen: Kønsmagt under forandring - Lighed og forskellighed i moderne velfærdssamfund.

FREIA er primært et forskningscenter og de ca. 10 forskere ved FREIA dækker fagområderne sociologi, politologi, statistik, antropologi og historie. Gruppen har haft ansvar for og bidraget til undervisning ved en række af universitetets samfundsvidenskabelige uddannelser: det Samfundsvidenskabelige Basisår, Politik- og Administration, Historie, Sociologi og sidefagssuppleringen i samfundsfagsuddannelsen. Undervisningen på AAU er en kombination af kursusundervisning og projektarbejde. Aktuelt er den væsentligste satsning masteruddannelsen Køn og velfærd - lighed og forskellighed, der udbydes fra september 2005. Derudover samarbejder forskningsgruppen med Centre for Comparative Welfare Studies om at udvikle en specialisering og en kandidatuddannelse om velfærd, og med at integrere køn og velfærd i tilbud om Scandinavian Studies for udenlandske studerende. Forskeruddannelse, der relaterer sig tematisk til forskningsprogrammet, har været højt prioriteret på FREIA gennem de seneste 10 år, og samarbejdet om forskerskoler har resulteret i nationale og nordiske tværfaglige forskernetværk og organiseringen af flere ph.d.-seminarer.

Undervisning

På **den samfundsvidenskabelige basisuddannelse**[20] udbydes kurser med et kønsperspektiv indenfor projektforløb 2: "Modernitet, identitet, kultur og globalisering". Forløbets formål beskrives således: "*At*

[20] Det fagområde på AAU, hvor undersøgelsen har fundet sted.

introducere til forskellige forståelser af moderniteten og dens konsekvenser både på mikro- og makroniveau. Der lægges vægt på forskellige faser og forandringsprocesser i moderniteten, samt på opbrud i og skabelse af individuelle og kollektive identiteter, både historisk og aktuelt. Indholdet af forløbet: Hverdagsliv og kulturelle udtryks- og praksisformer; Nye og gamle differentierings- og marginaliseringsformer; Identitetsdannelse og –ændringer i forhold til f.eks. køn, klasse og etnicitet; Sociale problemer i lyset af moderne identiteter; Nationale identiteter og nationale bevægelser i det 19., 20. og 21. århundrede; og Modernisering, globalisering og multikulturalisme." På dette forløb udbydes fx emneseminaret "Køn og modernitet".

Sociologiuddannelsen

På sociologiuddannelsen er køn profileret son en væsentlig del af uddannelsen. I studieordningen hedder det bl.a.: "*Kandidatuddannelsen i sociologi er et 2-årigt heltidsstudium svarende til 120 ECTS. Kandidatuddannelsen, 7.-10. semester, udgør en samlet studieenhed. Den består af følgende fagområder, som tilsammen udgør 120 ECTS: 1. Sociologiske fag, som bl.a. omfatter videregående sociologisk teori og sociologiske temafag-/specialiseringer, for eksempel arbejdssociologi, sundhedssociologi, uddannelsessociologi, sociale problemers sociologi,* ***kønssociologi*** *og politisk sociologi.*"

På 4. semester under temaet "Hverdagsliv og kultur": "*Vægten lægges på sociale mikroprocesser, der eksemplificeres gennem studier af socialisering, identitetsdannelse, køn, krop, etnicitet* (…)" (uddrag af katalog for Sociologi, AAU). Eksempel på udbudt kursus "Kulturanalyse og moderne hverdagsliv" omfatter en gennemgang af centrale teorier og begreber inden for kultur- og hverdagslivsanalyse. Kurset skal bibringe de studerende indsigt i samfundsmæssige betingelser for blandt andet socialisering, identitetsdannelse, sociale roller, normer, livsstil, subkultur, hverdagslivets interaktion og kommunikation. Kurset omfatter analyser af kulturelle udtryk og praksisformer, som de viser sig i blandt andet køn, krop, etnicitet, religion, forbrug, medier, mode, arbejde og familieliv. Kurset består af 18 forelæsninger og har et omfang af 8 ECTS. Et andet udbudt kursus er fx "Intersektionalitet I og II – krop, køn, klasse, etnicitet, generation, helbred mv.".

På 5. semester under temaet "Strukturer under forandring": "*Gennem teoretiske analyser og ved brug af tilgængelige statistikker og konkrete empiriske undersøgelser belyses udviklingen i for eksempel familie- og kønsstrukturer (…)*" (uddrag af katalog for Sociologi, AAU). Blok III: Fra teori til empiri: operationalisering og empiriske illustrationer (meningen er at vise betydningen af de klassiske baggrundsvariable køn, alder, generation og uddannelse – det empiriske materiale skal "blot" være en illustration og skal bygge på kvantitative data). Eksempel på udbudt kursus: "Køn og medborgerskab".
På 10. semester skrives speciale og i præsentationsmaterialet for uddannelsen nævnes som mulige eksempler på emner "Vilde piger – et studie af femininitet og vold" og "Køn på arbejde – om kvinder i mandefag og mænd i kvindefag" (uddrag af katalog for Sociologi, AAU).

Specialisering

På Sociologiuddannelsens 8. semester er det et krav at vælge en specialisering samt enten et praktikophold eller et valgfag. Den sociologiske specialisering har til hensigt at uddybe og udbygge kompetencerne inden for sociologiens forskellige fagområder og er defineret som sociologiske temafag, der udforsker et særligt sociologisk emneområde som for eksempel kønsssociologi, politisk sociologi, uddannelsessociologi, arbejdssociologi, sundhedssociologi, rummets sociologi, sociale problemers sociologi, avancerede sociologiske metoder etc. Sociologiske specialiseringer udbydes af studienævnet for sociologi i størrelserne 10, 20 og 30 ECTS fx "*Kønssociologi, hvor der lægges vægt på at forstå udviklingen i kønsrelationerne i det moderne samfund. Temaer som familie og forældreskab, konstruktion af køn og identitet, vold og maskuline dominansformer samt forskellige forsørgelsesmodeller er centrale.*" (uddrag af katalog for Sociologi, AAU). FREIA udbyder "Køn – lighed og forskellighed", der introducerer til centrale teoridannelser i kønsforskningen og sociologiens forståelser af kønsrelationer. Teoriernes brugbarhed i aktuel empirisk forskning diskuteres og uddybes gennem temaer om kønsrelationer i det moderne samfund. Specialiseringen er bygget op over tre moduler: "Køn og andre forskelssættende kategorier", Arbejdsliv – familieliv" og "Køn, magt og identitet". Kursusplanen indeholder forelæsninger over følgende emner: Udviklingen i sociologiske forståelser af køn, Feministiske klassikere, Identificeringer – efter køn, klasse og etnicitet, Køn og seksualitet, Køn, lighed og forskellighed, herunder multikulturalisme, Familie, arbejde og velfærdsstat: mikro, meso og makro, Kønsarbejdsdeling, kønsstereotyper og forhandlinger, Segregering, uligeløn og forsørgelse, Magt og politiske identiteter og Diskursanalyser af køn.

4.2. Århus Universitet

Afdeling for Kønsforskning ved Institut for Historie og Områdestudier

Afdeling for Kønsforskning ved Institut for Historie og Områdestudier blev oprettet i 2002 efter en omstrukturering af Det Humanistiske Fakultet til større enheder. Suppleringsuddannelsen "Køn, Kommunikation og Kultur", som er blevet udbudt ved afdelingen og har rødder tilbage til det gamle Cekvina, er på grund af svigtende tilgang nedlagt pr. 1. september 2005 som led i AU's reform af humanistiske uddannelser. Undervisning i køn tilbydes dog i forskelligt omfang integreret i andre emner både ved Institut for Historie og Områdestudier og ved andre af fakultetets institutter. I kandidatuddannelsen i Europastudier tilbydes kønsforskningsemner som valgfag. Denne undervisning udbydes på engelsk og tiltrækker både nogle af de kandidatstuderende og udvekslingsstuderende på både BA- og kandidatniveau. Desuden har specialestuderende stadig mulighed for at få en vejleder med kønsforskningskompetence.

Afdeling for Kønsforskning, som efter nedskæringer på Det Humanistiske Fakultet siden 2005 kun har talt en enkelt medarbejder, er under afvikling (sept. 2006). Kønsforskerne ved Institut for Historie og Områdestudier arbejder på at skabe et nyt kønsforskningscenter uden mure i samarbejde med Kvindehistorisk Samling ved Statsbiblioteket og med Kvindemuseet.

Aarhus Universitet offentliggjorde i 2005 rapporten "Last man standing", der sætter fokus på mulige årsager til den skæve kønsfordeling blandt det videnskabelige personale med særlig fokus på de kvindelige ph.d.-studerendes situation og det store frafald på vejen mellem ph.d.-studium og adjunktur. Med undersøgelsen ønsker universitetet at gøre en indsats for at tiltrække og fastholde flere kvindelige forskere. En del af undersøgelsens anbefalinger til konkrete tiltag, der kan forbedre kvinders muligheder for og styrke deres lyst til at gøre karriere på universitetet, er indarbejdet i universitetets ligestillingshandlingsplan.

Op gennem 1970'erne foregik kvindeforskning og -undervisning på Aarhus Universitet meget spredt på humaniora og samfundsvidenskab. I 1970'erne var undervisningen i køn på humaniora hovedsagelig centreret omkring tværfagsinstitutionen, der henvendte sig til alle studerende ved fakultetet. Undervisningen i kvindetværfag tog hovedsageligt udgangspunkt i klassebegrebet og Karl Marx. Eksempler på kurser, der blev udbudt, er: Kvinder og klasser; Familiens struktur og funktion under kapitalismen; Kvinder og arbejdsmarkedet. I 1980 blev Håndbibliotek for Kvindeforskning oprettet som et bibliotek og samlingssted for Kvindeforskning ved det humanistiske fakultet. Med deltagelse fra Samfundsvidenskaberne og i en periode også Teologi og Handelshøjskolen blev håndbiblioteket kernen i

Cekvina, Center for Kvindeforskning i Aarhus, senere Cekvina, Center for Kønsforskning ved Aarhus Universitet. Med afsæt i fælles interesser og samarbejde omkring kulturstudier fusionerede Cekvina og Europastudier i 1999 til Center for Europæiske Kulturstudier med Afdeling for Kønsforskning, der bestod indtil oprettelsen af Institut for Historie og Områdestudier i 2002.

Undervisning

I 1988 oprettede Cekvina en etårig suppleringsuddannelse i Kvindekulturstudier, som senere blev til suppleringsuddannelsen Køn, Kommunikation og Kultur, der nu er nedlagt. De studerende, der især kom fra humaniora og samfundsvidenskaberne kunne tage hele suppleringsuddannelsen eller dele af den som enkeltkurser. Suppleringsuddannelsen har også været udbudt på Jysk Åbent Universitet. Cekvina har endvidere stået for ph.d.-kurser som led i det landsdækkende ph.d.-program "Betydninger af køn i tværvidenskabeligt perspektiv". Dette program er nedlagt som følge af en række ph.d.-reformer og afløst af nordiske initiativer. Som valgfag under kandidatuddannelsen i Europastudier udbydes pt. kurserne "Men and Masculinities in Europe" og "Language, Communication, and Gender", og der påtænkes et kursus i "Feminisms in Europe".

Selvom Historie på Aarhus Universitet har ansat en forsker med en klar kønsprofil og desuden har flere andre forskere, der arbejder med køn, er køn ikke indskrevet i studieordningen som et perspektiv på faget.

4.3. Syddansk Universitet

Center for Kulturstudier

I 1981 blev Center for kvinde- og kønsstudier oprettet under det Humanistiske Fakultet på Odense Universitet som et selvstændigt institut med en decideret uddannelse i køn. Det var det første center for kønsstudier i dansk universitetssammenhæng. Centeret udbød indtil 2000 sidefagsuddannelsen "Køn og kultur". Uddannelsens moduler var bl.a. bygget op om fagene Kønnets kulturhistorie, Kønsfilosofi og Køn og kommunikation.

Syddansk Universitet har som det eneste universitet i denne undersøgelse, indskrevet et kønsperspektiv i deres udviklingskontrakt for 2005: "*Universitetet har et stort ønske om at øge andelen af kvindelige forskere i faste stillinger på adjunkt-, lektor- og professorniveau, så den kønsmæssige sammensætning af det faste videnskabelige personale i højere grad afspejler den kønsmæssige sammensætning af de studerende – og i samfundet i det hele taget. Universitetet har derfor en målsætning om at øge andelen af kvindelige forskere med 1 procentpoint om året de næste fem år. Denne indsats vil yderligere få et særligt fokus i udviklingskontrakterne mellem rektor og dekaner og tilsvarende mellem dekaner og institutledere.*" (uddrag fra Udviklingskontrakt for SDU for 2005).

Undervisning

I 2000 indgik Center for Kønsstudier en fusion med Center for Kulturstudier. Ved centeret udbydes i dag en overbygningsuddannelse i Kultur og Formidling, hvor det er muligt at vælge kurser med et kønsperspektiv. Uddannelsen i Kultur og Formidling griber indholdsmæssigt over et bredt felt af kulturformer og genstandsfelter, men den studerende har mulighed for at profilere sin uddannelse ved at kombinere generelle discipliner med emnestudier fx Køn og kultur. I studieordningen er studiet beskrevet på følgende måde: "*Det er formålet med emnestudiet i Køn og kultur at give de studerende en forståelse af det dynamiske og komplekse samspil mellem køn og andre kulturbærende forskelle i forskellige situationer og kontekster. Det er endvidere formålet at give de studerende teoretiske og metodiske færdigheder i den form for grundlæggende kulturanalyse, der tager afsæt i studiet af diversitet, og som har ligestilling eller ligebehandling som perspektiv. Emnestudiet tilrettelægges med henblik på at give de studerende indsigt i såvel historiske som aktuelle problemstillinger. Der lægges dog særlig vægt på det aktuelle epokale opbrud på vej mod det globale og digitale samfund og på de nye mønstre af ligheder og forskelle, der er under udvikling som følge heraf. Inden for emnet undervises der i kønsforskningens - herunder såvel kvinde- som mandeforskningens - grundlæggende teorier og metoder. Der udbydes løbende en række forskellige temaer, eksempelvis i cyberfeminisme, maskulinitetshistorie, "queer studies", kønsfilosofi, køn og sprog/medier og feministisk teknologi- og videnskabskritik.*" (fra studieordning for kandidatuddannelsen i Kultur og formidling, SDU).

Centret udbyder også masteruddannelsen "Køn og kultur".

4.4. Roskilde Universitetscenter

Center for Ligestillingsforskning

Center for Ligestillingsforskning blev oprettet i september 2002 i forbindelse med revisionen af ligestillingsloven og som arvtager for Videnscenter for Ligestilling, der blev nedlagt i sommeren 2002. Center for Ligestillingsforskning ved Roskilde Universitetscenter udfører forskning, undervisning, udviklingsopgaver og formidling med fokus på ligestilling af kvinder og mænd. Det er centrets ambition at bidrage til øget ligestilling i samfundet gennem udbredelse af forskningsbaseret viden om køn og ligestilling. Centeret varetager primært forskning, men udbyder også forskellige former for undervisning bl.a. masteruddannelsen "Mainstreaming af Køn og Etnicitet".

I 1982 blev netværket Kvinder på Tværs oprettet på RUC. Det tog senere navneforandring til Køn på Tværs. Køn på Tværs fungerer som et netværk, og aktiviteterne er primært baseret omkring service- og informationsvirksomhed samt afholdelse af konferencer og seminarier.

Undervisning

På RUC's uddannelser udbydes undervisning i køn primært på Institut for Sprog- og Kulturmødestudier, Institut for Historie samt Institut for Samfundsfag og Erhvervsøkonomi. Undervisningen forestås af undervisere fra de respektive institutter, der udbyder kurser eller seminarier omkring køn. På RUC udgør det problemorienterede projektarbejde 50 % af undervisningen. De studerende vælger selv, hvad de ønsker at skrive projekt om, hvorfor valget af projekter omhandlende køn derfor er op til de studerende; men også i høj grad hvilke vejlederkompetencer, der er til rådighed inden for kønsforskning.

På to af RUC's tre basisuddannelser, indgår køn i beskrivelsen af uddannelserne:

Samfundsvidenskabelig Basisuddannelse (Emne: Sociologi): "*Selv om sociologien således favner meget bredt og kendetegnes af en teoretisk og metodisk pluralisme, så er den sociologiske praksis mere knyttet til visse genstandsfelter end andre: sociale klasser og bevægelser, stratifikation, levevilkår, arbejdsliv og sociale forhold, familie,* ***køn*** *og socialisering, kultur, normer, værdier og trossystemer, religion, etnicitet og nationale forhold, hverdagslivet og de primære fællesskaber, og meget andet.*"

Humanistisk Basisuddannelse (Emne: Subjektivitet og Læring): "*Her studeres hvorledes sociale strukturer, normer og magtrelationer spiller ind i udviklingen af det enkelte menneske* (…) *Nøgleord i denne sammenhæng er*

samfundsmæssiggørelse, dannelse, magt, kvalificering, ***køn****, klasser, alder, livsformer, etnicitet og holdninger (verdenssyn/menneskesyn).*"

Historie: Køn er ikke indskrevet i studieordningen; til gengæld har flere vejledere på studiet klare kønsprofiler (4 ud af 11).[21]

Dansk: Køn er indskrevet i studieordningen under en beskrivelse af fagets emneområder – i dette tilfælde "Dansk sprog og sprogbrug": "*Sprog og sprogbrug anskues her som socialt og kulturelt betinget variation, og området omfatter således studiet af dialekter (klassisk dialekt og regionalsprog), sociolekter, kønsspecifikt sprogbrug og kulturelt specifikke sprogbrugsformer.*" (fra studieordning til kandidatuddannelsen i Dansk, RUC). Der er imidlertid ingen aktuelle kurser tilknyttet dette emne. I stedet optræder køn som variabel i et obligatorisk litterært kursus "Dansk litteraturhistorie 1790 – 1850": "*I 1788 blev stavnsbåndet ophævet, det er revolutionstid i Europa, og mens romantikken bryder løs, taber Danmark i 1801 slaget på Reden. 12 år senere går landet statsbankerot. I krigstiden var indført en forhåndscensur, der først ophæves i slutningen af perioden, hvor Danmark får sin første grundlov i 1848, med demokratisk medbestemmelse for dem med rette indkomst, beskæftigelse, alder – og køn.*"

Kultur- og sprogmødestudier har integreret køn som en markant variabel i studieordningens beskrivelse af de forskellige vinkler på faget fx "Sociokulturelle parametre": "*Den studerende skal beskæftige sig med specifikke sociokulturelle parametre eller kategorier som f.eks. sprog, køn, alder, generation, erhverv, uddannelse, ressourceadgang, livsstil, nationalitet eller etnicitet, med særligt henblik på deres betydning for sproglige og andre symbolske former for artikulation af kulturel og social praksis og identitet.*" Faget profilerer sig således grundlæggende som et kønsteoretisk fag: "*Denne kulturelle dynamik, og de kulturelle, sociale og sproglige problemer den rejser, er det genstandsmæssige omdrejningspunkt for Kultur- og Sprogmødestudier. Det er ikke blot etnicitet og nationalitet der er relevante sociokulturelle parametre, men også en række andre der er i samspil med disse, bl.a. køn, uddannelse, erhverv, alder og generation.*"

Socialvidenskab: har integreret køn i studieordningens bachelormodul "Velfærdssamfundet": "*Kursus i makroteorier om social integration og differentiering, herunder sociale-, klasse-, kønsmæssige- og etniske uligheder (4 ECTS).*" (uddrag fra studieordning til Forvaltningsuddannelserne, RUC). Derudover holdes der jævnligt projektklynger eller værkstedsseminarer om bl.a. 'det senmoderne køn, 'køn og velfærdsstat' og 'køn og andre forskelle'. Derudover indgår køn i redskabsfag, dvs. undervisning i hvordan man anvender køn som analytisk optik i forhold til fx den offentlige forvaltning eller mainstreamingstrategier; samt forelæsninger om fx 'køn og globalisering' og 'køn og komparativ velfærdsforskning'. Fælles for disse fagudbud er, at de ikke nødvendigvis udbydes hvert semester.

[21] Forårssemestret 2005.

Psykologi: har ikke integreret køn i sin studieordning, men udbyder jævnligt kurser, hvor køn er omdrejningspunktet.

4.5. Københavns Universitet

CENTER FOR KØNSFORSKNING
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Center for kønsforskning

Center for Kønsforskning hører under Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab og har et tværfagligt fokus på kønnets betydning inden for det humanistiske forskningsfelt. Centeret blev oprettet i 1982 og var i starten hovedsageligt koncentreret om kvindeforskning. I de senere år har fokus taget en drejning mod et bredere kønsperspektiv, der også omfatter andre forskelsparametre end køn, så som maskulinitet, seksualitet, queer-identitet, klasse, race og etnicitet. Forskningen er særlig rettet mod seksualiteten, dens former, betydning og forvaltning i forbindelse med kærlighed og ægteskab. Center for Kvinde- og Kønsforskning udgiver *Varia* en publikationsrække om kvinde- og kønsforskning.

Centret udbyder et 1-årigt tilvalgsstudium i kvinde- og kønsstudier samt et halvårigt kandidatstudium i kvinde- og kønsstudier "Køn og kultur". Studiemønstret repræsenterer en central humanistisk forskningstradition. Centeret udbyder hvert semester to teoretiske kurser: *Teori I: Kvinde og kønsforskningens praksis og teori* samt *Teori II: Kvinde og Kønsforskningens videnskabsteoretiske aspekter*. Teori I udbydes i efterårssemestret og Teori II udbydes i forårssemestret. Det er muligt at tage de to kurser enkeltvis eller i forlængelse af hinanden. Desuden udbydes hvert år to eller flere særligt studerede emner. Såvel de teoretiske kurser som de særligt studerede emner kan også tages på kandidatniveau.

Ud fra kønnet stilles radikale og utraditionelle spørgsmål af afgørende betydning for de humanistiske fag. Gennem konkrete analyser og bredere perspektiveringer lærer den studerende at arbejde med kønnet som synsvinkel og problemfelt. Aktuelle kurser: *Kvinde- og kønsforskningens praksis og teori*, *Postfeministisk medieæstetik* og *Fra køn til queer. Seksualitet og kultur*.

Centret har et opadgående studenteroptag (mere end 15 STÅ'er pt.). Der er ansat 1½ VIP'er og et antal eksterne lektorer. Det giver en fordel for centret i relation til udbud af kurser, idet bredden dækkes ind på denne måde. Centrets studerende er en blanding af interne og udvekslingsstuderende fra fx Japan og Norden. I fremtiden nedlægges studienævnet, hvilket kræver en stærkere fagprofilering.
Eksempler på afholdte kurser på Centeret inden for de senere år, er: Prostitution, Seksualitet, køn og Kultur, Maskuliniteter, Køn og kærlighed omkring årtusindskiftet, Køn og etnicitet og Pornografi.

Afdeling for Medicinsk Kvinde- og Kønsforskning

Medicinsk kvinde- og kønsforskning blev formelt knyttet til Institut for Social Medicin med et lektorat i 1987. Gruppen for Medicinsk Kvindeforskning havde da været tilknyttet instituttet siden 1979. Fra 1997 blev Medicinsk Kvindeforskning en selvstændig afdeling ved Institut for Folkesundhedsvidenskab.

Forskningen fokuserer på kvinders liv og vilkår - socialt, psykologisk og fysiologisk. Der må således i mange sammenhænge lægges vægt på kønsforskelle, dvs. undersøgelserne medinddrager begge køn. Igangværende forskningsprojekter beskæftiger sig bl.a. med spiseforstyrrelser, abort, lægeuddannelsen, stress, sundhed og arbejde, normalitet og handikap samt etiske problemstillinger i relation til medicinsk teknologi.

Arbejdet består i, foruden at belyse kvinders forhold, at fremme forståelsen af forskellen mellem de to køn med respekt for en social ligestilling. Formålet med faget er, at forskningen på disse områder fremmes, og at fremtidens læger ikke er uvidende om kønsforskellene og deres betydning for sygdom og sundhed.
Afdelingens videnskabelige medarbejdere underviser hovedsageligt på lægestudiet, MPH (Master of Public Health), bachelor-/kandidatuddannelsen i folkesundhedsvidenskab, forskellige ph.d. kurser og holder også oplæg på nationale og internationale konferencer. Afdelingen udbyder hvert år ph.d. kurser omhandlende køn.

Undervisning

På Københavns Universitet udbydes enkelte kurser i køn på mange forskellige fag. Nedenfor er en gennemgang af disse:

På **Sociologi** er køn integreret i studieordningen for bacheloruddannelsen på følgende måde: "*Endeligt må de studerende opnå kendskab til udvalgte områder i det danske samfund, eksempelvis marginalisering, kriminalitet, etnicitet og køn.*" (uddrag fra studieordning for bacheloruddannelsen i Sociologi, KU). Nedenfor er en beskrivelse af de enkelte fag på Sociologiuddannelsen på Københavns Universitet, der integrerer køn:

Almen sociologi: "*Formålet er at gøre de studerende fortrolige med centrale spørgsmål i dagens sociologiske diskussion eksempelvis forholdet mellem mikro og makro, kritikken af moderniteten, diskussionen om "risikosamfundet" og om socialt køn.*"

Social differentiering II: "(…) *omfatter i 4. semester en gennemgang af teorier og undersøgelser, der fremhæver andre end klassebetingede former for social ulighed eksempelvis knyttet til køn, etnicitet samt værdibaserede former for ulighed.*"

Kultursociologi: "(Her, red.) *behandles emner som kulturel identitet, multikulturalisme, subkulturer og minoriteter, herunder migration, etnicitet og køn.*"

Klassisk og nyere sociologisk teori: "*Det drejer sig eksempelvis om fænomener som køn, seksualitet, etnicitet, hverdagsliv, fritid, byliv, økologi, "risikosamfund", globalisering og lokalisering.*"

Eksempler på aktuelle kurser på Sociologi er "Temaer i nyere kønsforskning", "Køn og organisationer", og "Social differentiering".

Specialiseringer

På Sociologi på Københavns Universitet udbydes også en specialiseringslinie (30 ECTS). Til hver specialiseringslinie udbydes et kernekursus (som udbydes mindst hvert andet semester), og en række andre kurser på sociologiuddannelsens kandidatdel, som ligger inden for liniens tematiske område. Der er etableret tre specialiseringslinier på kandidatuddannelsen på Sociologisk Institut. Der er dels en linie i 'Politisk sociologi', dels en linie i 'Organisation, ledelse og arbejdsmarked', dels en linie i 'Kultursociologi'. På specialiseringslinjen "Kultursociologi" beskæftiger forskerne sig bl.a. med kropskultur og kropsteknologier, og forestillinger forbundet med køn, seksualitet, etnicitet, religion og nationalitet. På specialiseringslinjen "Organisation, ledelse og arbejdsmarked" beskæftiger forskerne sig bl.a. med køn i organisationer.

Historie

Faget har integreret køn i studieordningen for grunduddannelsen i fagene "Valgfrit historisk Tema": "*Temaet vælges frit. Det vil normalt være hentet fra en tematisk defineret subdisciplin i faget historie, som økonomisk historie, politisk historie, kulturhistorie, krigshistorie, kriminalitetshistorie, landbohistorie etc.; eller fra et af de tematisk definerede nabofag til historie som økonomi, politologi, kønsforskning, idéhistorie, videnskabshistorie, kunsthistorie etc.*".

Idræt

Institut for idræt består af tre afdelinger: Afdeling for humanfysiologi, Afdeling for Praktik, Psykologi og Pædagogik, og Afdeling for Historie og Samfundsvidenskab. Sidstnævnte beskæftiger sig med forskning og undervisning i historie og samfundsvidenskab med særlig fokus på idræt, køn og kropskultur. Afdelingen har gennem de sidste par årtier udviklet forskning inden for det historiske og sociologiske område. Afdelingen koncentrerer sig om idrætshistorie og idrætssociologi og fokuserer især på parametrene: køn, etnicitet, alder og klasse. Afdelingen arbejder desuden også med forskning inden for emnet sport og medier. Her udbydes undervisning i køn inden for den humanistisk-samfundsvidenskabelige linje med kurser som fx "Køn - krop – kultur", "Sport og medier", og "Idræt i velfærdssamfundet".

Folkesundhedsvidenskab

På studiet er køn integreret som et perspektiv i grunduddannelsen i faget Sociologi: "*Det moderne samfund, risikosamfundet, arbejdet og velfærdsstaten, professionsdannelse, social interaktion og hverdagsliv, social ulighed, stratifikation og klasser, individualisering, sociale bevægelser og socialt netværk, familieformer, køn og seksualitet, stigmatisering, afvigelse, etnicitet og race, den sociale krop, livsstil, kost, sygdom, aldring, dødskultur, idræt og*

motion." og Medicinsk sociologi: "*Faget omfatter sygdomsbegreber, social struktur og helbred, stress og helbred, køn og helbred, socialt netværk og helbred, sociale følger af sygdom, udstødning og stigmatisering, sundhedsadfærd, sygdomsadfærd og coping, professionalisering og professionernes rolle i social- og sundhedsvæsenet, kulturelle og etniske forholds betydning for sundheds- og sygdomsadfærd.*" Eksempler på aktuelle kurser er "Køn, sexualitet og HIV/AIDS i lav-indkomst lande (hovedsagelig i Afrika): "Forskning og implementering", "Seksualitet og kultur - mellem magt, undertrykkelse og nydelse", og "HIV/AIDS, forebyggelse, kontrol og behandling".

Kunsthistorie

Fagets overbygning, Visuel kultur, indeholder fagelementet "Visualitetens historie", som har integreret køn på følgende måde: "*Hvilken betydning har visualiteten haft for produktion, distribution og konception af viden, subjektdannelse, affekt, identitet, køn, magt og begær?*".

Teatervidenskab

I studieordningen til grunduddannelsen i Teatervidenskab er viden om køn indskrevet som en kompetence: *"Den kulturelle kompetence betyder, at bacheloren er i stand til at identificere og aflæse vante forestillinger som sådanne samt at kunne anvende et andet blik på teaterfænomener end det dominerende. Dette betyder også, at vedkommende besidder en kompleksitetsforståelse i forhold til en række emner hvori teater og teatrale fænomener kan indskrives. Det er fx: eurocentrismen i kulturbilledet, køn/race/seksualitetsdiskussionen, fin-/massekultursystemet, konventionssystemer og tid/rum kategorier (fx non-linære forståelser). I erhvervsmæssig sammenhæng sætter det bacheloren i stand til at navigere professionelt i et multietnisk, globaliseret verdenssamfund samt kunne placere en given arbejdsopgave i forhold til dette."*

4.6. Danmarks Pædagogiske Universitet

Danmarks Pædagogiske Universitet blev etableret i 2000 som en fusion af Danmarks Lærerhøjskole, Danmarks Pædagogiske Institut og Danmarks Pædagoghøjskole. DPU udbyder overbygningsuddannelser, hvorfor de studerende i forvejen har en bachelor, professionsbachelor eller tilsvarende fra en anden uddannelsesinstitution. De typiske studerende er bl.a. sygeplejersker, folkeskolelærere og fysioterapeuter.

DPU har til formål at drive forskning og udbyde videregående uddannelse inden for hele det pædagogiske felt og at bidrage til et samlet kvalitetsløft af dansk forskning og uddannelse i pædagogik og læring. Universitetet har som målsætning at blive et internationalt førende universitet og et dynamisk kraftcenter for forskning og uddannelse i pædagogik, læring og kompetenceudvikling.

Forskning i køn er centreret omkring forskningsenheden for subjektivering, køn og diversitet. Enheden beskæftiger sig med subjektivering og diversitet gennem analyser af sociokulturelle kategorier og processer for in- og eksklusion. Genstandsfelterne er blandt andet organisationsforskning og forskning i læringsmiljøer. Enheden er samlet omkring en fælles teoretisk og metodologisk tilgang til forståelsen af subjektivering og diversitet med køn som en af mange mulige kategorier at nærme sig diversiteten igennem.

Undervisning

På DPU udbydes Kandidatuddannelser, Masteruddannelser og ph.d. uddannelser. Undervisning i køn varetages primært på kurser, der indbydes på Institut for pædagogisk psykologi og Institut for pædagogisk sociologi.

Pædagogisk psykologi

På kandidatuddannelsen i Pædagogisk psykologi er kønsperspektivet integreret i studieordningen på følgende måde: "*Kompetencerne må særligt rettes mod det forhold, at forskellige kontekster skal fungere med og rumme mennesker med forskellige køn, aldre, etniciteter, individualiteter, erfaringer, professioner, moderate og omfattende lærevanskeligheder, special-pædagogiske forudsætninger m.m. Kandidaten har blik for disse mangfoldigheder og deres muligheder.*" Endvidere er køn integreret som perspektiv i følgende fagelementer:

Introduktion

I dette fagelement sættes særlig fokus på teorier og begreber sådan som disse er relevante indenfor det pædagogisk-psykologiske felt, og der ses på hvilke konsekvenser forskellige videnskabsteoretiske og etiske grundlag, teorier, discipliner og tilgange medfører for forståelsen af det pædagogisk-psykologiske praksisfelt og de pædagogisk-psykologiske problemstillinger. Herigennem vises det, hvordan feltet trækker

på forskellige psykologiske subdiscipliner (som f.eks. udviklingspsykologi, læringspsykologi, socialpsykologi, organisationspsykologi, kognitionspsykologi, neuropsykologi), på pædagogiske subdiscipliner (som f.eks. almen pædagogik, specialpædagogik, opdragelse, socialisation), på andre fagdiscipliner (som antropologi, sociologi, minoritetsforskning, kønsforskning, statistik mm.) samt på forskellige teoretiske tilgange (som f.eks. psykodynamiske teorier, fænomenologi, virksomhedsteori, kulturpsykologi, kritisk psykologi, poststrukturalisme, socialkonstruktionisme, social analytik m.m.).

Perspektiver på læring, kognition og udvikling: I dette fagelement sættes særlig fokus på lære- og kognitionsprocesser i forhold til en fysisk, social og kulturel omverden i dels et udviklingsperspektiv og dels et interaktionsperspektiv, hvor betydningen af historisk og kulturelt udviklede praktikker inddrages. Inden for disse perspektiver lægges der vægt på enkeltteorier samt på begrebernes historiske, kulturelle metateoretiske udvikling samt forholdet mellem teori og praksis. Der arbejdes med temaer vedrørende f.eks. bevidsthed, opmærksomhed, erkendelse, vidensformer, perception, kognition, emotion, motivation, kompetence, kognitiv udvikling, tilknytning, køn, udvikling og relation og personlighed.

Perspektiver på udvikling, subjektivering og diversitet: I dette fagelement sættes særlig fokus på diversiteten i subjektiverings- og udviklingsprocesser og deres sammenhæng med menneskelige in- og eksklusionsprocesser og i forhold til forskellige sociokulturelle praksisfelter, metoder og organiseringsformer. Fagområdet vedrører strukturer og processer i interaktion og forandring mellem individer og deres sociokulturelle og historiske betingelser. Det være sig mellem på den ene side enkeltpersoner og grupper, sociale identiteter og kategorier og på den anden side sociokulturelle, lokale og globale betingelser, sådan som de kommer til udtryk i f.eks. dag- og døgninstitutioner, uddannelseskontekster, organisationer, fritidsordninger, symbol- og teknologimedierede sammenhænge m.m. Modulet sætter fokus på, hvordan sådanne processer er foranderlige, og at det igennem dem er muligt at etablere nye og andre betingelser for udvikling af personlighed, identitet, selvopfattelse, sociale kategorier (som f.eks. køn, etnicitet, generation), kompetencer m.m. i forskellige aldre.

Pædagogisk sociologi

Enheden beskæftiger sig med pædagogikkens og uddannelsernes samfundsmæssige, institutionelle, organisatoriske og interaktionelle tilknytninger og med forståelsen af organisations- og kommunikationsteori, offentlig forvaltning, institutioner og skoler, socialisering i forhold til livsform, klasse, funktion, køn og etnicitet samt teori om sociale problemer såsom social arv, familie, børn/unge, etnicitet m.v.

5. Status og strategier for undervisning i køn – undervisernes perspektiv

I dette kapitel præsenteres status og strategier for undervisningsvirksomhed i køn. Denne del af undersøgelsen baserer sig på interviews med relevante nøglepersoner og grupper inden- og udenfor kønsforskningscentrene på de danske universiteter. Kapitlet kommer med bud på, hvordan der kan ske en bedre udnyttelse af universiteternes ressourcer og undervisningsaktiviteter indenfor feltet kønsforskning. Endvidere formulerer denne del af rapporten konkrete forslag til opprioritering af undervisning i køn, og tematiserer, hvordan der kan skabes links og synergi mellem den tværfaglige og den enkeltfaglige undervisning i køn.

5.1. Enkeltfaglighed vs. Tværfaglighed: Muligheder og barrierer for undervisning i køn

Undersøgelsen viser, at der er udfordringer for både den aktuelle enkeltfaglige og tværfaglige undervisning i køn:

- At skabe en kønsprofil i enkeltfag kræver strategisk tænkning og satsning, da der i høj grad er tale om teoretisk funderet undervisning, hvor de studerendes forventninger, forskernes kompetencer og studieordningens forskrivelser forhindrer integrationen af et kønsperspektiv i det enkelte fag.

- Den tværfaglige undervisnings styrke er, at det er oplagt og ligetil at integrere køn på grund af de studerendes empiriske og problemorienterede arbejde. Tværfaglighedens svaghed er mangel på institutionalisering af køn, fordi der er en høj grad af valgfrihed for de studerende, hvilket giver dem mulighed for at vælge kønsperspektivet fra.

<u>Hvordan integrerer man køn i undervisningen? Erfaringer og anbefalinger</u>

Der er en tydelig forskel på de forskellige institutioners undervisning; hvor undervisningen på RUC og AAU er kendetegnet ved problemorienteret projektarbejde, består undervisningen på KU og AU overvejende af teoretiske indføringer via fx forelæsninger. På DPU er undervisningen – qua de studerendes professionsbacheloruddannelser – mere anvendelsesorienteret end ved de andre universiteter.[22]

På Institut for idræt på Københavns Universitet har man gode erfaringer med at introducere et kønsperspektiv i undervisningen, fordi uddannelsen per se er tværfaglig. Faget er placeret på det naturvidenskabelige fakultet og de studerende går igennem et obligatorisk fysiologisk forløb, der introducerer køn som en given kropslig-fysiologisk forskel mellem mænd og kvinder. På overbygningen er der derefter mulighed for at vælge et humanistisk-samfundsvidenskabeligt forløb, der introducerer køn som teoretisk og analytisk kategori for at udvikle de studerendes metodiske færdigheder og analytiske evner med fokus på køn, demokrati og medborgerskab. De studerende introduceres således til køn som en

[22] Se forrige kapitel for en beskrivelse af studiestrukturen på de forskellige institutioner.

obligatorisk del af uddannelsens indhold og som et selvstændigt valgfrit forløb, der perspektiverer den grundlæggende viden om køn som fysiologi og biologi.

På AAU har man qua den obligatoriske basisuddannelse en tradition for at forsøge at skabe links mellem denne og de udbudte overbygningsuddannelser bl.a. ved at overveje, hvordan man kan udvikle en pædagogisk model, der introducerer de studerende til nogle grundlæggende samfundsvidenskabelige problemstillinger.[23] Med hensyn til at integrere køn i en sådan model, mener en forsker fra FREIA: "*Køn er ikke institutionaliseret i basisåret på nogen måder, og det tror jeg heller ikke kunne være en brugbar strategi med så mange uddannelser. Det handler mere om at skabe en ramme, der samler uddannelserne, men vi har rigtig gode erfaringer med integration af køn.*" (forsker[24] fra FREIA, AAU).

Integrationen af køn foregår derfor ved at anlægge et kønsperspektiv på de obligatoriske emner på basisuddannelsen: "*Der er ikke et tema, der hedder køn, men der er noget, der hedder 'arbejdsliv og familieliv', 'kulturelle udtryksformer' og 'moderne identitet', så køn kommer ind den vej. Det kan være det der med arbejdsløshed blandt somaliske kvinder i Aalborg – altså det at tage køn ind i forhold til konkrete problemstillinger. Jeg har selv haft en gruppe, der arbejde med køn i medierne. I den her periode er det typisk projekter med køn og uligeløn, fordi det ligger indenfor området økonomi og politik og der har også været projekter om køn og magt.*" (forsker fra FREIA, AAU). Selvom FREIA ikke anbefaler en institutionalisering af køn på basisuddannelsen ser de alligevel gerne, at man laver et fælles introduktionsforløb til køn på de samfundsvidenskabelige overbygningsuddannelser. Et sådan forløb kan fungere som øjenåbner i form af et tilbud til de studerende om konkrete emner i relation til fx 'køn og Sociologi' og 'køn og Politik & administration'. På den måde er det, ifølge forskerne fra FREIA ikke umiddelbart ønskeligt med en institutionalisering af køn på basisuddannelsen, men derimod et spørgsmål om bedre promovering af køn som relevant samfundsvidenskabeligt emneområde.

Ovenstående strategi gør det muligt at introducere køn via konkrete problemstillinger og samme fordel, synes en forsker fra Socialvidenskab på RUC, at de har. Det skyldes primært, at undervisningsformen er baseret på problemorienteret projektarbejde: "*Den tværvidenskabelige model, som er et adelsmærke for RUC, giver på den måde nogle bedre muligheder for at inddrage køn, fordi køn kan komme ind i mange af de tværfaglige dimensioner.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC).

På DPU er strategien at integrere køn på lige fod med andre kategorier: "*Hvis man kigger i studieordningen, står køn jo ikke som noget, vi fremhæver i forhold til alle mulige andre ting. Tværtimod står det som en af de sociale kategorier, som vi arbejder med. Det vi fremhæver, er sociale kategorier og deres måder at interagere på, hvor køn selvfølgelig er en af dem. Men vi arbejder ikke specifikt med køn.*" (forsker fra DPU).

[23] For en uddybning af uddannelsens indhold se forrige kapitel.

[24] 'Forsker' dækker i denne undersøgelse over adjunkt, lektor og professor.

På baggrund af dette er det nærliggende at påstå, at det er nemmere at integrere køn, når uddannelsen er grundlæggende tværvidenskabelig. Det skyldes, at de studerende bliver interesseret i køn, når de præsenteres for det som ét af flere perspektiver på et givent emne: *"Nogle af de studerende har sågar i starten skrevet, at de ikke gad have noget som helst med køn at gøre. Men så er det faktisk efterhånden begyndt at blive en dimension. Der kan være en modstand mod det på ordet. Men på grund af undervisningstilbud, så begynder køn at snige sig ind som noget, de faktisk synes er relevant; så bliver det pludselig uomgængeligt."* (forsker fra DPU). Succeskriteriet er her at henvende sig til så mange studerende som muligt, der ikke nødvendigvis har forkundskaber eller interesse i emnet på forhånd. Den bias, der flere steder lokaliseres mod køn som emne, bliver imødegået på pædagogisk vis ved at gøre kønsperspektivet uundgåeligt for de studerende i undervisningen og vejledningen.

De enkeltfaglige uddannelser kan ikke hvile på fordelen ved problemorienteret undervisning. Det gør sig – i denne undersøgelse – gældende for de enkeltfaglige uddannelser. På Historie på Århus Universitet arbejder underviserne dels med en formaliseret måde og en uformaliseret måde at integrere køn i undervisningen. Førstnævnte beskriver den praksis, at den enkelte underviser legitimerer integrationen af køn i grundundervisningen med henvisning til vedkommendes forskningsprofil: *"Min stillingsbeskrivelse er europæisk og nordisk middelalderhistorie. Men det skal være helt klart, at min forskningsprofil er kvinder og køn. Da jeg blev ansat må det have været et ønske om at prioritere den side af middelalderhistorien* (…) *Så selvom køn ikke er i min stillingsbeskrivelse, så har jeg aldrig følt at det blev forventet, at jeg* ***ikke*** *skulle tage mig af det her."* (forsker fra Historie, AU). Sidstnævnte praksis beskriver en anden forsker således: *"Jeg starter med nogle ret konkrete ting, og så flytter jeg det hen på teorien. Det har jeg også gjort i min redskabsfagsundervisning. Så siger jeg: "ok nu har vi så den her borger i Athen, hvad er borgeren for noget?". Og så kan de studerende godt sidde og sige, nå, det er nok en af de rige. Så begynder vi at få differentieret forskelle mellem rige og fattige. Så er det relativt hurtigt at få dem til at tænke videre i den der forskelstankegang med, at så er det mænd og så er de overvejende heteroseksuelle. Hvis nogle bruger forløbet til at sige, at det er vigtigt at tænke i klasser, så synes jeg næsten, at det er ligeså vigtigt, som at få dem til at tænke i køn. Eller hvis jeg får dem til at se, at det er vigtigt at tænke i race eller seksualitet eller andre forskelle."* (forsker fra Historie, AU). Flere forskere i undersøgelsen bekræfter, at forskelstænkningen er en garanti for, at køn introduceres som et relevant perspektiv før eller siden. Men undersøgelsen viser samtidig, at integrationen af køn i den enkeltfaglige undervisning foregår på underviserens præmisser, kompetencer, kreativitet og frivillighed til at anlægge et kønsperspektiv på emnerne.

Undervisningens vilkår: De institutionelle rammer og studenterkulturen

Forskerne i undersøgelsen beskriver, hvordan de altovervejende forudsætninger for at integrere køn i undervisningen dels vedrører de institutionelle rammer, dels de studerendes forudsætninger. I det følgende opridses muligheder og barrierer ved begge forhold.

<u>Aktuelle muligheder for udvikling af undervisningsudbud i køn</u>

Undersøgelsen viser, at muligheder for fri bevægelighed mellem enkeltfag skaber tilgang til undervisning i køn: *"RUC og AAU har en tværfaglig grunduddannelse, det har man jo ikke hos os – den er enkeltfaglig, og den er*

meget, meget disciplinorienteret, og der tænker fagene i, hvad de skal kunne indenfor lige præcis det her fag. Den nye humaniorabekendtgørelse lægger op til mere tværfaglighed på overbygningsuddannelsen. Så kunne man måske godt forestille sig, at folk begynder at shoppe rundt. Det kan da godt være, at hvis der kommer nogle traditioner for, at folk bevæger sig noget friere, at det så også kan have nogle positive konsekvenser." (forsker fra Afdeling for kønsforskning, AU). Center for kvinde- og kønsforskning på Københavns Universitet deler denne holdning. I de kommende studieordninger fokuseres der på individuelle forløb for den studerende, hvilket giver mulighed for at udbyde fagpakker, der går på tværs af institutter og fakulteter. Det kan være helt afgørende for udbredelsen af kønsperspektivet i undervisningen, at den nye humaniorabekendtgørelse således lægger op til mere tværfaglig undervisning: "*Jeg underviser for eksempel ofte i emner, der kunne være relevant for folk på sproginstitutterne. Men det er også noget med, at folk de holder på deres studerende, og de vil ikke sende dem ud af huset for, at de kan få STÅ'er, for så får faget det ikke selv. Den tendens har der altså været til en vis grad. Det kan være, at den letter noget mere, fordi der er de der krav om, at folk de skal have mere tværfaglighed.*" (forsker fra Afdeling for kønsforskning, AU).

Et emne der optager forskerne i denne undersøgelse, er de studerendes forudsætninger for at interessere sig for undervisning i køn. Nogle forskere mener, at de studerendes defensive holdning til køn som emne er en direkte konsekvens af det pågældende fags interne magtkampe: "*Problemet er måske snarere i forhold til integration og i forhold til, om man overhovedet underviser i kønsperspektivet; hvad man ser som vigtig forskning. Jeg fornemmer et vist hierarki blandt de studerende. Der er nogle emner, der er mere statusgivende end andre. Alt det, der har med køn og socialhistorie at gøre, det er der ikke samme status indenfor. Der har vi jo et stort arbejde i at forandre den der dagsorden.*" (forsker fra Historie, AU). Flere af de studerende i denne undersøgelse bekræfter dette (se næste kapitel).

Undersøgelsen viser på samme tid, at der er en stigende interesse blandt de studerende for undervisning i køn. Især på Århus Universitet hilses det velkommen: "*Der kommer en vis interesse herovre, fordi jeg blev kontaktet af en studerende fra statskundskab, der skulle skrive i et studenterblad om et kønstema, og jeg er lige blevet kontaktet af det studenterblad, der hedder Delfinen, som skal lave et nummer om køn. Det vil sige, at det kommer altså nu. Men det kommer sådan på nogle græsrodsmåder, nu hvor de sådan begynder at interessere sig for det politisk fagligt, så opdager de, at der sidder en her, der altså ved noget. Det kan jo så være det første skridt til, at der opstår en studiemæssig interesse. Men vi er altså i en eller anden form for limbo lige i øjeblikket.*" (forsker fra Afdeling for kønsforskning, AU).

På Center for kvinde- og kønsforskning på Københavns Universitet har man gode erfaringer med at tage de studerende med på råd, når der skal planlægges undervisningsemner. Centret fremhæver dog også, at de studerende generelt er teoretisk velfunderede og efterspørger mere teori. Især de studerende fra Litteraturvidenskab efterspørger feministisk teori og kønsteori. Centret forsøger således at bruge de studerendes forskellige fagligheder konstruktivt til at udvikle tværfaglige samarbejder blandt de studerende, der vælger at tage fag på uddannelserne.

<u>Aktuelle barrierer for udvikling af undervisningsudbud i køn</u>

Især forskere fra DPU forklarer, hvordan den aktuelle samfundsdiskurs forhindrer udvikling i undervisningsudbud i køn, primært fordi de studerende ikke interesserer sig for emnet qua en 'antifeministisk ideologi': "*Men altså overskriften på det, som vi snakker om lige nu, det er, hvordan man underviser i kategorier i en antifeministisk periode. Det er interessant, hvis man overhovedet kan åbne de der "black boxes" om køn og feminisme.*" (forsker fra DPU). For forskerne fra DPU, er det en udfordring at forhandle denne diskurs og introducere nogle konkrete emner, hvor køn alligevel viser sin relevans i forhold til det pågældende emne: "*Fordi de får lov til at arbejde med de her mange kategorier, så kan de godt vælge nogle andre kategorier – det kan være handicap, indlæringsvanskeligheder eller noget andet. Men så bruger de nogle af de der mere feministisk informerede artikler og kan pludselig se nogle ting i det; og så er det, at det dukker op igen.*" (forsker fra DPU).

En anden barriere mod at integrere køn i undervisningen beskrives af forskere på Historie på Århus Universitet som værende det gældende videnskabsideal: "*Det kan godt være, at kønsteori er en lille smule sværere at få til at glide ned, fordi de studerende har nogle fordomme. Men i det hele taget handler det om, at historikere skal se teori praktisk anvendt, før de overhovedet synes, at den teoretiske dimension er relevant. Jeg har også oplevet med studerende, at de skal prøve at arbejde de der processer igennem et par gange, før de kan se, at det rent faktisk kan give noget til det empiriske, hvis de først sætter sig ned og gør deres teoretiske standpunkt klart.*" (forsker fra Historie, AU). Et tværfagligt kønsperspektiv kan afhjælpe udviklingen af en teoretisk praktisk anvendelig forståelse for enkeltfag.

De studerendes svigtende eller temporære interesse for emner om køn[25] begrundes af forskerne med deres interesse for den offentlige dagsorden. Hvis køn ikke er på den politiske dagsorden eller afhængigt af, hvordan det er på den offentlige dagsorden, bliver det ikke inddraget i de studerendes projekter. Denne erfaring, set i lyset af den pågældende studiestruktur på RUC, kan have nogle negative konsekvenser, der gør, at de studerende bliver instrumentelle i deres valg af emner og ikke interesserer sig for grundlagsdiskussioner: "*Den RUC'ske model er jo meget krævende, fordi den på den ene side fastlægger kurser, på den anden side er man meget ambitiøs i forhold til det projekt, man laver. Derfor bliver de studerende tit meget instrumentelle i deres valg, og på den måde bliver de ikke så interesseret i de store teorier - de store debatter om, hvordan man for eksempel kan forstå kønssystemet - men de bliver mere interesseret i mere specifikke teoretiske tekster, der relaterer sig mere snævert til fx prostitution eller seksualitet. Så på den måde bliver det tit et meget afgrænset teoretisk valg de gør.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC).

Det handler om generationsforskelle bekræfter først en forsker fra Aalborg Universitet: "*Det hænger også sammen med politisk orientering. De studerende på samfundsfag var jo alle politiske for 20 år siden, det er de ikke mere. Jeg spørger altid, når jeg får et nyt hold – og der er fem hænder ud af hundrede. De er ikke politisk interesserede, og dermed heller ikke sådan kvinde-feminist – så hvis man oplever, at det er koblet sammen med det, så er det et problem.*" (forsker fra FREIA, AAU), dernæst en kollega fra Århus Universitet: "*De studerende er selvfølgelig presset og det er blevet en masseuddannelse, hvor det på nogle måder er meget skolegørende; folk*

[25] Konklusionerne i dette afsnit er et udtryk for de medvirkende forskeres holdninger. Jf. også næste kapitel for at få en uddybende indsigt i de studerendes erfaringer med og ønsker for undervisningsudbud i køn.

tænker, om det nu hører til pensum eller ej. Det er noget med, at der er et utal af tilbud, hvis man sådan kigger på tværs af fakultetet. Det vil sige, at man er nødt til at sortere samtidig med, at studierne ikke er selvtilrettelagt, og de er ikke så selvstændige, som de var engang." (forsker fra Afdeling for kønsforskning, AU). Man kan sige, at køn som fagligt perspektiv taber til de andre udbud, hvis det ikke integreres allerede på grunduddannelsen.

På Idræt på Københavns Universitet er man optaget af strukturelle barriere for udvikling af undervisningsudbud i køn. Her er det vanskeligt – på tværs af institutter - at planlægge fælles undervisningsforløb: "*Jeg synes, det er vigtigt at få lavet et fælles udbudskatalog omkring køn. Hvis dem, der indgår i det her katalog, kunne lave et forskningssamarbejde eller et netværk. Det er også en ressourcebesparelse. Nogen gange kunne vi have mange flere studerende på et kursus; så kunne vi undervise lidt mindre, hvis vi oprettede et netværk.*" (forsker fra Idræt, KU). Også på RUC savner man en strategisk satsning på integration af køn i undervisningen. Budskabet er her, at denne mainstreamingproces bør støttes aktivt af ledelsen.

Centralisering af undervisning eller ej?

I undersøgelsen af, hvorvidt udvikling af undervisningsudbud i køn har de bedste vilkår i enkelt- eller tværfagene, er det nærliggende at spørge, om det er befordrende for den enkelte institution at have tilknyttet en central enhed for forskning og undervisning i køn.

På Socialvidenskab på RUC er holdningen, at et center vil være løsrevet fra forskernes egen faglighed, hvilket vil medføre manglende integration af køn i enkeltfagligheden, fordi ressourcerne går til centret. Samtidig erkender de, at integrationsprocessen er langvarig, fordi det handler om at forandre køn i forskellige fag og kurser, og de enkelte underviseres kompetencer. Grundlæggende er målet her ikke at skabe et sådan center, men i stedet at satse på den langvarige mainstreamingproces: "*Men pointen er netop, at hvis man skal legitimere det i forhold til nogle strukturelle satsninger, så kan man sige, at vi falder lidt imellem, fordi vi på den ene side ikke har et center, og jeg er heller ikke sikker på, at RUC's kønsforskere ønsker det, og jeg er slet ikke sikker på, at vi på vores institut ønsker det.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC). De afviser dog ikke tanken om at samarbejde på tværs af institutter; tværtimod ønsker Socialvidenskab at skabe synergi mellem de forskellige fag: "*Her er vi faktisk interesseret i køn. Vi er ligesom i gang med en proces med at forandre køn på de forskellige kurser og fag. Det er ikke så meget at skabe et center, men det er at skabe nogle undervisningstilbud, der ligesom knytter os tættere sammen – og på den ene side skaber en kønsmæssig profil. Vi vil hellere befæste vores position her, hvor vi er.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC). Alternativet til en central enhed for kønsforskning kan være at skabe synergi mellem enkeltfaget ved at udbygge de interne forskernetværk – dette kan, ifølge ovenstående forsker også være med til at legitimere undervisning i køn indadtil på institutionen.

På DPU er holdningen også at forandre, der, hvor de etablerede kønsforskere er placeret. Det handler især om forskergruppens identitet i forhold til den faglighed, de er placeret under: "*Vi er jo en forholdsvis ny gruppe – og komme ind af døren og sige, at vi skal have et semester reserveret til kønsforskning – det holder nok ikke, og slet ikke på et universitet, hvor man ikke eksplicit satser på køn på den led. Der er sådan en forståelse af, at køn er enormt vigtigt, som bliver bragt med ind – og det er jo en form for mainstreaming. Køn er medtænkt på den*

led." (forsker fra DPU), men også i forhold til deres rolle internt på institutionen: "*For vores vedkommende har vi ligesom power nok i vores enhed, som vi godt kan leve af. Hvis ikke der er tilstrækkelig power, og den antifeministiske tendens er alt for stærk, så er det selvfølgelig farligt at åbne murene. Jeg tror ikke, at det ville være en god ide, hvis vi blev buret inde bag nogle mure, og der stod nogle store skilte om, hvad vi var for nogle – så ville vi jo være færdigdefineret.*" (forsker fra DPU). Ligesom på RUC er man på DPU alligevel ikke afvisende overfor tanken om samarbejde, men i dette tilfælde foregår det i høj grad udadtil mod de interessenter, forskerne allerede samarbejder med: "*Men selvom der måske ikke skal bygges mure op, skal der jo også være noget, der giver noget energi. De fleste der er i sådan en forskningsenhed, er jo faktisk også interesseret i at diskutere alle de her ting med, hvordan man kan gøre tingene. Alle forsøger at berige hinanden. Et center gør ikke nødvendigvis, at man arbejder sammen og udvikler sammen – det tror jeg, at der er en lyst til her. Vi har en hel omverden som sparringspartner – vi har ikke kun os selv at slås med som mange andre universitetsuddannelser.*" (forsker fra DPU).

Overordnet tegner der sig et billede af, at samarbejde på tværs af faglige profiler og fagudbud er imperativt for videreudvikling af undervisningsudbud i køn.

5.2. Studieordningen – et nyttigt redskab til integration af køn

Blandt forskerne i undersøgelsen er der to overordnede holdninger til, hvorvidt studieordningen er et nyttigt redskab til integration af køn i undervisningen eller ej, men der er generelt enighed om, at studieordningen er et nyttigt redskab til integration af køn, hvis det er det enkelte fags strategi; alternativt kan en bred studieordning give mulighed for fri fortolkning og således også for integrationen af køn i fagets indhold.

Blandt de fag som forskere påpeger det ubetinget positive i at integrere køn i, står især enkeltfagene. Forskerne fremhæver, at kampen for at få integreret køn i fagligheden må gå gennem studieordningen, da det kun er på den måde, at der kan dæmmes op for den hierarkiske tilsidesættelse af viden om køn som 'ikke-videnskabelig' og de studerendes og forskernes deraf manglende interesse: "*Det kunne man jo blandt andet gøre ved at sige, hvad er det, der skal stå i studieordningen? Det er ikke nok, at der står noget om politisk historie, der skal faktisk også stå noget om køn. Det kan så godt være, at der er nogle undervisere, der får indskrænket deres frihed.*" (forskere fra Historie, AU). At denne diskurs eksisterer i enkeltfagene bekræftes andetsteds fra på samme institution: "*Et kønsperspektiv hen over institutionen her er næsten tabuiseret. Vi har faktisk den der forestilling, som er en meget, meget magtfuld diskurs, at vi er hævet over sådan nogle trivialiteter som køn og andre sociale kategorier. At vi befinder os i det rene videnstempel – og det er jo virkelig en magtfuld diskurs i det øjeblik, folk tror på den og det gør de gennemgående.*" (forsker fra Afdeling for kønsforskning, AU).

På DPU er køn indskrevet i studieordningen for uddannelsen Pædagogisk psykologi, men fordi flere forskellige kategorier udover køn nævnes, er der forskel på, hvilke kategorier, der tages op af underviserne: "*Når man går ind og kigger i undervisningsplanen og ser på, hvem det er, der underviser, så er der en tendens til, at køn og etnicitet tages op som særlige temaer. Eller som nogle særlig gode eksempler på, hvad*

kategorier så kan være for noget." (forsker fra DPU). Igen er det et spørgsmål om, hvilke kompetencer den enkelte underviser har og hvad vedkommende vælger at indholdsudfylde undervisningen med – og i sidste ende, hvem der deltager i udformningen og reformeringen af de pågældende studieordninger: "*Vi har jo ikke lavet den første studieordning, og har ikke været inde i nogle af de forhandlinger om, hvordan man har lavet den. De næste studieordninger, som vi så har haft rigtig mange fingre med inde i, der begynder det med kategorierne igen. Så begynder det at blive interessant – meget mere tydeligt. Men jeg tror ikke, at det er tænkt lige så refleksivt som i den seneste udgave. På den måde er Pædagogisk psykologi meget person- og teoribåret.*" (forsker fra DPU).

Ifølge forskerne i denne undersøgelse kan en formaliseret integration af køn i studieordningen være et redskab, der forpligter underviserne på at tage højde for kønsperspektivet som et givent perspektiv i den enkelte faglighed. Her nævnes som forbillede svenske studieordninger, hvor der skal indgå en redegørelse for, om man bl.a. har køn repræsenteret. Ifølge forskere fra Historie behøver der ikke være tale om en reform af studieordningen, men snarere en fri fortolkning af fagets indhold.

De tværfaglige studier synes overvejende, at integrationen af køn i studieordningen er en fordel. <u>For det første</u> giver det ufleksible undervisningsvilkår for forskerne, da man således må tage højde for samtlige perspektiver indenfor fagets område, samt at selve arbejdet med integrationen kan afføde magtkampe mellem underviserne: "*Der var en gang, hvor vi prøvede at få det med køn ind i studieordningen og modargumentet var jo så den gang, at der jo heller ikke stod noget om klasse. Så den kamp har vi opgivet.*" (forsker fra FREIA, AAU). En anden forsker fra FREIA støtter dette, men fremhæver, at der så må gøres et langt mere individuelt arbejde for at integrere køn i undervisningen: "*At køn ikke er institutionaliseret i en studieordning - det tror jeg, ville være vanskeligt, fordi der er så mange andre hensyn. Det der med lige at trække køn ind i forskellige studieplaner helt eksplicit, det kunne godt være vigtigere*." (forsker fra FREIA, AAU).
<u>For det andet</u> forhindrer det, at man forpligter samtlige undervisere på at integrere et kønsperspektiv i undervisningen - fuld mainstreaming - og skaber tværtimod grobund for, at kerneforskerne indenfor køn anvendes som 'afløsere' for de undervisere, der ingen kønskompetence har i deres undervisning: "*Vi har på den ene side en interesse for, at vi som kønsforskere bliver inddraget i forskellige seminarier og forelæsningsrækker. Det der så er problemet, det er, at nogen gange, når vi så bliver inddraget, så bliver vores input kønsdimensionen, der skal dækkes i en forelæsning eller i en seminartime – agerer vi så bare pauseklovne, så mainstreamforskningen har god samvittighed? Vores overvejelser går på, om vi skal holde op, og så sige, at det vil vi simpelthen ikke være med til: "I må inddrage køn systematisk i hele undervisningsforløbet!"* (forsker fra Socialvidenskab, RUC). Dette perspektiv underbygges af en forsker fra Århus Universitet, der pointerer det essentielle i at forpligte underviserne på at integrere køn i undervisningen: "*Om man kan lave en struktur, der kan opfange integrationen af køn? Man skal jo have noget, man kan have i strukturerne, for man kan ikke bare have strukturer for strukturernes skyld, for det braser sammen. Så man skal have et eller andet, som man så prøver at sige, at det vil man have til at fungere, hvor folk så også ligesom forpligter sig.*" (forsker fra Afdeling for kønsforskning, AU).
<u>For det tredje</u> giver det ikke de undervisere, der har primær kompetence i køn mulighed for frit at definere indholdet i deres undervisning: "*Så det er jo også en strategi, at der i studieordningen står så lidt som muligt, så rammerne bliver så fleksible som muligt.*" (forsker fra FREIA, AAU). Det bekræftes af forskere fra

Historie på Århus Universitet: "*På den måde kan man sige, at der er jo heller ikke mange andre teoriretninger, som vi har forpligtet os på i studieordningen. På den måde adskiller kønshistorien sig ikke ret meget fra andre. Faktisk er vi meget omhyggelige med ikke at forpligte os på noget som helst.*" (forsker fra Historie, AU).

For det fjerde nævner forskerne i undersøgelsen, at studieordninger ikke nødvendigvis er styrende for planlægningen af undervisningens indhold, fordi de kontinuerligt tilpasses bagvendt og derfor mere er et udtryk for, **hvad** der undervises i, end hvad der **bør** undervises i.

5.3. Organiseringen af undervisningen – undervisernes kompetencer er centrale

Tværfagligheden giver gode muligheder for at integrere køn, men det er samtidig dens akilleshæl, fordi mangel på undervisningsressourcer med kønskompetence forhindrer integrationsprocessen:[26] "*Vi mener, at vi kigger meget på den faglige relevans både i forhold til teorierne og det fokus, der er på det. Og den der faglige relevans er den del af det, hvor køn næsten altid har kunnet bruges som centralt paramenter. Men jeg kan godt se, at der, hvor der ikke er nogle til at løfte det længere, så kan det godt forsvinde.*" (forsker fra FREIA, AAU). Forudsætningen er, for AAU's vedkommende, om man har undervisningskræfter og –kompetencer, der kan tilbyde viden om køn i relation til generelle samfundsvidenskabelige problemstillinger på basisuddannelsen. Det har AAU i høj grad på FREIA, som netop er tilknyttet det samfundsvidenskabelige fakultet og derfor varetager undervisning på basisuddannelsen sammen med andre forskere.

Generelt er budskabet, at det er helt nødvendigt at flere undervisere på et givent studie har kompetence til at undervise i køn. På Århus Universitet foreslår man at forpligte samtlige undervisere på dette indenfor én gren af faget: "*Det må være et mål at få alle videnskabsteorilærere til at bruge bare én gang på at læse noget kønsteori, og så bare præsentere de studerende for det, ligesom de bliver præsenteret for Foucault og alt muligt andet. Jeg synes også, at man burde forpligte metodeafdelingen på, at de tog det med ind i metodeundervisningen.*" (forsker fra Historie, AU).

Som situationen er nu på flere institutioner, er den manglende undervisning i køn generelt et spørgsmål om ressourcer og den enkelte forskers interesse: "*Det er totalt afhængigt af, hvem der underviser. Jeg har undervist meget i redskabsfag – et samfundsvidenskabeligt emne – og der har jeg selvfølgelig haft et kønsperspektiv inde – og når jeg har samarbejdet med de andre undervisere, og været med til at vælge tekster, så har jeg gennemtvunget, at der er kommet tekster med et kønsperspektiv ind også. Men der er jo ingen der siger, at de bruger de tekster i år.*" (forsker fra Historie, AU).

En forsker fra Aalborg Universitet understreger, at underviseren spiller en forholdsvis magtfuld rolle i forhold til de studerendes interesser og valg af emner: "*Projekterne afhænger af, hvilke emner man som vejleder signalerer, og når jeg har givet eksempler på emner med et kønsperspektiv, så er der da flere der har fulgt det. Hvorimod, hvis det havde været fraværende i de der forslagskataloger, så er jeg heller ikke sikker på, at der er*

[26] Dette gør sig i øvrigt også gældende i enkeltfagene.

nogen, der finder på det selv. Det er meget afhængigt af, hvorvidt en vejleder går ind og siger, at det her kunne være interessant, og det er det samme på kursussiden." (forsker fra FREIA, AAU). De studerende i denne undersøgelse bekræfter dette synspunkt (se næste kapitel). Ifølge underviserne, synes løsningen at være at diktere de studerendes valg af perspektiv på et givent emne, men de studerendes egen vilje til at styre deres undervisningsforløb ønskes også respekteret af underviserne: "*Jeg har haft studerende på 5. semester, der skrev i deres projekt, at køn som variabel var en af de variabler, de valgte fra, fordi de mente, de ikke var relevant.*" (forsker fra FREIA, AAU). Uanset hvorledes et kønsperspektiv på undervisningen integreres i et enkelt fag, synes en kollektiv kønskompetence blandt underviserne på et studie at forhindre, at den enkelte underviser selvstændigt må løfte opgaven med at integrere køn i undervisningen. Den svage institutionalisering af et kønsperspektiv i undervisningen beror således på en manglende kontinuitet i undervisningsudbuddene og –planlægningen på grund af de vekslende personressourcer med kompetence i køn.

5.4. Hvilke former for undervisning fremmer integrationen af et kønsperspektiv?

På Socialvidenskab på RUC arbejder man med forskellige undervisningsmodeller. Denne struktur beskrives af en forsker som befordrende for at gøre de studerende opmærksomme på fordelene ved kønsforskningens metodologi: "*Når man arbejder med kønsforskning, må man gerne have blik for forskellige frigørelsesutopier, som har været på spil, men også gerne en historisk forankring, som siger noget om, at feminismen som idemæssig strømning har bevæget sig igennem forskellige faser, og at man har forsøgt at intervenere og diskutere med den etablerede mandlige tradition, så de får et blik for forskellighederne og den historiske forankring.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC).

På Århus Universitet mener en forsker fra Historie, at køn lettest kan kobles til konkrete emner. Følgende beskrivelse er et bud på, hvordan man pædagogisk integrerer et kønsperspektiv i en enkeltfaglighed: "*Jeg plejer at starte med sådan en lille indledning og på meget basisniveau at give oversigten. Det kommer jeg til at bruge meget, for det er meget vigtigt at have en lille historik. Men så prøver jeg at præsentere to ting. Jeg siger til dem: "køn eksisterer i sig selv i virkeligheden overhovedet ikke" – så kan vi gå ud fra det; men jeg definerer køn som noget historisk: "Vi har også nogle kønsbestemte strukturer. I kirken i middelalderen kunne du ikke komme ind som kvinde". Det bliver på sådan en meget konkret måde. Så jeg forsøger hele tiden at få dem til at gå ind i de store strukturer og hænge noget litteratur på, som de kan anvende.*" (forsker fra Historie, AU).

På DPU er erfaringen, at man kan gøre noget ekstra for at fastholde de studerendes opmærksomhed, hvilket der er forholdsvis frie rammer for: "*Det her er en meget individualiseret studiekultur. Her er det forbrugervinklen hos de studerende, derfor kan man putte mange ting ind selv – de går mere op i formalia her – undervisning til tiden og sådan, og om det matcher det, de skal ud og lave bagefter. Det er en anden måde at tænke på end den problemorienterede på RUC.*" (forsker fra DPU). Samtidig spiller de studerendes forudsætninger og erfaringer også en stor rolle for, hvorledes de modtagelige overfor kønsteoretiske problemstillinger: "*Studerende sætter også temaer på dagsordenen. Typisk hvis det er gamle praktikere, der kommer udefra og har oplevet ting.*" (forsker fra DPU), så også her erfarer forskerne, at de studerende er målrettede og stiller krav til undervisningen. Dette bekræftes i høj grad af de studerende i denne undersøgelse (se næste kapitel).

På DPU har man gjort sig didaktiske overvejelser over, hvordan man introducerer køn som metodologi: "*Nogle af de studerende synes, at det er rigtig, rigtig svært. Fordi de er vokset op i traditioner der siger, at noget er rigtigt, noget er forkert. Det skal man selvfølgelig hele tiden diskutere og forhandle med dem. Det er noget med at sige, at de forskellige måder faktisk godt kan være interessante for hinanden.*" (forsker fra DPU). Som beskrevet først i dette afsnit synes en integration af køn som en variabel blandt flere som en givtig didaktisk strategi til integration af et kønsperspektiv i undervisningen, fordi det komplementerer og perspektiverer de studerendes grundfaglige viden. Dette imødekommer desuden et behov hos flere af de studerende (som næste kapitel viser), fordi det dels perspektiverer deres grundfaglige viden, dels præsenterer de studerende for nogle specialiseringsmuligheder indenfor det enkelte fag.

<u>Hvordan tiltrækker man de studerende til undervisning i køn?</u>

Flere forskere oplever, at køn som eksplicit tema i undervisningsplaner har en afskrækkende virkning på de studerende: *"De gange jeg underviste og kom med nogle tilbud i kurser, der hed 'kvinde og køn' eller 'seksualitet', fik man ikke så mange studerende – og altid bare kvinder. Hvis man laver det integreret, så man skjuler perspektivet i begyndelsen, så bliver de studerende ikke skræmte, så opfatter de, at det her faktisk er meget spændende.*" (forsker fra Historie, AU) og "*Jeg synes, at der er en åbenhed, og det handler måske om præsentationen af den, og det handler på en måde om, at køn åbenbart har en negativ signalværdi. Så på den måde handler det både om titler* (i kursusbeskrivelserne, red.)*, men det handler også om måden – både i forhold til valg af litteratur – man ellers kobler på nogle tematikker, som de studerende i et eller andet omfang kan genkende – og de så får noget nyt med.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC). Konsekvensen er, at undervisningen i så fald kun tiltrækker en lille gruppe af studerende, der i forvejen regnes som enten pionerer eller marginaliserede: "*Det vi hovedsageligt får, det er 80-85 % kvinder og de resterende 15 % det er mænd. Og det er sådan mere bløde mænd, der interesserer sig for enten prostitution eller etnicitet og køn og sådan nogle ting. Det er helt klart profeministiske mænd.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC).

For at tiltrække studerende til undervisning i køn, må underviseren udvise kreativitet i udformningen af kursusbeskrivelser. Det kan bl.a. andets gøres ved at lave undervisningen så bred som mulig: "*Vi mærker en konstant interesse fra de studerendes side omkring køn, og det vi så er i gang med lige nu, det er så, hvilke undervisningstilbud vi så skal lave, som på den ene side tematiserer køn, men på den anden side ikke sender et signal om, at det er for en meget eksklusiv gruppe.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC) og ved ikke at fremhæve køn som et særligt perspektiv, men i stedet som ét blandt flere: "*Hvis der var mange flere, der ville se køn som et relevant aspekt i det, som de i øvrigt laver, sådan at det for de studerende også bliver en selvfølge, at køn er noget, vi diskuterer blandt andre ting, så tror jeg, vi vil være kommet ganske langt. Jeg har indtryk af, at det er sådan en strategi, som en del undervisere bruger. Hvis de overhovedet taler om køn, så taler de ikke om køn i overskriften, men de taler om det som et tema blandt flere.*" (forsker fra Afdeling for kønsforskning, AU). En tredje strategi kan være at bruge feministisk teori til at eksemplificere noget som andet og mere end blot køn: "*Det er vigtigt at gå nogle andre veje og finde nogle andre ord. Overskrifterne kan komme til at lukke. Det handler om, at åbne den der 'black box' og der må man så gå andre veje. Fx Søndergaard og Butler*[27] *bliver fremstillet som sådan noget, der*

[27] Dorte Marie Søndergaard og Judith Butler.

kan svare på en særlig, metodologisk problemstilling. Den måde prøver vi at gøre det på. I de tre artikler af Søndergaard er der jo fokus på metode og så bliver der tilfældigvis brugt nogle eksempler, der handler om køn. Artiklerne handler om kvalitativ og kvantitativ metode. Det der er trukket frem, er den erkendelseslære, der er udviklet gennem studiet. Men jeg tror også, det handler om at gå udenom de der ismer." (forsker fra DPU). Som beskrevet tidligere i dette kapitel, er det undervisernes erfaring, at en bred og anvendelsesorienteret undervisning, hvor køn indgår som et ud af flere perspektiver, tiltrækker flere studerende.

Behov for undervisningslitteratur

Det er karakteristisk for de fleste fag og forskere, der medvirker i denne undersøgelse, at der er en stor efterspørgsel på undervisningslitteratur om køn. Det øger nemlig fagets konkurrencedygtighed, at der kan undervises med litteratur, der er relevant i en dansk kontekst: "*Men det er jo pinligt, hvor dårligt vi er stillet i forhold til international forskning. Ser vi på, hvad de har internationalt, og ser vi på, hvad vi har herhjemme, så er vi fuldstændig langt bagud.*" (forsker fra Historie, AU).

Det manglende udbud af litteratur tvinger den enkelte underviser til at tænke kreativt i udvælgelsen af tekster til undervisning, der også tager højde for de studerendes forudsætninger: "*Det er begrænset, hvor meget fælles litteratur man kan præsentere dem for. Jeg kan huske, at da jeg første gang skulle undervise i et redskabsfag om 'køn i det senmoderne' og 'kønnet i velfærdsstaten', da var jeg meget ambitiøs i forhold til, hvad jeg præsenterede de studerende for, og der synes jeg egentlig, at de var mere instrumentelt interesseret i teori, der havde lavere abstraktionsniveauer tættere på deres genstandsfelt. Så det er ekstremt svært, fordi man skal virkelig finde nogle meget provokerende eller meget velskrevne tekster – og det bliver så tit på artikelform, fordi det er svært at få de studerende til at læse hele bøger..*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC).

På Aalborg Universitet og på DPU er forskerne i nogen grad selv leveringsdygtige i kursuslitteratur. Forskerne fra DPU fremhæver endvidere, at der netop er fordele ved at anvende feministiske teoretiske tekster i undervisningen, fordi de forholder sig til didaktiske principper i undervisningen: "*Nogle af de metoder vi har haft inde omkring, at det skulle være dialogiske former for undervisning, og at der skulle være refleksivitet og så videre, det er jo ting, som også er tænkt lidt mere ind som feministisk tænkning, og hvor vi trækker noget med her fra og andre trækker med fra noget andet. Der er også andre moduler, der har feministisk teori fx "Videnskabsteori og metode".*" (forsker fra DPU).

Et andet vigtigt budskab vedrørende brugen af undervisningslitteratur er, at den enkelte underviser må forholde sig selvkritisk til vedkommendes valg af teorier: "*Så har vi som kønsforskere måske ikke været så gode til at finde de virkelig inspirerende kønsfilosoffer. Der har vi ikke været gode nok til at sætte dem på det teoretiske landkort; det være sig sådan nogle som Spivak og så videre, som på den ene side er højt flyvende, men som på den anden side forholder sig til nogle tendenser i virkeligheden. Der tror jeg simpelthen, at vi på den ene side rammes af, at det der med, at kønsforskning er sådan noget lidt 'altmodisch', der handler om forskelle, rødstrømperne osv. Det er sådan et meget snævert perspektiv, hvor kvinderne bliver gjort til det partikulære – til det særlige. Mens højteorien bliver gjort til det almene. Så det har vi ikke arbejdet tilstrækkeligt med, og det ser jeg også som en strukturel barriere.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC).

Planlægningen af undervisningen foregår i samarbejde med de andre forskere på det pågældende fag. Således har forskerne fra FREIA på Aalborg Universitet oplevet, at den tendens – i forhold til undervisning i køn – desværre er nedadgående: "*Nu har jeg været her i snart 20 år. Jeg synes, at jeg for år tilbage havde mange mandlige kolleger, der kom og efterspurgte litteratur, fordi de havde grupper, der arbejdede med køn. Det synes jeg ikke er så meget mere. Om det så er noget med, at der ikke arbejdes så meget mere med køn, eller at man spørger nogle andre; det er taget meget af. Men det kan også være, at det er fordi hele den der fase med litteratur er blevet meget mere eksklusiv – man kan ikke forvente en underviser, der har overblik over det hele. Derfor søger man på nettet. Tidligere sagde man bare: vi skal have nogle kerneartikler om det og det.*" (forsker fra FREIA, AAU). Manglende samarbejde om undervisningsplanlægningen kan være en barriere for at integrere køn som perspektiv via kernelitteratur til de studerende. Et bredt udbud af undervisningslitteratur er med til at legitimere det enkelte fag og giver underviserne et nødvendigt udgangspunkt for at planlægge undervisningen.

5.5. Skræddersyede fagspecifikke forståelser af køn – et middel og et mål

De fleste forskere, der medvirker i denne undersøgelse, arbejder med et skræddersyet kønsperspektiv på deres fag, fordi det skaber flere muligheder for at gøre det forståeligt og anvendeligt for de studerende i undervisningen. Undersøgelsen viser, at det kan være særdeles anvendeligt at udvikle en pædagogisk måde at introducere køn på, fordi det vækker de studerendes interesse og derfor afføder en integrationsproces.

På DPU er man qua forskernes forskellige kompetencer og interesser fx vant til at operere med to forskellige forståelser af køn: "*I vores studieenhed kan det være en bestemt måde at tænke køn på, som noget der udvikles. Det er egentlig en mere traditionel måde at tænke køn på. På den måde kan man sige, at der også er meget forskellige måder at tænke køn på. Der er sådan den meget postmoderne, poststrukturalistiske, men så er der faktisk også nogle andre måder." (forsker fra DPU).* Det er en fordel at inkludere flere forståelser af køn, idet det giver de studerende valgmuligheder og en større indsigt i kønsforskning som disciplin.

Nyere begreber som intersektionalitet fremhæves især af RUC og DPU som aktuelle og fremtidige veje at gå i planlægningen af undervisningstilbud i køn: "*Den vej vi skal gå, handler om kompleksitet og intersektionalitet frem for færdige kasser. Det er enormt svært at snakke med de studerende om det der med dominans, hvor de dels bliver præsenteret for en formel ligestillingsdiskurs, dels er mange af dem ikke i familier og så videre, og lever egentlig i et univers, hvor det er meget svært at se forskellene, medmindre man er enlig mor eller har haft en veninde, der er prostitueret eller sådan noget. Så på den måde bliver det svært for dem at se de der undertrykkelsesmekanismer. Så jeg tror, at hvis man skal tænke strategisk om det her, så skal man se køn som en vigtig variabel, men som en variabel der har mange forskellige udtryksformer og interagerer med andre.*" (forsker fra Socialvidenskab, RUC).

Derudover har man på RUC gode erfaringer med at introducere køn metodisk – som et redskab – der giver de studerende nogle konkrete kompetencer at arbejde videre med – også efter deres uddannelse. "*Det er*

også det, vi delvist forsøger med vores redskabsfag i køn, sådan så folk der eventuelt bliver ansat i den offentlige forvaltning, kan begynde at anvende køn, men det er et meget specifikt redskabsfag vi laver der, som måske har 10 – 15 studerende, og det er jo ikke noget der ligesom rummer eller rammer den brede flok og bliver inddraget eller socialiseret deres måde at gå til genstandsfeltet på. Da tror jeg da netop, at det ideelt set skal inddrages på alle punkter, men vi er ikke nået så langt endnu, kan man sige, og vi har ikke helt gjort vores strategier klar i forhold til at gøre det, fordi det ville jo være det ideelle, at når man introducerer forskellige metoder, at man så også får køn ind som noget, man kan reflektere over i sit metodiske design for, hvad man gør. Det ser jeg ikke som egentlige modsætninger, men egentlig som sammenhængende i forhold til de metoder man bruger og de redskaber, man så konkret vælger." (forsker fra Socialvidenskab, RUC). Denne pædagogiske strategi viser sig – for RUC's vedkommende – at have en konstruktiv effekt på de studerendes føromtalte berøringsangst for emner om køn. Det bekræftes af forskere fra Århus Universitet: "*Ja, det er der, hvor udfordringen ligger, man kan ikke bare sidde og arbejde med ren empirisk forskning; så det udfordrer utroligt, og det er det, jeg synes, er det pædagogiske ved at bruge kønsperspektivet, det giver en god træning, det må folk selv forvalte – men jeg vil give den udfordring at læse en tekst – for det skærper deres kritiske sans og forståelse.*" (forsker fra Historie, AU).

På Idræt på Københavns Universitet producerer man eget kursusmateriale og anvender i øvrigt et fast pensum. Her arbejder man også med en særegen definition af køn i relation til enkeltfagligheden.

6. Aftagerundersøgelse - de studerendes erfaringer og ønsker

Formålet med denne del af undersøgelsen er at afsøge de studerendes kendskab til, erfaringer med og ønsker for konkrete undervisningstilbud i køn indenfor udvalgte fagområder på forskellige universiteter. I det følgende vil vi beskrive denne del af undersøgelsens datagrundlag og redegøre for resultaterne af den kvantitative og kvalitative kortlægning af aftagergruppen.

6.1. Spørgeskemaundersøgelse

Som nævnt er datagrundlaget for spørgeskemaundersøgelsen en udvalgt population på de fem universiteter: KU, RUC, SDU, AU og AAU[28]. Vi har forsøgt at rette undersøgelsen mod en bred faglig gruppe af studerende. Således er følgende fagområder repræsenteret i udsendelseslisten: samfundsvidenskab[29], humaniora[30], naturvidenskab[31] og sundhedsvidenskab[32].

Procentvis fordeling af respondenter på fagområder

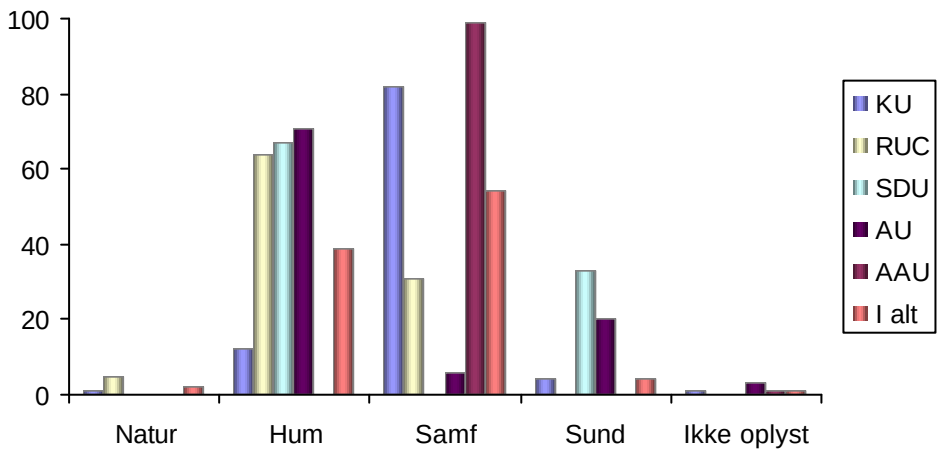

Samfundsvidenskab dominerer sammen med humaniora, hvilket skyldes, at populationen fordeler sig således:

Institutionel spredning: KU: 3 fag, RUC: 5 fag, SDU: 1 fag, AU: 2 fag og AAU: 2 fag.

[28] DPU er fravalgt i denne del af undersøgelsen på grund af en afvigelse i karakteren af studerende. På DPU findes udelukkende kandidatuddannelser, hvor de studerende kommer med en professionsbachelor, hvilket gør de studerendes uddannelsesforløb usammenligneligt med dem fra de andre universiteter, hvor bachelor og kandidat er integreret i samme institution og giver et mere sammenhængende forløb i de studerendes uddannelse.

[29] Socialvidenskab (RUC), Internationale Udviklingsstudier (RUC), Samfundsvidenskabelig Basisuddannelse (AAU) og Sociologi (KU, AAU).

[30] Kommunikation (RUC), Historie (AU, RUC), Kvinde- og kønsstudier (KU), Kultur- og Sprogmødestudier (RUC).

[31] Idræt (KU).

[32] Idræt (SDU) og Sundhedsvidenskab (AU).

Hovedfaglig spredning: samfundsvidenskab: 5 fag, humaniora: 5 fag, naturvidenskab: 1 fag og sundhedsvidenskab: 2 fag. Årsagen til denne fordeling afspejler generelt kønsforskningens udbredelse fordelt på hovedfagområder.[33]

I spørgeskemaundersøgelsen er der lagt vægt på at få et billede af:

1) de studerendes **kendskab til** køn som fagligt perspektiv via undervisning (kortlægning),

2) de studerende **erfaringer med** at arbejde med et kønsperspektiv i opgaver/specialer (praksis),

3) de studerendes **behov og ønsker for** undervisning i køn som fagligt perspektiv (vurdering).

Spørgeskemaundersøgelsen blev udført i foråret 2005 og er internetbaseret; det vil sige, der blev udsendt en e-mail til de studerende med et link til en hjemmeside med spørgeskemaet. Spørgeskemaet blev udsendt i løbet af en uge og deadline var tre uger senere. Vi fik udleveret og tilvejebragte selv e-mail adresser på studerende på de enkelte fag. Den samlede population er på ca. 1700 studerende og kvantum af respondenter varierer meget fra institution til institution på grund af udsendelsesmetoden.[34]

Nedenstående tabel viser svarprocenten for spørgeskemaundersøgelsen:

Tabel 1: Svarprocent for spørgeskemaundersøgelsen

Antal respondenter	1500[35]
Antal besvarelser	440
Svarprocent	**29 %**

I det følgende viser vi, hvordan respondenterne fordeler sig på en række baggrundskarakteristika. Kønsfordelingen blandt respondenterne er: 77 % kvindelige studerende og 23 % mandlige studerende, hvilket er en lidt større andel af kvinder end generelt på de danske universiteter (59 % kvinder)[36].

Figur 3 viser, hvordan respondenterne fordeler sig på køn og uddannelsesinstitution. Som det fremgår, er der en overvægt af respondenter fra RUC og KU, hvilket skyldes, at udsendelsen af spørgeskemaerne har været målrettet mod fag fra disse universiteter. Kønsfordelingen i besvarelserne fra den enkelte

[33] Jf. *Køn i forskning – forskning i køn*, Koordinationen for kønsforskning 2003.

[34] Ved nogle fag blev spørgeskemaet udsendt via studiesekretæren på en selektiv måde, det vil sige til en afgrænset gruppe af studerende. Dette skyldtes i to tilfælde studielederens beslutning.

[35] Tallet er estimeret, hvilket skyldes, at spørgeskemaerne er sendt ud på mailinglister, der ikke dækker samtlige studerende på hvert fag, men kun dem der har tilmeldt sig listerne. Desuden er tilfældet med RUC-studerende, at de har dobbeltfag, hvilket giver en del dubletter i de fag, der er sendt ud til her.

[36] *Danmarks Statistik* 1. oktober 2003.

institution præsenterer sig med størst ulighed på AU (89 % kvinder og 11 % mænd) og med mindst ulighed på RUC og SDU (75 % kvinder og 25 % mænd).[37]

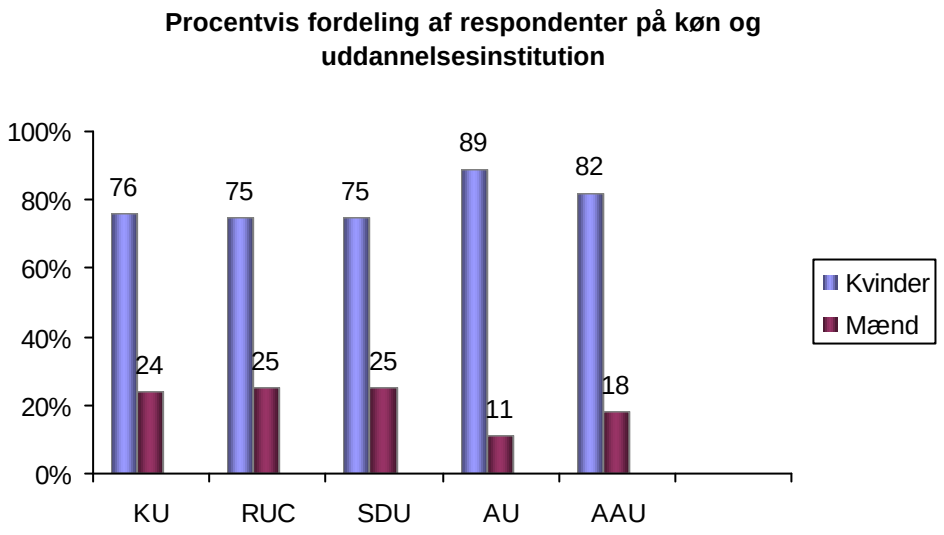

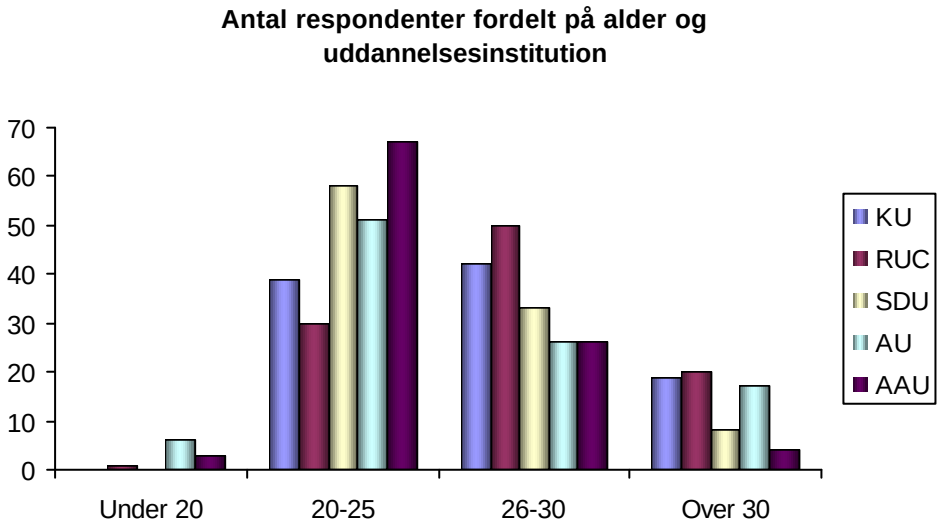

Det fremgår af figuren, at langt de fleste respondenter er mellem 20 og 30 år (82 %). De yngste respondenter kommer fra AU (6 %) og de ældste fra RUC (20 %). De sjællandske studerende er i gennemsnit ældre end de jyske og fynske i denne undersøgelse.

Tabel 5 viser fordelingen blandt respondenterne på køn og bachelor- og kandidatniveau. Som det fremgår af tabellen, er der en overvægt af kandidatstuderende blandt respondenterne.[38]

[37] Dette forhold er naturligvis udslagsgivende i forhold til kønssammensætningen på de enkelte fag og institutioner.

[38] Spørgeskemaerne er udsendt til fag, der rummer både en bachelor og en kandidatdel undtagen to fag, der enten er bachelor- eller kandidatfag.

Tabel 5: Procentvis fordeling af respondenterne på uddannelsesniveau

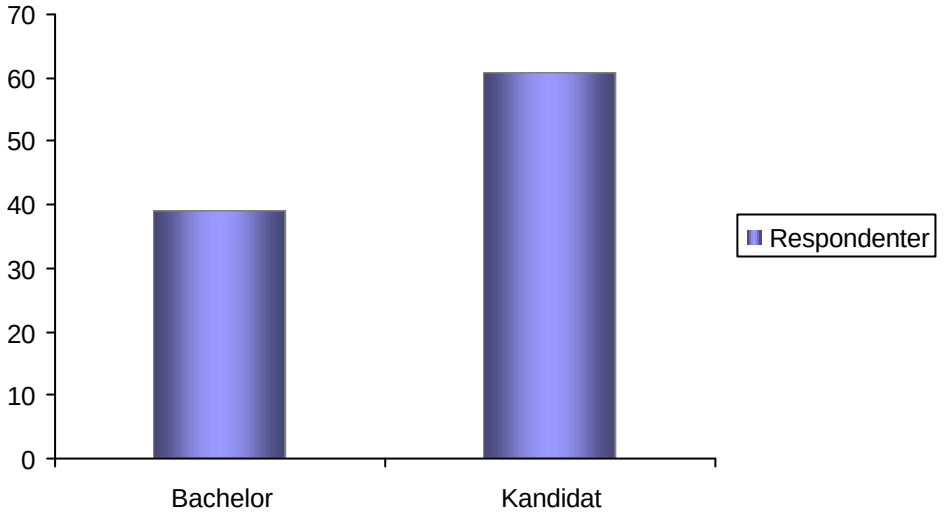

Tilfredshedsanalyse

For at kortlægge de studerende kendskab til køn som fagligt perspektiv blev de bedt om at svare på, hvordan køn som fagligt perspektiv er repræsenteret i undervisningen på deres studie:

Spørgsmål 11: Hvordan vurderer du, at køn er et tema i undervisningen på dit studie?

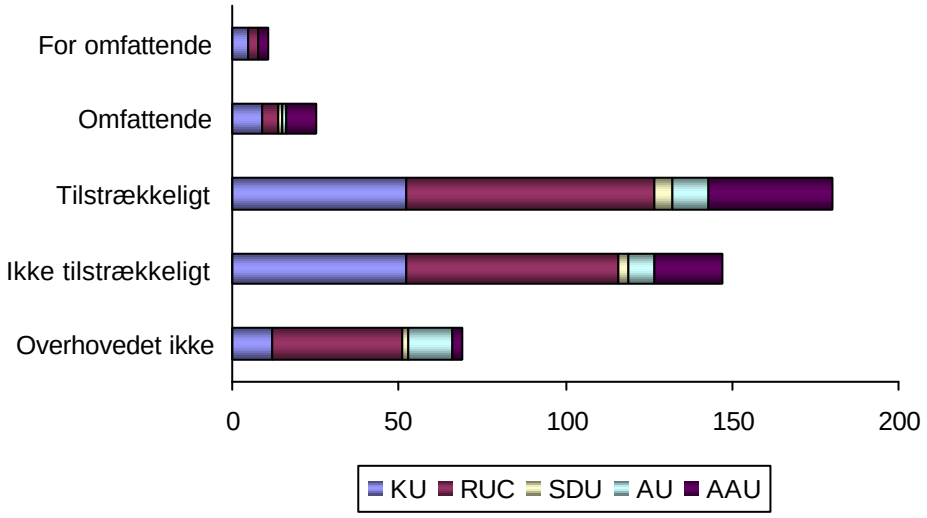

Figuren viser, at der er en ligelig fordeling af tilfredshed og utilfredshed med repræsentationen af køn som fagligt perspektiv i undervisningen. I alt 50 % har svaret *overhovedet ikke* og *ikke tilstrækkeligt*, og i alt 48 % har svaret *tilstrækkeligt* og *omfattende*. De sidste 2 % svarer *for omfattende*, hvilket skal forstås som en utilfredshed i betydningen 'overrepræsentation' af køn som fagligt perspektiv i undervisningen.[39]

[39] I dette tilfælde drejer det sig om ganske få respondenter fra KU (Sociologi, Statskundskab, Folkesundhedsvidenskab), RUC (Historie, Kultur- og Sprogmødestudier) og AAU (Sociologi).

Alligevel kan det konkluderes, at respondenterne i overvejende grad foretrækker et kønsperspektiv i deres undervisning.

Fordelt på de forskellige institutioner kan de studerendes vurdering af repræsentationen af køn som fagligt perspektiv i undervisningen inddeles i to grupper efter tilfredshed og utilfredshed (som både dækker under- og overrepræsentation):

De mest tilfredse med at køn som fagligt perspektiv enten er *tilstrækkeligt* eller *omfattende* repræsenteret i undervisningen på deres fag er respondenterne fra AAU (64 %)[40]. Dernæst kommer SDU (55 %), KU (47 %), RUC (43 %) og AU (36 %).

De mest utilfredse med at køn som fagligt perspektiv enten *overhovedet ikke* eller *ikke tilstrækkeligt* er repræsenteret i undervisningen på deres fag er respondenterne fra AU (64 %)[41]. Dernæst kommer respondenter fra RUC (55 %), KU (49 %), SDU (45 %) og AAU (32 %).

De mest utilfredse med at køn som fagligt perspektiv er *for omfattende* repræsenteret i undervisningen på deres fag er KU (4 %)[42]. Dernæst kommer RUC (2 %) og AAU (4 %). Respondenterne fra AAU udtrykker en væsentlig tilfredshedsgrad, hvilket kan siges at skyldes, at Sociologi og den samfundsvidenskabelige basisuddannelse har tilknyttet forskere fra FREIA, der er med til at varetage undervisningen og dermed kønsperspektivet i uddannelsen generelt (for en uddybning af dette se kap. 5).

Fordelt på de forskellige fagområder (på tværs af institutioner) kan de studerendes u/tilfredshed relativeres yderligere. Således tegner der sig et billede af en ligelig fordeling af tilfredsheden mellem humanistiske og samfundsvidenskabelige studerendes vurdering af repræsentationen af køn i undervisningen.[43] Derimod finder både langt størstedelen af de naturfaglige og sundhedsfaglige studerende ikke repræsentationen af køn tilstrækkelig.[44] Dette kan skyldes, at Samfundsvidenskab og Humaniora har den ældste tradition for at integrere køn som fagligt perspektiv i undervisningen, idet kønsforskningen generelt er bedre repræsenteret på disse fagområder. Desuden er det også her, at kønsforskningsmiljøerne overvejende er placeret, hvilket tydeligvis har en indflydelse på undervisningens indhold ved de enkelte uddannelser (se også kap. 4).

Interessetilkendegivelser

[40] Dækker hovedsagligt faget Sociologi.

[41] Dækker hovedsageligt faget Historie.

[42] Dækker overvejende faget Sociologi.

[43] Humaniora: 39 % tilstrækkelig, 29 % Ikke tilstrækkelig. Samfundsvidenskab: 45 % tilstrækkeligt, 39 % ikke tilstrækkeligt.

[44] Naturvidenskab: 22 % tilstrækkelig, 78 % overhovedet ikke. Sundhedsvidenskab: 13 % tilstrækkelig, 56 % ikke tilstrækkeligt.

For at få et indblik i respondenternes interesse i køn som fagligt perspektiv har vi spurgt dem specifikt om, hvilke kønsfaglige teorier og metoder, de foretrækker:

Spørgsmål 17: Hvilke kønsfaglige perspektiver interesserer dig?[45] (flere mulige svar)

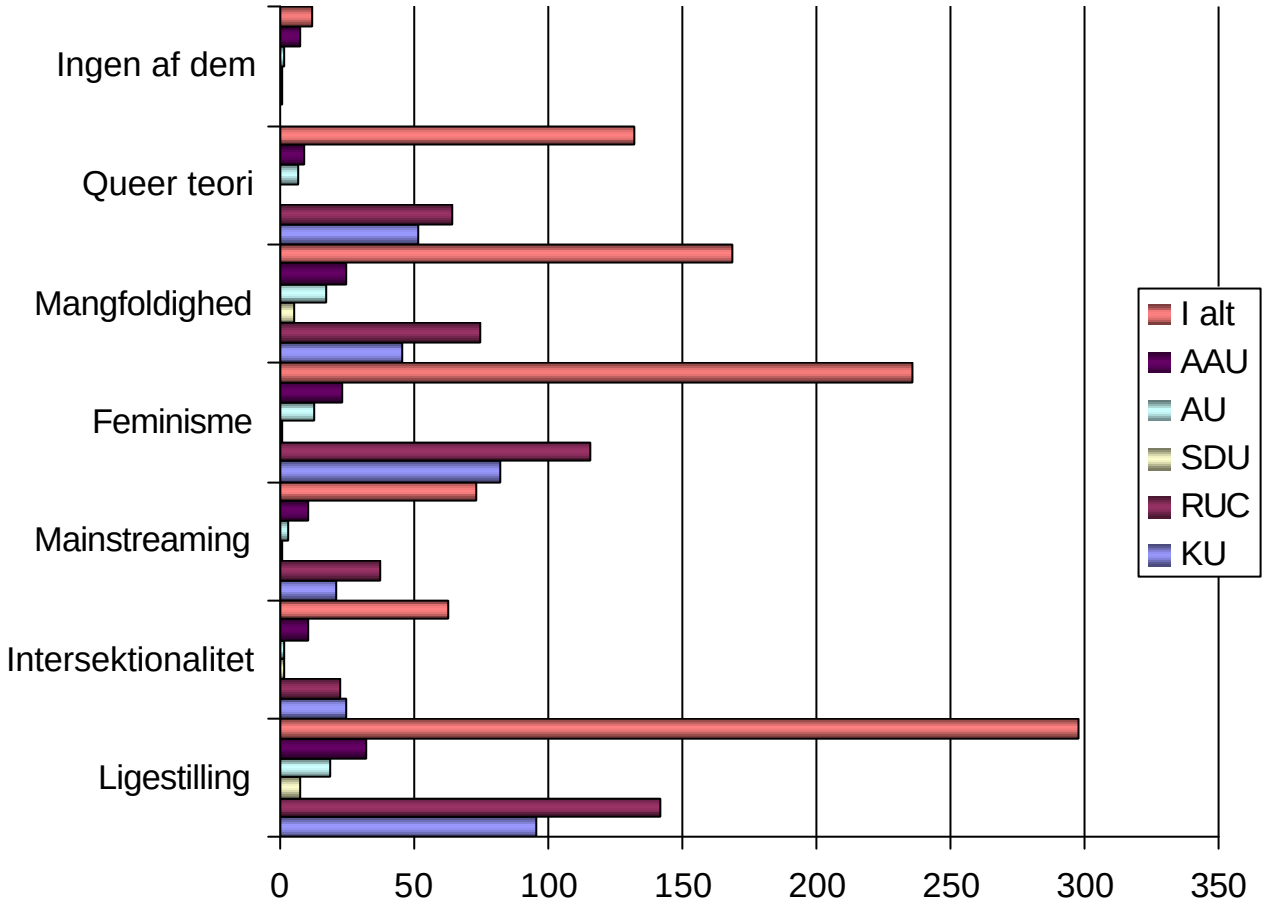

Et flertal af respondenterne nævner *ligestilling* og *feminisme* som perspektiver, der interesserer dem. Det er en overvægt af respondenter fra RUC, der dominerer dette billede.

Interessen for *mangfoldighed* og *queer teori* er også bemærkelsesværdig. Her er det overvejende studerende fra RUC og KU, der fremhæver disse perspektiver.

En meget lille del af det samlede antal respondenter viser ingen interesse for nogen af perspektiverne (3 %, dog 12 % af respondenterne fra AAU).

Vi kan opdele de forskellige retninger i to grupper efter teoretiske-metodiske paralleller:

[45] De forskellige retninger er valgt ud fra en hensyntagen til de forskellige hovedfagområder (fx er mainstreaming et typisk samfundsfagligt emneområde, hvorimod fx queer teori har sin største udbredelse (i en dansk kontekst) indenfor humaniora.

1) Ligestilling, mainstreaming og feminisme. I alt 608 respondenter udtrykker interesse for disse perspektiver.
2) Intersektionalitet, mangfoldighed og queer teori. I alt 365 respondenter udtrykker interesse for disse perspektiver.

For at få et reelt overblik over, om respondenterne vælger at forfølge en interesse i køn, de giver udtryk for, er det nødvendigt at afklare, om de har taget kurser/fag med et kønsperspektiv:

Spørgsmål 14: Har du taget kurser eller fag i kønsteori eller emner om køn?

48 % af de mandlige og 50 % af de kvindelige respondenter har taget kurser/fag med et kønsperspektiv. I alt er fordelingen ligelig mellem respondenter der har og ikke har taget kurser/fag. Fordelt på de forskellige institutioner, ser billedet således ud:

Figur 7: Antal respondenter der har taget kurser/fag med et kønsperspektiv fordelt på de forskellige institutioner:

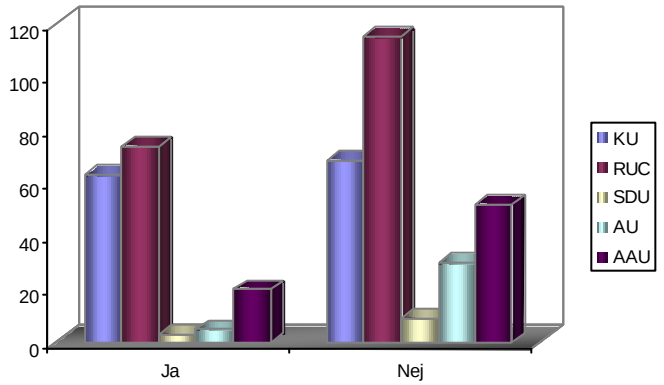

Figuren viser, at der er en overvægt af respondenter, der ikke har taget kurser/fag med et kønsperspektiv. På KU er den største mængde af respondenter der har taget kurser/fag med et kønsperspektiv.[46]

200 respondenter (92 %), ud af de 218 der har taget kurser/fag med et kønsperspektiv, har svaret på, hvordan de vurderer det kønsfaglige indhold i undervisningen:

Spørgsmål 15: Hvordan vurderer du det kønsfaglige indhold i kurserne?

[46] Skemaet viser, at det ikke blot er respondenter med interesse for 'køn i undervisning', der har valgt at deltage i undersøgelsen.

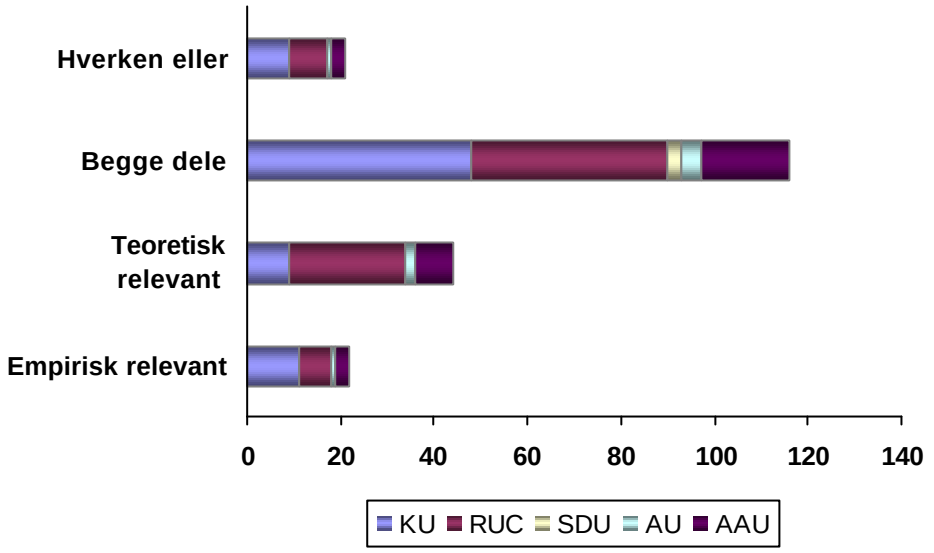

En overvægt af respondenterne (57 %) vurderer, at undervisningen i køn er både teoretisk og empirisk relevant. Derimod mener 10 %, at undervisningen i køn er hverken teoretisk eller empirisk relevant. Flere mener, at undervisningen er mere teoretisk relevant end empirisk relevant.

For at kortlægge om respondenterne nøjes med at tage kurser/fag med et kønsperspektiv (hvor det kan lade sig gøre uden at skrive opgave) eller om de også skriver opgaver/speciale med et kønsperspektiv, spurgte vi dem om følgende:

Spørgsmål 13: Har du skrevet/skriver du opgave/speciale i et kønsrelateret emne?

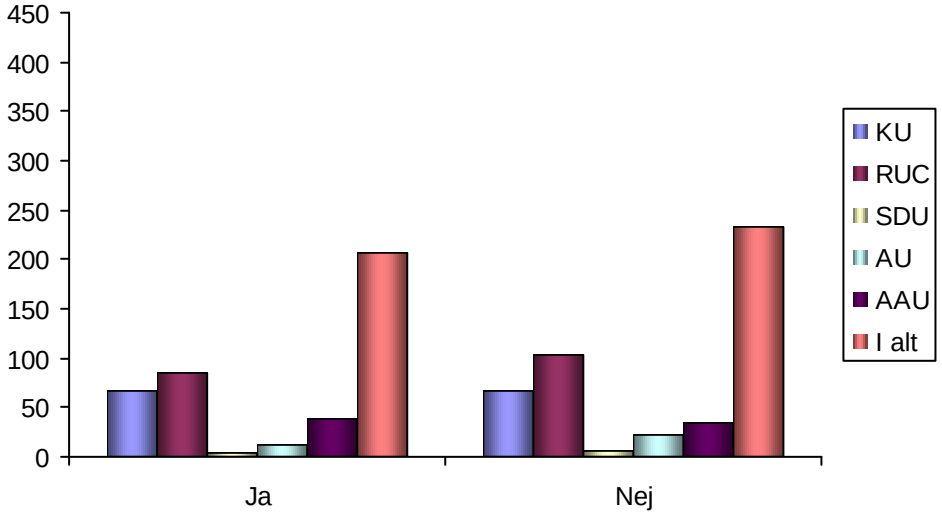

Af respondenterne fra KU har halvdelen skrevet opgave/speciale med et kønsperspektiv, hvilket svarer til fordelingen af respondenter fra KU, der har taget/ikke taget kurser/fag med et kønsperspektiv.
Af respondenterne fra RUC har 45 % skrevet opgave, på SDU 42 % og på AU 34 %. Respondenterne fra Aalborg Universitet er de eneste i denne undersøgelse, der har en overvægt af respondenter (53 %), der

har skrevet opgave/speciale med et kønsperspektiv. Dette hænger højst sandsynligt sammen med, at respondenterne fra Sociologi og Den Samfundsvidenskabelige Basisuddannelse har mange muligheder for at blive introduceret for et kønsperspektiv på deres faglighed.

Af dem der har skrevet opgave/speciale med et kønsperspektiv er 82 % kvinder. Halvdelen af kvinderne (50 %) har skrevet opgave/speciale med et kønsperspektiv, mens det for mændenes vedkommende er 37 %.

Ud af de 206 respondenter, der har svaret bekræftende på, at de har skrevet opgave/speciale med et kønsperspektiv, har 203 respondenter valgt at uddybe indenfor hvilket fagområde, opgaven/specialet er placeret. Således dominerer humaniora med 45 % opgaver/specialer, samfundsvidenskab med 44 %, sundhedsvidenskab med 6 %, naturvidenskab med 1 % og et uspecificeret[47] antal (4 %) (se bilag III for en komplet liste).

En del af kortlægningen af de studerendes erfaringer med og ønsker for undervisning i køn må omhandle en vurdering af deres opfattelse af kønsrepræsentationen på de pågældende fag, bl.a. som et spørgsmål om en ligelig kønsfordeling i curriculum.
Respondenternes oplevelse af kønsrepræsentationen i pensumlitteraturen på deres studie:

Spørgsmål 7: Oplever du, at pensumlitteraturen generelt repræsenterer en ligelig kønsfordeling (forfattere såvel som teoretikere)?[48]

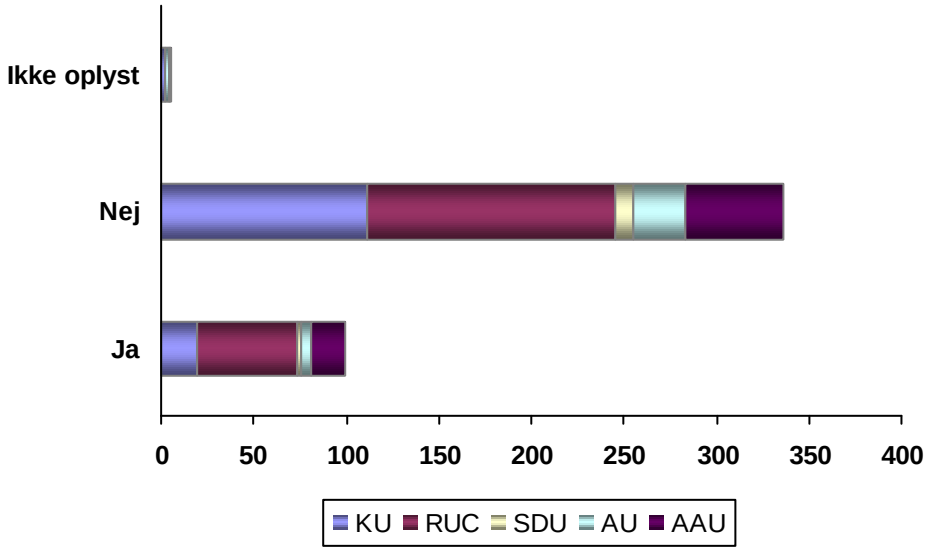

Tabellen viser, at respondenterne fra samtlige universiteter er overvejende uenige i, at pensumlitteraturen afspejler en ligelig kønsrepræsentation. Således oplever 76 % af det samlede antal

[47] Kategorien dækker over studerende, der har til intention at skrive speciale/opgave med et kønsperspektiv men indenfor et endnu ikke valgt fagområde.

[48] Spørgsmålet har som forudsætning, at mandlige teoretikere og forfattere er overrepræsenteret.

respondenter en ulige repræsentation. For at klarlægge mere præcist inden for hvilke af respondenternes fag, der har integreret et kønsperspektiv og hvilke der ikke har, bad vi dem redegøre for dette:

Spørgsmål 12: Har du haft kurser, hvor du savnede et kønsperspektiv?

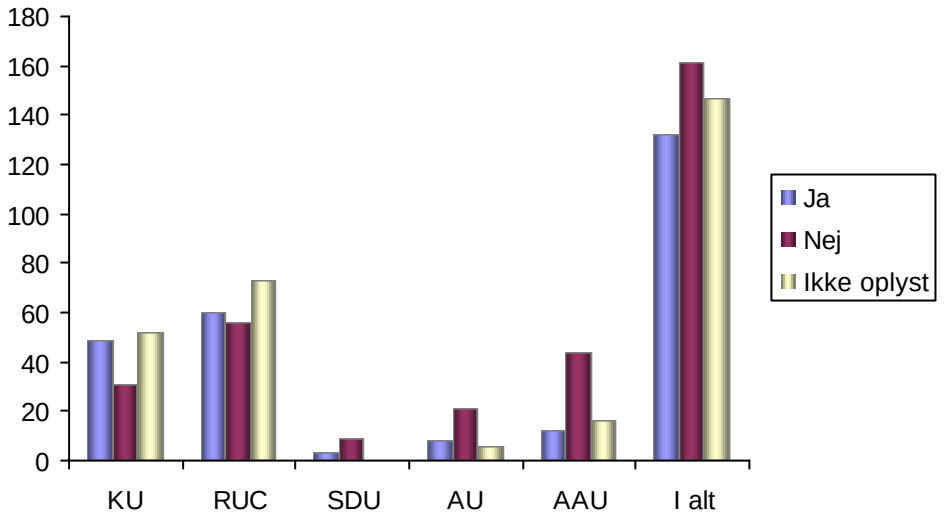

Figuren viser, at en overvægt (55 %) af respondenterne ikke har haft et kursus, hvor de har savnet et kønsperspektiv, hvorimod 30 % har. Hvis vi kigger på de enkelte institutioner, savnes der overvejende et kønsperspektiv i undervisningen blandt respondenterne fra KU (37 %) og RUC (32 %), hvorimod SDU (75 %), AU (60 %) og AAU (61 %) er godt tilfredse med repræsentationen af et kønsperspektiv i deres undervisning. Vi bad de studerende om at uddybe hvilke kurser, der er tale om (se bilag II og III).

For at kortlægge hvordan de studerende vurderer, at deres interesse for et kønsperspektiv på deres faglighed har mulighed for at blive tilfredsstillet, spurgte vi dem, om de oplever at have indflydelse på tilrettelæggelsen af den undervisning, de deltager i.

Spørgsmål 9: I hvor høj grad har du indflydelse på valg af pensumlitteratur på dit studie?

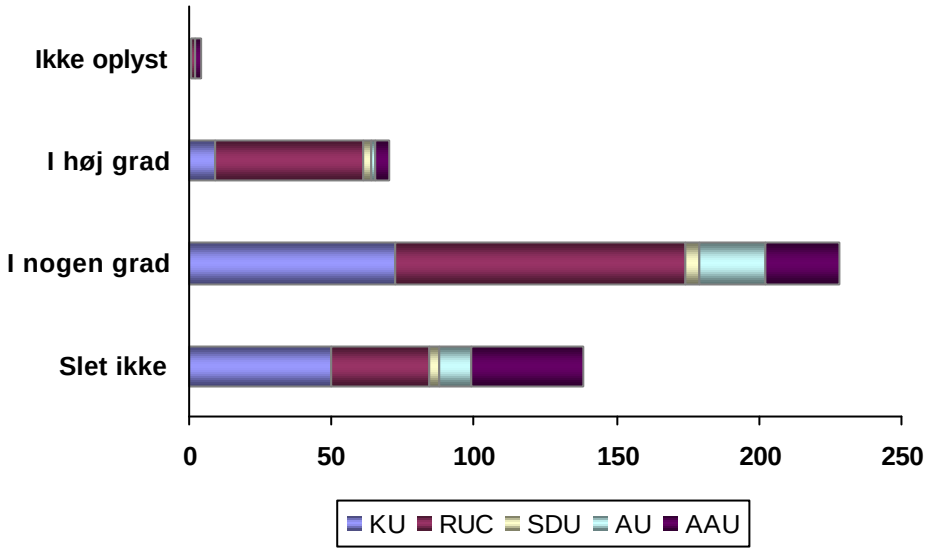

En overvejende del af det samlede antal respondenter (52 %) oplever, at de i nogen grad har indflydelse på valg af pensum-/kursuslitteratur på deres studie. Derimod mener 31 %, at de slet ikke har indflydelse på valg af pensumlitteratur og 16 %, at de i høj grad har. 28 % af respondenterne fra RUC vurderer, at de i høj grad har indflydelse på valg af pensum-/kursuslitteratur (jf. med institutionel kortlægning). AAU skiller sig ud ved, at et flertal af respondenterne (54 %) mener, at de slet ikke har indflydelse på valg af pensum. Respondenterne fra AAU kan siges at opleve, at de har mindst indflydelse, hvorimod respondenterne fra RUC vurderer, at de har mest indflydelse.

Oplevelsen af indflydelse på valg af emner i undervisningen fordeler sig således:

Spørgsmål 10: I hvor høj grad oplever du, at du har indflydelse på valg af emner/temaer i undervisningen på dit studie?

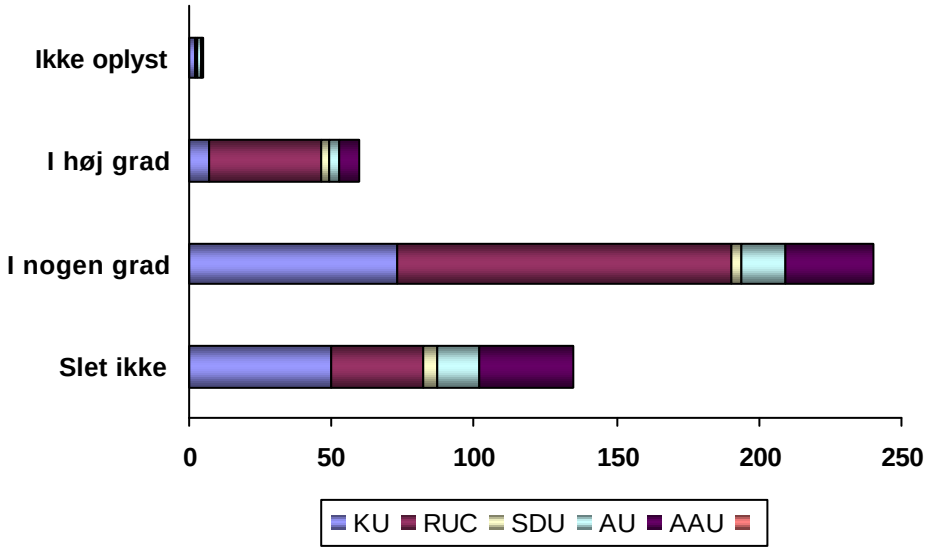

Tabellen viser, at en overvejende andel af samtlige respondenter (55 %) i nogen grad oplever, at de har indflydelse på valg af undervisningsemner, men der er samtidig 31 %, der mener, at de slet ikke har nogen

indflydelse. På KU (55 %) og RUC (62 %) er der en overvægt af respondenter, der mener, de i nogen grad har indflydelse. Oven i købet mener 21 % af respondenterne fra RUC, at de i høj grad har indflydelse. På SDU (42 %) og AAU (46 %) er der en overvægt af respondenter, der mener, at de slet ikke har indflydelse. På AU mener lige mange respondenter (43 %), at de slet ikke og i nogen grad har indflydelse. Kun 14 % af det samlede antal respondenter mener i høj grad at have indflydelse på valg af undervisningsemner.

Sammendrag

- De studerende fra AAU er mest tilfredse med undervisningen (Sociologi).
- De studerende fra AU er mest utilfredse med undervisningen (Historie).
- Det er især de naturfaglige og sundhedsfaglige fag, der savner et kønsperspektiv i undervisningen.
- De studerende fra KU (Sociologi) og RUC (IU) er mest kritiske overfor den nuværende repræsentation af køn i undervisningen.
- Repræsentationen af køn i undervisningen er stærkest på de fag og institutioner, der har en tæt tilknytning til veletablerede kønsforskningsmiljøer (AAU, RUC).
- Ligestilling og feminisme er generelt de mest populære kønsfaglige perspektiver.
- Queer teori og intersektionalitet er mest populære perspektiver øst for Storebælt.
- De studerende har mest udbredt kendskab til køn som empirisk-analytisk perspektiv i undervisningen.
- De mandlige og kvindelige studerende i undersøgelsen har overvejende fælles interesser, selvom en overvægt af kvinder har taget kurser/fag i køn og skrevet opgave/speciale med et kønsperspektiv.

6.2. Interviews med de studerende

I det følgende opridses hovedpointerne fra den kvalitative undersøgelse af de studerendes erfaringer med og ønsker for integration af køn som fagligt perspektiv i undervisningen. De bygger på gruppeinterviews med to grupper studerende fra Aalborg Universitet (Historie og Samfundsvidenskabelig Basisuddannelse) og Københavns Universitet (Kvinde- og kønsstudier).[49]

De to grupper er ret forskellige, idet de københavnske studerende har valgt kønsstudier som tilvalgsfag (tværfaglig specialisering), hvorimod de jyske studerende er blevet introduceret til det som et perspektiv indenfor deres hovedfag samfundsfag og historie (enkeltfagligt perspektiv).

De medvirkende studerende fra Kvinde- og kønsstudier på KU har alle en kritisk holdning til undervisningstilbuddene på deres universitet. De giver således flere konkrete bud på optimering af undervisningsaktiviteter i køn specifikt ved Center for kvinde- og kønsforskning og generelt på KU.

De studerende fra AAU, der medvirker i undersøgelsen, kommer fra henholdsvis Historie og Den Samfundsvidenskabelige Basisuddannelse. De udtrykker generelt en politisk og pragmatisk tilgang til deres interesse for køn som fagligt perspektiv.

Fælles for de studerende er imidlertid, at de alle udtrykker en personlig interesse i at supplere deres hovedfag med et kønsperspektiv.

Nedenfor præsenteres en sammenfatning af de studerendes erfaringer med og ønsker for at integrere et kønsperspektiv i undervisningen.

Køn som fagligt perspektiv viser nye veje

Studerende, der vælger og har mulighed for at integrere et kønsperspektiv i deres uddannelse, mener, at dette valg viser nye veje for deres faglighed, fordi teorier og metoder om køn tilfører deres hovedfag andre og nye dimensioner:

"Studierne har været en kæmpe øjenåbner for mig. Jeg har læst mit tilvalgsår på centret og taget et årsværk der på min overbygning og nu skriver jeg speciale på mit hovedfag dansk, men med en vejleder fra centret" (studerende fra Kvinde- og kønsstudier, KU).

"Jeg synes, at det var spændende at have et kønskursus på Historie. I mit sidefag, Samfundsfag, havde jeg en enkelt forelæser, der vidste noget om køn" (studerende fra Historie, AAU).

[49] For redegørelse af udvælgelseskriterier og væsensforskelle i udannelserne og institutionerne se kap. 4.

"*Vi startede med en brainstorming om ligestilling, og så fandt vi så ud af, at det var køn vi ville lave noget om. Vi ville kigge på, hvor der sådan er mest lønforskel, og så lave noget om, hvordan man forklarer det her reelle løngab – hvordan opgør man det. Og vi ville gerne forklare eller finde ud af, hvilke faktorer der gør, at der reelt er det her løngab.*" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

Det er især tydeligt for de studerende fra KU, hvordan køn kan være et generelt anvendeligt perspektiv, der har relevans for flere fagligheder og forskning i det hele taget. Derfor fremhæver flere af dem problemorienteret projektarbejde som deres foretrukne arbejdsform. De forstår køn som et analytisk perspektiv til fx at belyse sociale strukturer:

"*Køn er for mig et vigtigt perspektiv, der kan hjælpe os med at se, hvordan vi strukturerer verden, og hvordan mennesker interagerer. Et sådan perspektiv burde være velkomment på alle niveauer i universitetsundervisningen. Det er mig komplet umuligt at forstå, hvordan dette perspektiv ikke kan interessere alle, når nu det berører os alle*" (studerende fra Kvinde- og kønsstudier, KU).

Også de studerende fra AAU giver udtryk for, hvordan integrationen af et kønsperspektiv har givet dem nye erkendelser:

"Inden vi gik i gang med det her projekt, troede jeg egentlig, at der mere eller mindre var ligestilling på arbejdsmarkedet. Det kan jeg godt se nu, at det var enormt naivt og blåøjet – for jeg troede egentlig bare, at det var opnået for 30 år siden. Men jeg kan godt se nu, at det er nødvendigt, at der er fokus på det" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

Udover at give de studerende nye konkrete problemstillinger at arbejde med, medfører et kønsperspektiv, at gamle problemstillinger kan belyses på flere og andre måder:

"*Stud. I: I startfasen var vi inde på, om det var lovgivningen, der var noget galt med – men det fravalgte vi..*
Stud. II: Ja, det skal kobles op på teorier. Forskelle ligger måske i kulturen, i historien eller handler om diskrimination eller familieforhold" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

Ingen prestige i kønsstudier

Flere af de studerende fra KU fortæller, at de generelt mødes med undren fra medstuderende over deres valg af specialisering og vurderer, at der ingen prestige er i at beskæftige sig med køn. Kønsforskning regnes for et blødt og feminint fagområde, der ikke umiddelbart har sin berettigelse som videnskab:

"I min tid som studerende ved Center for kvinde- og kønsforskning har jeg utallige gange måtte forsvare mit valg af studie. Nogle er forundrede både over mit valg, men også over, at det overhovedet er muligt at beskæftige sig med et emne som kønsforskning på et højere uddannelsesniveau. Andre er bare skeptiske og synes mere eller mindre udtalt, at jeg spilder min tid" (studerende ved Kvinde- og kønsstudier, KU).

Denne modstand kommer fx til udtryk som svigtende interesse for undervisningen, fortæller en af de studerende:

"Der er ikke ret meget køn. Jeg har haft lidt… og så har jeg haft et forløb, hvor der var en enkelt forelæsning om køn, og der mødte folk ikke op – jeg har hørt at der er kommet lidt mere, men jeg er da den eneste, der har skrevet om køn på min årgang" (studerende fra Historie, AAU).

De studerende i denne undersøgelse forsvarer deres valg af emneområde, fordi køn som fagligt perspektiv regnes for en faglighed, der ikke umiddelbart hører hjemme i akademia. De studerende fra AAU oplever således at blive udsat for en form for stigmatisering, fordi de vælger at beskæftige sig med køn:

"*Det har også været tankevækkende at se de andre studerendes reaktioner på det, i forhold til, at vi har siddet en gruppe på seks piger og skrevet det her projekt, og det har været fnisen i hjørnerne – og sådan: "hvordan går det med rødstrømpeklubben?". Jeg har ikke noget problem med det, men nogle i gruppen har meget store problemer med det. Der er sådan meget den der holdning, at det er fra 70'erne.*" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

De studerende forklarer, at deres interesse i køn gør dem sammenlignelige med en tidligere genration af studerende, hvor kampen for ligestilling syntes vigtige, end den er i dag:

Stud. I: Det der ligestilling er bare et upopulært emne i dag. Folk har en helt forkert opfattelse af, hvad ligestilling er. De tror, at det er sådan noget med, at det er hysteriske kvinder. Men det er meget arbejdsmarkedet, vi har beskæftiget os med, og der er bare ikke ligestilling på arbejdsmarkedet. Det er virkelig i bred skala, og det foregår over det hele. Men folk har en ide om, at det er noget med, at man ikke vil stå i et køkken – det er sådan en 70'er-opfattelse af det." (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

Den illegitime situation de studerende giver udtryk for at blive placeret i, skyldes, at de bliver identificeret med en umoderne faglig interesse. Når man vælger køn som emneområde, bliver man, ifølge de studerende, nødt til eksplicit at forsvare sit valg af interesse. De mener, at køn og ligestilling til dels kan være 'besværlige' arbejdsområder i en fremtidig karriere:

"Interviewer: Kunne I tænke Jer at arbejde videre med det her?
Stud. I: Ikke umiddelbart. Slet ikke før. Men her efter vil jeg gerne have det bredere ud til flere folk. Men at arbejde videre med det? Jeg er temmelig sikker på, at jeg skal læse erhvervsjura. Der har været fokus på det (ligestilling, red.) i mange år – men det er ligesom, at man ikke kommer nogen vegne (…) *Jeg synes, det er et seriøst emne, og hvis jeg skulle sidde og være ligestillingskonsulent, så ville jeg have noget på hjertet. Jeg ville ikke føle, at jeg kunne komme nogen vegne, og det ville jeg synes var træls, når jeg nu mener det seriøst*" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

Ifølge de studerende tvinges de i særdeleshed til at overveje, om de vil forfølge deres interesse for køn med henblik på en videre karriere; tilsyneladende fordi en interesse for køn stadig hviler på en bias om at være umoderne, ikke-akademisk og ikke-karriereorienteret.

Flere fagudbud

De københavnske og de jyske studerende er enige i, at det er nødvendigt med flere fagudbud i køn. Bl.a. fordi, det er med til at dæmme op for fordommene om, hvad et kønsperspektiv indebærer:

Interviewer: Synes I, at det er vigtigt at man uddanner sig indenfor dette felt?
Stud. II: Jeg synes, at det er meget vigtigt. Opfattelsen i dag er forkert. Der skal undervises sådan, at hele opfattelsen bliver ændret.
Stud. I: Jeg er enig i, at der skal gøres mere og at det er en vigtig problematik. Jeg synes man skal ind og introducere det – og især på universiteterne, fordi det er væsentligt, men man skal gøre sig meget grundige overvejelser over hvordan" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

De studerendes erfaringer er, at det er undervisernes ansvar, hvordan de vælger at introducere de studerende for et kønsperspektiv i undervisningen – også for at gøre op med fordommene om fagområdet.

Mainstreaming vs. specialisering

Det er tydeligt for både de studerende fra KU og AAU, at både deres personlige interesser og underviserne har indflydelse på, om de vælger at beskæftige sig med køn som en del af deres uddannelse:

"I starten, da vi skulle danne projektgrupper, da var det det emne, der fangede mig mest; at der var noget galt der" (studerende fra AAU).

Interviewer: Var I selv kommet i tanke om det, hvis I ikke havde læst en formulering af et projektforslag?
Stud. II: Det er rigtigt det der med, at hvis det var nogle andre, der havde siddet der, så var vi ikke blevet præsenteret for det til at starte med. Der er nogle overordnede rammer – vi har nogle overordnede temaer i økonomisk teori. Derfor var der blevet lavet den her liste (med projektforslag, red.) og hvis den ikke havde været der, havde jeg fundet et andet emne" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

En anden studerende fremhæver, at den personlige interesse for køn kun har mulighed for at blive forfulgt, hvis kønsperspektivet præsenteres som en del af den obligatoriske undervisning:

"*Jamen jeg synes jo, at det var helt fantastik. Nu kommer jeg jo fra Historie, hvor der ikke var noget som helst med køn. Så det var dejligt at få lov til at svælge i det*" (studerende fra Historie, AAU).

Det skyldes især, at underviserne ikke har køn som interesse eller at der er en overrepræsentation af det ene køn i pensum:

"*Det var velfærdsstat og køn fra 2. verdenskrig. Jeg har lavet et kønsprojekt om middelalderen, men der var ikke noget fra kurset – i de bøger vi havde, blev kvinder nævnt med to ord. Jeg havde egentlig ikke tænkt, at jeg skulle lave noget med køn. Men manglen på køn, var det, der tændte mig. Så fra 4. semester har jeg kun lavet projekter om køn*" (studerende fra Historie, AAU).

På grund af uddannelsesstrukturen på AAU (se kap. 4) er der mulighed for at forme sit eget projektemne, så det inkluderer et kønsperspektiv; men det afhænger samtidig af, at de studerende på et tidspunkt bliver introduceret til køn gennem den obligatoriske undervisning:

Interviewer: Kunne du forestille dig, at hvis du ikke var blevet introduceret til køn gennem et kursus og dit projekt, at du så alligevel ville arbejde med det i et projekt senere?
Stud. II: Hvis jeg kunne overtale nogen til det og selv kunne se, hvor muligheden i det lå – men jeg tror måske, at jeg selv ville være mere opsøgende og spørge vejlederne, om der er mulighed for at kombinere tingene. Og så få den her vinkel med på det" (studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

At mulighederne for at beskæftige sig med køn som en del af uddannelsen bør være mere eksplicitte er en ph.d.-studerende ved Sociologi på AAU enig i:

"Jeg valgte selv arbejdsliv lige præcis ud fra tankegangen om jobmuligheder bagefter. Jeg ville egentlig hellere have om sociale problemer, men tænkte; nej, jeg tager arbejdsliv, fordi jeg vil ud i det private. Så stødte jeg ind i en kønsforsker, der holdt en forelæsning om det kønsopdelte arbejdsmarked, og så lavede jeg speciale den vej og nu ph.d.. Hvis man vil på arbejdsmarkedet, så vælger man det bredeste – hvad kan give mig flest jobs?" (ph.d.-studerende ved Sociologi, AAU).

Undervisning i køn fører til en videre interesse for køns- og ligestillingsperspektiver

Især for de samfundsfaglige studerende er der en sammenhæng mellem deres interesse for køn og overvejelser over en fremtidig karriere:

"Stud. I: Jeg kunne godt tænke mig at arbejde med det. Der er meget der skal laves om. Arbejdsmarkedet skal omstruktureres og der er meget at undersøge og finde ud af "(studerende fra Samfundsvidenskab, AAU).

De fremhæver desuden Sociologi og Politik og administration som de hovedfagområder, de vurderer, at det er nemmest at kombinere med et kønsperspektiv. En overvægt af de studerende i spørgeskemaundersøgelsen er samfundsfaglige og her er interessen størst for emner som feminisme og ligestilling. Det underbygger de studerende i denne del af undersøgelsens efterspørgsel på emner, der er lette at omsætte i praktiske-politiske problemstillinger med henblik på fx en karriere i den offentlige forvaltning.

Sammendrag

De studerende, der medvirker i denne undersøgelse er generelt tilfredse med undervisningen i køn. Tilfredsheden er størst hos studerende fra Sociologi på Aalborg Universitet. De studerende er positive overfor at integrere køn som et perspektiv i undervisningen, fordi det tilbyder dem andre og nye indsigter i deres hovedfag. De studerende erfarer, at et kønsperspektiv på deres faglighed ofte overrasker, fordi

køn viser sig at gøre en forskel i fx empiriske undersøgelser. Endelig fremhæver nogle studerende, at kønsforskningens kritiske potentiale som teoretisk position udvider deres syn på andre teorier.

Andre studerende er optaget af forbindelsen mellem køn og ligestillingspolitik og fremhæver, at et kønsperspektiv på deres faglighed gør det muligt at identificere sig med en konkret samfundsgruppe (fx kvinder i ledelse eller fædre på barselsorlov). Således viser 'ligestilling' og 'feminisme' sig at være de mest populære kønsfaglige perspektiver blandt de studerende.

De studerende har mest udbredt kendskab til køn som empirisk-analytisk perspektiv i undervisningen, og nogle studerende fremhæver netop undervisningsformen som afgørende for, hvordan de introduceres til køn som perspektiv på deres fag. De er enige om, at problemorienteret projektarbejde giver de bedste muligheder for at beskæftige sig med køn og ligestilling i et forandringsperspektiv, fordi man her har mulighed for at forfølge en personlig-politisk interesse. Samtidig mener de, at det er underviserens ansvar at introducere køn som emne, teori og metodologi i undervisningen.

En del af de studerende udtrykker utilfredshed med et manglende kønsperspektiv i deres undervisning. Det drejer sig i høj grad om studerende fra Sociologi (KU), Historie (AU) og Internationale Udviklingsstudier (RUC), men også de studerende fra de natur- og sundhedsvidenskabelige fag savner et kønsperspektiv i deres undervisning. De studerende efterspørger flere fagudbud med et kønsperspektiv og en bedre koordinering af de udbud i køn, der eksisterer indenfor den enkelte institution. På samme tid udtrykker de studerende ønske om mere tværfaglig undervisning på tværs af studierne.

De studerende i undersøgelsen interesserer sig for anvendelsesperspektivet i deres uddannelse og vurderer, at viden om køn er relevant for universitetet som helhed og for aktuelle samfundsmæssige problemer. De forstår også, at der er fordele ved at være pionerer, da de stadig udgør en minoritet blandt deres medstuderende, og at det, sammen med deres politiske interesse for ligestilling, giver dem nogle kompetencer, der kan omsættes i deres fremtidige studietid. Fx foreslår nogle studerende at etablere et samarbejde med eksterne parter om udvikling af undervisningsudbud i køn. Det kunne fx være et sprogfagligt formidlingskursus, der henvender sig til forskellige institutioner, organisationer o. lign., der har brug for viden om køn. De studerende nævner også samarbejde med eksterne parter om praktik og/eller specialeskrivning med et kønsperspektiv.
Interviewene med de studerende anskueliggør en vigtig problemstilling, der er væsentlig at tage til efterretning i arbejdet med at integrere et kønsperspektiv i dansk universitetsundervisning:

Ifølge de studerende er der en væsentlig forskel mellem at vælge at specialisere sig i køn eller at inkludere køn som et fagligt perspektiv i sit hovedfag.

Specialisering i køn medfører på den ene side, at de studerende kan indfri deres generelle interesse for køn og beskæftige sig med feltet på flere måder (teoretisk og metodisk). På den anden side bliver de studerende vurderet (af deres medstuderende) som havende en umoderne og snæver faglighed, der betragtes som irrelevant og ikke-videnskabelig.

Integration af et kønsperspektiv i de studerendes hovedfag medfører på den ene side, at de studerende får nye og andre perspektiver på deres faglighed. På den anden side savner de grundigere indføringer i kønsforskningens teorier og metoder, og vælger en specialisering fra til fordel for hovedfaget.

Det skyldes primært, at kønsperspektivet er kendetegnet ved at være et polariseret fagområde, hvor dels privat-politiske aspekter, dels videnskabsteoretiske aspekter giver sig til kende på ambivalent vis. Fx kan man udtrykke sin interesse for køn med en privat-politisk interesse i ligestilling, der forstås som noget, der hører hjemme udenfor akademia. Man kan lade sig overraske over, at køn gør en forskel (fx underrepræsentation af kvinder i pensumopgivelser) og vælge at gøre dette til sit emneområde. Endelig kan man fremhæve en interesse i køn som et generelt anvendeligt analytisk perspektiv til gavn for videnskaben som hele.

Nedenfor er listet en række punkter, der, ud fra interviewene med de studerende, anbefaler forskellige tilgange til integration af køn som fagligt perspektiv i undervisningen:

- Viden om køn er relevant for de studerende, fordi det forholder sig til aktuelle samfundsmæssige problemer.

- Ar arbejde problemorienteret giver mulighed for at beskæftige sig med køn og ligestilling.

- Et fagligt kønsperspektiv er samfundsrelevant og kan skabe et identifikationsgrundlag for de studerende.

- Det er undervisernes ansvar at give de studerende mulighed for at forfølge deres personlige interesse for køn ved at introducere det i undervisningen både som emne og som teori, så de studerende lærer at omsætte hverdagslige samfundsproblemer til videnskabelige problemer.

- Kønsperspektivet er væsentligt, fordi det viser nye og andre perspektiver på deres hoved- og enkeltfag.

- De studerende kan se fordelene ved, at de er tvunget til at være opsøgende for at kunne integrere et kønsperspektiv, fordi det giver dem nogle kompetencer, der kan omsættes i deres fremtidige arbejdsliv.

Anbefalinger fra de studerende

Nedenfor er opremset de københavnske studerendes ønsker, som dels refererer internt til aktuelle undervisningstilbud, dels bredere ud til resten af universitetet. Ønskerne har generelt form af ydre krav til formen for undervisningsudbud, men rækker også ud over dette til mere institutionelle, fysiske ønsker:

1. Bedre koordinering af (tværfaglige) udbud om køn

Det er nødvendigt at styrke koordineringen af (tværfaglige) udbud af undervisning i køn ved KU. Vi foreslår en mere central koordinering af kurser, seminarer, konferencer, forsvar, debat o. lign. med relevans for studerende, der interesserer sig for køn. Forskellige tværfaglige fag kunne med fordel opslås fx mellem Minoritetsstudier (køn og etnicitet), Litteraturvidenskab (queer teori), Center for Kvinde- og Kønsforskning (metode- og teorikurser) og det nye campus på det samfundsvidenskabelige fakultet (Sociologi, Psykologi, Antropologi, Sundhedsvidenskab m.fl.).

2. En bredere fagprofil

Opbygning af en bedre og bredere fagprofil, hvor studerende og undervisere i fællesskab forsøger at udvikle for begge parter relevante undervisningstilbud i køn gerne i samarbejde med eksterne parter. Det kunne fx ske i samarbejde med forskellige kulturinstitutioner, ministerier eller repræsentanter for erhvervslivet med henblik på at etablere forsøg med praktikordninger og/eller specialeskrivning.

3. Udveksling af lærerkræfter

Det er problematisk, at de samme lærere hvert år underviser i de samme emner: *"Det er vigtigt at uddanne kønsforskere, fordi udviklingen i samfundet går mod øget fokus på emner som etnicitet, seksualitet/kropslighed og vold, der alle berører køn på én eller anden måde" (studerende fra Kvinde- og kønsstudier, KU).*

4. Formidlingskurser

Der bør afholdes et (obligatorisk) formidlingskursus, der har til sigte at få de studerende til at producere en artikel om et kønsrelateret emne til et givent medie. Det kan medvirke til at gøre op med myter om kønsforskning, feminisme og ligestilling.

5. Tværinstitutionelt (digitalt) forum

Et web-forum for debat mellem studerende med interesse for køn. Gerne et åbent forum, hvor de studerende kan gå i dialog med underviserne, og hvor der kan inviteres gæster og afholdes arrangementer.

6. Kønspolitisk arbejde

Det er ønskværdigt at anspore de studerende til aktivt at udføre kønspolitisk arbejde for at problematisere akademias berøringsangst overfor kønsperspektivet i undervisningen. Køn og ligestillingsperspektiver bør desuden integreres på alle niveauer på universitetet - fra administration til undervisning via lovgivning.

Litteraturoversigt

Alenius, Marianne, Nanna Damsholt og Bente Rosenbeck (red.) (1993): *Clios døtre gennem hundrede år*, Museum Tusculanums Forlag, 1993.

Andersen, Anja C., Cathrine Fox Maule, Helena Skyt Nielsen og Mette Verner, *Det betaler sig at støtte kvinders forskning! En præsentation af FREJA-projekterne (Supporting female researches pays off)*, 2005.

Bergman, Solveig (red.) (2000): *Satsningar och samarbete. Nordisk kvinno- och könsforskning under 20 år.* NIKK småskrifter nr. 5.

Bergman, Solveig (1994): *Women's Studies and Research on Women in the Nordic Countries 1994-95*.

Braithwaite, Mary (2001): Gender in Research. Gender Impact Assessment of the specific programmes of the Fifth Framework Programme. European Commission, 2001.

Fogelberg, Paul; Jeff Hearn, Liisa Husu and Teija Mankkinen (eds.) (1999): *Hard Work in the Academy. Research and interventions on gender inequalities in higher education*. Helsinki University Press, Helsinki.

Haraway, Donna (1988): *Situated Knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective*, in Feminist Studies, vol. 14, no. 3.

Henningsen, Inge, Cathrine Hasse og Dorte Marie Søndergård: Køn og magt i akademia, i Borchorst, Anette (red.): *Kønsmagt under forandring*, Hans Reitzels Forlag, 2002.

Højgaard, Lis og Dorte Marie Søndergaard (red.) (2002): *Køn i den akademiske organisation – 14 perspektiver på kønsskævheden i forskning og de højere uddannelser*. Københavns Universitet, 2002.

Højgaard, Lis og Dorte Marie Søndergaard (red.) (2003): *Akademisk tilblivelse. Akademia og dens kønnede befolkning*. Akademisk Forlag, København.

Kvinder, Køn og Forskning 2003 (2): Universiteter fra Humboldt til Mickey Mouse.

Lundgren, Eva (red.) (1998): *Undervisning i kvinno- och könsforskning i Norden. Rapport från symposium i Stockholm 28.-29. September 1998*.

Lykke, Nina (2004): Between particularism, universalism and transversalism. Reflections on the politics of location of European feminist research and education, in *NORA*, no. 2 2004. Volume 12.

Lykke, Nina (2003): Intersektionalitet –ett användbart begrepp för genusforskningen, in *Kvinnovetenskaplig Tidsskrift 1/2003*.

Pryse, Marjorie (2000): Trans/feminist methodology: Bridges to interdisciplinary thinking, in *NWSA Journal, vol. 12, no. 2*.

Reyes, Paulina de los (2001): *Mångfald och differentiering: Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. (SALTSA, Stockholm).

Schiebinger, Londa (2000): Has feminism Changed Science?, in *Signs: Journal of Women in Culture and Society, vol. 25, no. 4*.

Spanger, Marlene (red.) (2001): *Køn i forskning – forskning i køn*. Koordinationen for Kønsforskning, Københavns Universitet.

Rapporter

Alle talenter i spil – flere kvinder i forskning. Tænketank om flere kvinder i forskning, Videnskabsministeriet og Ligestillingsafdelingen 2005.

Slutrapport från arbetsgruppen: *Jämställdhet och genusperspektiv i grundutbildningen 2000-2003*. Linköpings Universitet. LiU 1391/98-17.

Genusperspektiv i utbildningen. Om genusperspektiv i grundutbildning och forskning vid Karlstads universitet. Arbetsrapport, nr. 11 2001.

Genusforskningen vid universitet, högskolor och forskningsråd. Lägesbeskrivning och prioriteringar inför forskningspropositionen 2005/06. Nationella sekretariat för genusforskning 2004.

Genus, miljö, migration och etnicitet. Om konsten att arbeta med perspektiv. Malmö Högskola, 2004.

Genusforskning –Frågor, villkor och utmaningar. Vetenskapsrådet, Stockholm 2003.

Genusperspektiv i forskningen. Utbildningsdepartementet, Ds 1996:26. Stockholm.

Køn i forskning – forskning i køn. Koordinationen for Kønsforskning, Sociologisk Institut 2003.

Svensk genusforskning i världen. Konferensrapport Örebro 3.11-1.12 2000. Nationella sekretariat för genusforskning, Göteborg.

Genusforskningens relevans. Slutrapport från integreringsarbete i åtta svenska forskningsråd. Rapport från forskningsrådens expertgrupp för genusforskningens integering. Stockholm 2000.

Genus, teknik och naturvetenskap –en introduction till kvinnoforskning I naturvetenskap och teknik. Forskningsrådsnämnden, Stockholm 1992.

Frem mod år 2000. kvinde- og kønsforskning – ligestilling. Universitetsudvalget, Foreningen for Kvinde- og Kønsforskning i Danmark, 1992.

Genusprofessurerna –skildring av en process. Vad hände i universitetsvärlden när politikerna gjorde en satsning på genusprofessurer? Nationella sekretariat för genusforskning, 1/2003.

Waste of talents: turning private struggles into a public issue. Women and Science in the Enwise countries. Directorate-General for Research. Science and Society – Women and Science. European Commission 2003.

Status, strategi og perspektiv. Dansk kønsforskning. Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, 2001.

Women in Academia – a Nordic perspective. Proceedings from the conference in Oslo 7th-9th May 2001. Norfa, Oslo.

Women's/Gender/Feminist Studies: PhD Training in the Nordic Regions of Europe. Nordic Research School in Interdiscipinary Gender Studies, no. 3: 2004.

Køn i den akademiske organisation. Arbejdspapirer:
Nr. 1 (1997): Det forskningspolitiske system
Nr. 2 (1998): Lægevidenskab og køn
Nr. 3 (1998): Kønsdifferentierende adgangskrav på overgangen til de lange videregående uddannelser
Nr. 4 (1998): Kulturelle forestillinger og køn på tærsklen til videnskabens samfund
Nr. 5 (1998): Reduktionisme og kønsfordeling i forskerverdenen
Nr. 6 (1999): Køn, virksomhed & kompetence
Nr. 7 (1999): Destabilising discourse analysis
Nr. 8 (1999): Køn i akademia
Nr. 10 (2002): Karrierespor blandt danske ph.d. studerende

Nr. 9 (2002): "The leaking pipeline"

Nr. 11 (2002): Om kriterier for anerkendelse i akademia - fra adjunktens synsvinkel

Nr. 12 (2002): Håndtering af følelser i akademia

Nr. 13 (2002): 30 års march på stedet?

Nr. 14 (2002): Perspektiver på kønsskævheden i forskningen og de højere uddannelser

Pædagogisk litteratur

Bondestam, Fredrik (2004): *Könsmedveten pedagogik för universitets- och högskolelärere. En introduktion och bibliografi*. Liber, Stockholm.

Bilag I: Opgaver med et kønsperspektiv[50]

Københavns Universitet

Humaniora

Prostitution

Queer-analyse af Virginia Wolf

Femikrimi

Maskuliniteter

Moderne kvindeliv - kan femikrimien siges at være en ny form for moderne kvindelitteratur?

Kønsfremstillinger i samtidsnoveller

Læsninger om Seksualitet i Herman Bangs forfatterskab

Narrativitetsanalyse i homoseksuelle spring-ud historier Litteraturhistorie

Prostitution i det 20. århundrede i Kina

Kinesiske maskuliniteter i ”Tiger på spring, drage i skjul” Køn, seksualitet og identitet - En analyse af Christian Kampmanns roman "Fornemmelser"

"Det er vel ikke nogen krig det her" - En analyse af køn og maskulin dominans i Helle Helles roman "Forestillingen om et ukompliceret liv med en mand"

Køn, krop og fiktion - en analyse af Siri Hustvedts roman "The Blindfold"

Køn som politisk konstruktion - hvordan opdrages da til ligestilling

Kvindebilleder - forhandlinger i det offentlige rum

Ammeråd gennem tiderne – fortællinger om synet på og forventninger til, kvinder, moderskab, forældreskab. Madonna spiller en rolle

”Sex and the City” - en postfeministisk serie

Emmas Dilemma - camp, køn og politik

Kvindelig Maskulinitet i ”Boys don't cry”

Dunst - et nutidigt bud på queer?

Transseksuelle

Sundhedsvidenskab

"Vold mod kvinder - Regeringens Handlingsplan"

Naturvidenskab

Et kønsperspektiv i den fysiske planlægning (Bacheloropgave)

Samfundsvidenskab

Køn og ligestilling

AIDS i Uganda - en diskursiv analyse

Kvinder, karriere og familieliv

Køn og demokrati

Seksualiteten i den postkønnede centrifuge

[50] Listen er en oversigt over opgaver med et kønsperspektiv, som 47 % af respondenterne nævner at have skrevet.

Kvinder i hip-hop
Sælger reklamer køn?
Et spørgsmål om blufærdighed - en antropologisk analyse af nøgenhed i tid og rum
Kroppen som social konstruktion
Produktion og konsum af maskulinitet
Værdier for et lykkeligt ægteskab
Køn hos Bourdieu og Butler
Nødvendig kønsidentitet
Så længe jeg har det godt med det - analyse af unge kvinders seksualitet
Kønskonstruktioner i børnehaven
Analyse af Fisseflokken
New Public Management indflydelse på offentlig sektor
Teenagepigers identitet, synopsis om hvorfor kvinder ikke bliver ledere
Prostitution
Familien før og nu
Natteliv
Seksualitet og samfund
Seksuel vold
Køn i organisationer
Kvinders sandsynlighed for at tjene det samme som mænd
Arbejdsforhold i IT-Sektoren - arbejdsopgaver & familiefjendtlighed
En analyse af den politiske prostitutionsdiskurs
Nutidig tvangssterilisation
Den samfundsskabte moder
Køn, forskelle og identitet
Køn og løn
Ægteskabets værdier
Indvandrerpigers identitet
Rejsende kvinder - transnationale tilhørsforhold blandt kvindelige migranter
Velfærdstater i et køns- og magtperspektiv
Homoseksuelle med anden etnisk baggrund Integrationsprocessen - en vej tilbage til skabet
Etno-homoernes position i integrationsprocessen
Familier på tværs
Køn og køn imellem - om transseksualitet
Seksualiteten i den postkønnede centrifuge Fosterdianostik
Prostitution
Medborgerskab og køn
Flere kvindelige ledere
Hvorfor holder danske fædre ikke mere barselsorlov?
Ligestilling – hvad er det og hvordan skabes det?
Uddannelseschancer, klasse og køn - set ud fra Goldthorpe og Bourdieu
Kvindebilleder og konflikt – om forhandling af køn
Medborgerskab og køn – barsel som en social rettighed

Livmoderfeminisme og amning
Familieliv og arbejdsliv
Foucault og feminisme
Dating på internettet
Moderskab i et historisk perspektiv
Seksualitet i Danmark
Køn og barselsorlov
Seksualiseret påklædning
Boybands og pigefans
Fans og følelser
Rigtige Mænd
Kvinder i Aktion
Hvordan udtrykker, forstår og oplever børn køn?
Kønsstereotyper i pornografi: 'the naughty girl next door', Image is everything - visual representations of presidents and first ladies
Transseksualitet
Kønsidentitet i det postmoderne
Mænd som pædagoger
Mænd som sygeplejersker
Mænd i kvindedominerede erhverv
En sociologisk undersøgelse af børnefamiliers madindkøb
Mainstreaming som model for ligestilling?
Perspektiver for feministisk samarbejde mellem den 1. og 3. verden udfra et postkolonialistisk perspektiv

Roskilde Universitetscenter

Humaniora

Visdommen - et guddommeligt begreb
Født til ensomhed – seksualmoral og homoseksualitet i 1920'erne
Margery Kempe - en kvindelig mystiker
Feminisme i det senmoderne
Kønsopfattelse hos gymnasieelever
De første blandt ligemænd - en analyse af stormændenes rolle i perioden 1123-1157
Transseksualitet
Vold i parforhold
"Han er jo ikke en rigtig dreng"
"Den engelske renæssances betydning for kvinder"
"Socialdemokratiets forhold til lighed og særart"
”Kvinde kend din diskurs”
”Vem är rädd för den lilla snälla häxan?”
Jagten på den nøgen Sandhed - en rapport om den moderne seksualitet
Essentialistiske forestillinger om mandens natur
Kønsroller på et kollegiekøkken
Børn i homofamilier

Sexstarz hvor sætter vi grænsen?
Nyfeminisme som social bevægelse
Hip-hop semiotik
Kønnet i Wolfgang Tillmans modefotografi
Queer theory i modeperspektiv
Displaying gender
Køn og medier
Politisk kommunikation og brugen af frygt
Kvinde, kend din diskurs!
Kønsperformance
"At gøre køn som essens"
Nuns and deaconesses
Kønsroller og ligestilling
En diskursanalyse af unge gymnasieelevers fremtidsdrømme
En kampagne der markerer 90-året for kvindernes valgret,
Grønlandske kvinder på Vesterbro
En semiotisk analyse af massageapparater produceret af hhv. mænd og kvinder til kvinder
Kvinder der skriver weblogs
Et sted mellem venner og kolleger – sekretæren i chefstolen
Køn og kvalifikationer i jobsamtaler
Repræsentationer af køn og kvindelighed i Sex and the City
Kvindekroppen, seksualitet og kropsopfattelse
Kvindelig omskæring
Muslimske mænds kvindesyn
Transkønnede i Danmark
Danske bosiddende amerikanske kvinders selvforståelse og identifikation
"Kategoriseringens janusansigt"
"En stank af hvidløg. Om etniske minoriteter i folkeskolen"
Hvordan konstruerer karrierekvinder identiteten som mor?
Unge pigers påvirkning af pornoficeringen af det offentlige rum
Typisk mænd
Køn i det postmoderne
Børn i homoseksuelle familier
Kønsteori, sprog, rapkultur, pigebander
Kønsmønstre blandt ugandiske skolebørn
Homofamilier

<u>Samfundsvidenskab</u>
Den dynamiske duo
Tre kønsteoretiske optikker på butch/femme relationer
Maskuliniteter
Kønsmagten i eliten
Identitetsdannelse i arbejdslivet

”Han er jo ikke en rigtig dreng”
Konstruktioner af køn i pædagogisk arbejde
Politisk deltagelse blandt etniske minoritetskvinder
Køn i politik
Køn i folkeskolen
Køn og seksualitet i Boogie
”Dette er ikke familien”
"Etniske minoritetskvinders politiske deltagelse"
De oversete kvinder
Vi bager på et bedre samfund
Kønspraksis i klasserummet
Far, mor og børn
"Rigtige" mænd søges
Prostitution i gråzonen
Hermafroditisme i et videnskabshistorisk perspektiv
Intersex i dagens Danmark
Mænd og maskuliniteter
Barselorlovsreformen
Konstruktioner af socialt arbejde med etniske unge (mænd)
Kønnet vold
Kvinders organisering i sociale bevægelser i Latinamerika - forholdet mellem teori og praksis
En diskursanalyse af den danske kønsdebat
Danske og spanske kvinders stilling på arbejdsmarkedet
Køn i udvikling
Køn og klasse i det moderne velfærdssamfund
Kvinder og udvikling i Latinamerika
Feminisme/kvindebevægelser i Latinamerika
Parallelle sundhedssystemer i Ulande
Af-femininisering af fattigdom i Latinamerika
Marokkanske kvinder i diaspora
Brugen af mænds og kvinders sprog i mande/kvindeblade
Københavns kommune arbejde/hjælp til voldsramte kvinder
Kvinder i lederrollen

Aalborg Universitet
Samfundsvidenskab
Ligeløn
Parforhold
Postmodernisme versus (Pierre Bourdieu) poststrukturalisme (Judith Butler)
Empowerment of women
Køn i akademia
Kvindelige prostituerede

Køn i politik
Kvinder på krisecentre
Mandeidentitet
Kvinder i maskuline job
Transvestitisme
Senmoderne singlekvinders hverdagsliv
Fitness - adfærd, udtryk og motiv
Fædres orlov til børnepasning
Mænd og seksualitet
Kvindelige sagsbehandleres oplevelser af trusler
Kønsrelaterede lønforskelle indenfor HK-området
Konstruktionen af køn
Prostitution som socialt problem
Maskulinitetsformer blandt forskellige mænd
Prostitution
Køn I politik
Arbejdsløshed
Unge piges seksualitetsdannelse ud fra medierne billede af kvinder
Kvinders syn på ugifte mødre i 1930'erne
Samfundets syn på kriminelle kvinder
Misbrugende mødre
Partnervold
Vilde og udad-reagerende piger
Maskulinitet, intimitet og seksualitet
Kvindebevægelse og højskolen
Voldsramte kvinder på krisecenter
Prostitution som kønsproblematik.
Børns kønnede leg
Diskursanalyse af folketingsdebatten om homoseksuelles ret til adoption
Butler vs. Bourdieu
Genetisk betinget brystkræft
Senm oderne mandeidentiteter
Konstruktion af mandeidentitet
Prostitution som socialt problem
Arbejdsløshed blandt mænd som pendant til en undersøgelse lavet blandt kvinder
Mænd i arbejdslivet
Køn og det sociale netværk

Århus Universitet
Humaniora
Udviklingen indenfor kvindehistorie
Kvinder i Iran

Kvindernes retsstilling - belyst via forholdet mellem Skånske lov og Jyske lov

Skilsmisser i slut 17. start 1800-tallet

Vold mod kvinder 1700-tallet

Randers KFUK's lejraktivitet i Mellemkrigstiden

Fornuft versus religion i dansk lovgivning i 1700-tallet

Uægte børn og behandlingen af deres mødre

Kvindebevægelsen

Køn og åndssvageforsorg

Kvinder i dansk politik 1915-1950

Kvinders reception af ”Bridget Jones’ dagbog”

Bilag II: Kurser med manglende kønsperspektiv[51]

Oversigten viser et udvalg af respondenternes syn på, hvilke kurser der mangler at integrere et kønsperspektiv:

"Køn indgår stort set ikke i nogen af fagene - og på etnologi er der stort set ingen kurser, hvor det ikke er relevant" (studerende fra *Etnologi*, KU).

"Typisk i kurser om EU og globalisering" (studerende fra *Forvaltning*, RUC).

"Generelle teorifag på sociologi mangler den kønsteoretiske vinkel, især når vi behandler nyere sociologisk teori" (studerende fra *Sociologi*, KU).

SAMFUNDSVIDENSKAB

Almen sociologi
Forvaltning
Statskundskab
International Politik
Økonomi
Kultursociologi
Sociologisk metode
Social differentiering I
Almen og sammenlignende statskundskab
Historisk sociologisk
Statsopbygning
Økonomisk udvikling
Mediesociologi
Arbejdsmarkedsforhold
Diskursanalyse
Politisk sociologi
Visual Sociology
Klassisk og nyere sociologi
Organisationsteori og jura
Klasseanalyser
Velfærdsstatsteori
Medborgerskab og immigrationsteorier
Migration og integration
Sociologisk grundkursus
Politologi

"Generelt er kvinder ikke nævnt i en sociologisk teoretisk kontekst" (studerende fra *Sociologi*, KU).

"Det optræder altid som sidebemærkning eller som separate kurser, ikke som integreret del" (studerende fra *Socialvidenskab*, RUC).

"Jeg savner ikke noget kønsperspektiv; savner snarere et ikke-feministisk/konstruktivistisk kønsperspektiv" (studerende fra *Sociologi*, KU).

"Jeg studerer nu på 4. semester og kønsperspektivet er mest blevet inddraget som sidebemærkninger, det er altså til stede men ikke som egentligt emne, man kunne måske savne et kursus hvor de klassiske teoretikeres syn på køn blev sammenholdt med den samtid de levede i" (studerende fra *Sociologi*, AAU).

"På Sociologi (kandidatdelen) findes kun ét fag, hvor kønsperspektiv eksplicit behandles. Social differentiering: her er for lidt. Almen sociologi: for lidt. Vi har endnu ikke haft Butler som pensum..." (studerende fra *Sociologi*, KU).

[51] Udvalgte svar fra respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen.

"Generelt kunne det være interessant at sætte mere fokus på kønnenes forskelligheder i kommunikationen" (studerende fra *Kommunikation*, RUC).

"Jeg havde romersk historie, hvor det havde været meget oplagt at inddrage det" (studerende fra *Historie*, AU).

HUMANIORA

Litteraturanalyse
Litteraturhistorie
Littterær analyse
Psykologi
Pædagogik
Kinesisk samfund, historie og kultur
Videnskabsteori
Alle fag på *Litteraturvidenskab*
Filosofihistorie
Videnskabshistorie
Folkelige Bevægelser
Historisk teori og metode
Målgrupper: Teori og metode
Organisationspsykologi
Medieteori
Kvinder i verdenshistorien
Socialhistorie 1850-2000
Kulturhistorie i Europa 1000-1500
Kultur, identitet og metode
Grundfag i kommunikation

"Kønsperspektivet bliver generelt ikke taget i betragtning" (studerende fra *Psykologi*, RUC).

"Kønsperspektivet blev ikke rigtig berørt på mit grundfag overhovedet - eller meget lidt - så det ville virkelig være rart, hvis det kunne blive inkorporeret" (studerende fra *Dansk*, KU).

"Stort set samtlige, der har været enkelte udbud med kønsperspektiv og en seminarrække for to år siden...." (studerende fra *Historie*, AU)

SUNDHEDSVIDENSKAB

Beslutningstagning i sundhedsvæsenet
Forebyggelse og sundhedsfremme
Socialmedicin
Humanbiologi
Økonomi.
Psykologi/pædagogik
Humanbiologi
Sundhedssociologisk specialisering
Lighed - ulighed i sundhed

Bilag III: Kurser med et kønsperspektiv[52]

Københavns Universitet	
Samfundsvidenskab	Humaniora
Intersektionalitet	Køn og Populærmusik
Social differentiering	Køn og kultur
Køn og organisationer	Seksualitet, køn og kultur
Køn, magt, seksualitet og prostitution	Kvinde og kønsforskningens videnskabsteoretiske
Almen sociologisk teori	aspekter I og II
Sexuelle Gewalt	Køn og kærlighed fra romantikken til i dag
Gender, Work and Organizations	Køn, Kristendom og Politik i 1800-tallets Danmark
Etnologiske og antropologiske forskningsretninger	Køn og kærlighed omkring årtusindskiftet
Kulturmøde	Post-feministisk teori
Danmark i Europa	Kvindebilleder/fjendebilleder i Middelalderen
Aktuelle teorier om kultur og hverdagsliv	Maskuliniteter
Kønsteori og seksualitet	Seksualitet, køn og kultur
Det danske samfund i sociologisk perspektiv	fornuft og følelse
Køn og tilhørsforhold	Køn og æstetik
Intersektionalitet	Køn og religion
Kultursociologi	Feministisk videnskabsteori
Queer teori	Prostitution
Familiesociologi	Kvinde- og kønsforskningens praksis og teori I og II
Socialgeografi	Køn og kærlighed omkring årtusindeskiftet
Migration og tilhørsforhold	Pornografi - en kønspolitisk udfordring
Gender, Welfare, Equality	Køn og æstetik i dansk-nordisk litteratur omkring
Organisationers sociologi	årtusindskiftet,
Efter kønnet, etniciteten, nationaliteten, seksualiteten	Seksualitet, køn og kultur i Danmark omkring 1800-tallet
Det Danske samfund i sociologisk perspektiv	Den nordiske krimifortælling
Social stratifikation	
Introduktion til nyere kønsteorier	Sundhedsvidenskab
Køn, seksualitet, HIV og AIDS i Afrika	Human Sexuality

Roskilde Universitetscenter	
Samfundsvidenskab	Humaniora
Økonomisk sociologi	Metode - en kreativ udfordring
Kursus om kønsteori, kønsforskning	Kærlighed og seksualitet - historiske driftskræfter? I
Køn som social konstruktion	Intersektionalitet

[52] Listen er en faginddelt oversigt over kurser med et kønsperspektiv, som et udvalg af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen nævner at have deltaget i. Kurserne er enten titler på kurserne eller en beskrivelse af deres indhold. Antallet af nævnte kurser under hver institution er derfor ikke nødvendigvis proportionel med udbudte kurser på de enkelte studier.

Magt og Medborgerskab	Etnicitet og Køn
Køn og klasse i morderne velfærdssamfund	Feminisme, discourse and conversation
Prostitution, køn og magt, intersektionalitet, køn og velfærd.	Queer
Køn og klasse	Køn i middelalder
Køn og livssammenhæng (sam-bas)	køn og seksualitet, køn som diskurs
Velfærdsstaten	Køn og pædagogik
Velfærdsydelser	Feminist theology in the Third World
Køn og klasse i det senmoderne	Feminist theology and feminist theory
Køn og forskellighed i velfærdssamfundet	Sex and sensibility
	Medievetenskaplig medieanalys
	Postmoderne identitetsteori
	Køn, kultur og metode
	Interkulturel kommunikation
	Postfeminismen og populærkultur
	Mangfoldighed i norden
	What's gender got to do with it?
	Teater, kvinder, historie
	Køn, identiteter og livssammenhænge
	Socialkonstruktivisme
	En køn forestilling
	Kærester og kærlighed
	Køn i forhold til prostitution, kultur og medier

Aalborg Universitet	
Samfundsvidenskab	Humaniora
Kønssociologi	Feminisme
Køn og krop	Kønsrolleteorier
Socialkonstruktivisme	Feministisk teori
Empowerment of women	Den sociale konstruktion af køn
Krop, køn, etnicitet, generation, helbred mv.	
Intersektionalitet 1-2	
Feministiske (sociologiske) teorier	
Familieliv, køn og politik	

Århus Universitet
Humaniora
Samfund og seksualitet i 1700-tallets Danmark
Køn i historien